

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ كَانَ

لَكُمْ فِي

بیشک تسادے لے کے جنگی سیرت یہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

رَسُولِ اللَّهِ

أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

دنیا ماری من لے اے گل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

# آقائی رسول

صلی اللہ علیہ وسلم

نتیجہ فکر:-

پروفیسر محمد بہاء الحق عارف

گورنمنٹ زمیندار ڈگری کالج گجرات

ناشر:- فارورڈ تعلیمی بلاک اسلام نگر گجرات







لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ  
”جہانوں لئی رحمت“

# اقامی رسول

صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

مصنف

پروفیسر محمد بہار الحق عارف

ناشر

فارورڈ ٹیچنگی بلاک - اسلام نگر - گجرات  
پاکستان



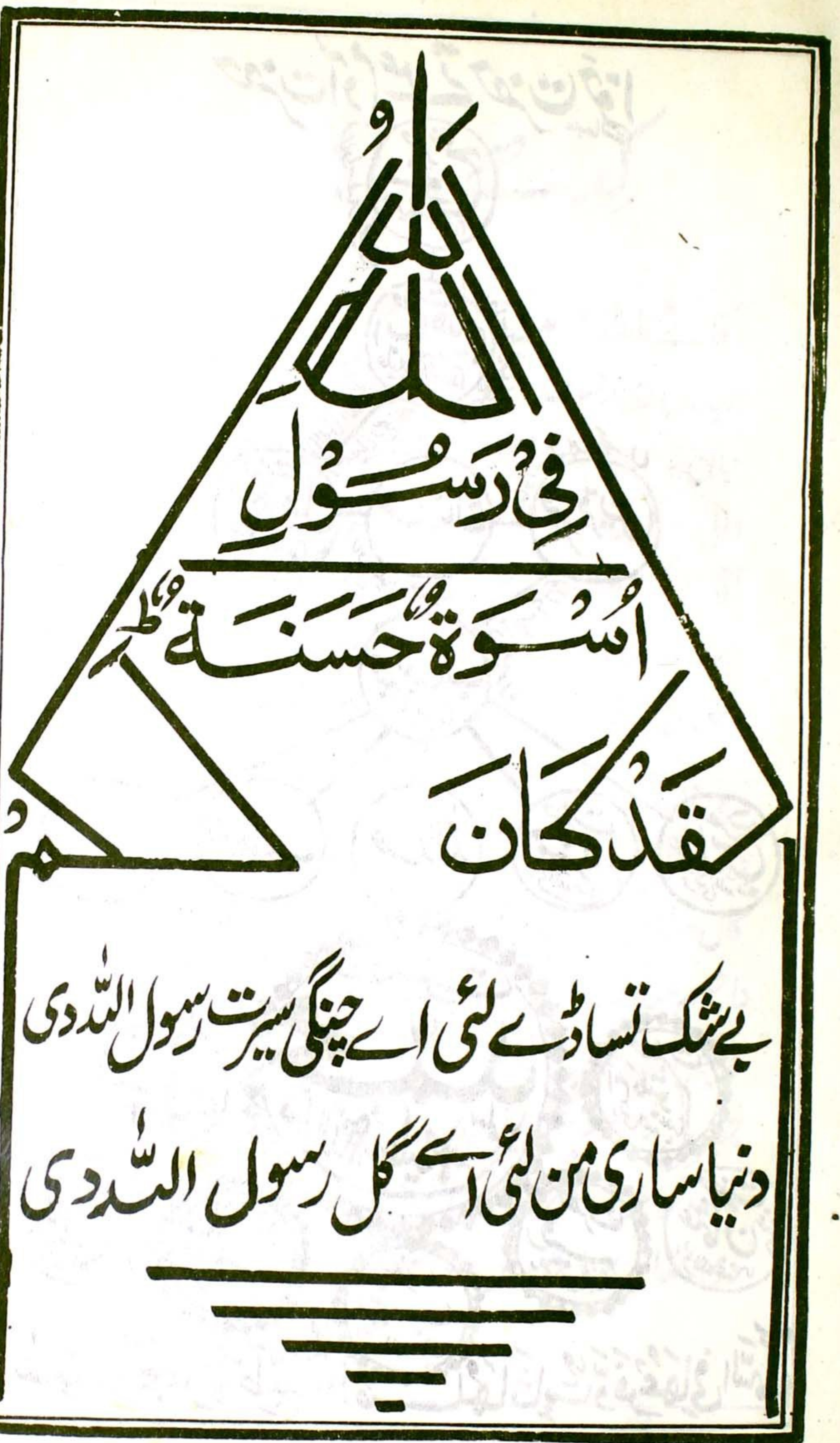
سارے حق لکھاری دے ناں

نام کتاب	آفاقی رسول ص
حصہ	پہلا 84471
دعاواں دا جھکھا	بہاء الحق عارف
سائز	۱۸ × ۲۳
کتابت	۸
چھپن وریا	اثر انصاری
ہدیہ یا مل	۱۹۹۱
پریس	۳۰ روپے
ناشر	امتیاز قیاس پریس لاہور
	فارورڈ تعلیمی بلاک
	اسلام نگر گجرات

جو کچھ میرے کولے سبناں اوہ بھجھ کے تیرا  
تیرا تینوں دیندیاں کیہ گھٹ جانداے میرا

خاجی محمد دین گجراتی





لَقَدْ كَانَ

بے شک تساڑے لمی اے چنگی سیرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

دنیا ساری من لمی اے گل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم



# حضرت آدم علیہ السلام سے حضرت قوا

علیہا السلام

حضرت نوح  
علیہ السلام

نون واسطیاء بچھوں

حضرت ابراہیم  
علیہ السلام

نون واسطیاء بچھوں

لا الہ الا اللہ  
اسم جلیل ربیع اللہ

حضرت اسمعیل  
علیہ السلام

عدنان

فہر (قریش)

نون واسطیاء بچھوں

عبدالمطلب  
(شیبہ)

نون واسطیاء بچھوں

ابوطالب

عبد اللہ

حضرت حمزہ  
رضی اللہ عنہما

حضرت عباس  
رضی اللہ عنہما

حضرت محمد  
صلی اللہ علیہ وسلم

حضرت علی  
رضی اللہ عنہ

حضرت حسن  
رضی اللہ عنہما

حضرت فاطمہ  
رضی اللہ عنہا

حضرت زینب  
رضی اللہ عنہا

حضرت رقیہ  
رضی اللہ عنہا

حضرت عثمان  
رضی اللہ عنہما

ہذہ شجرۃ طیبہ امم لہا ثابوت و فرعہا فی السماء



## کدھے ناں؟

آقائے نامدار ، مدنی تاجدار ، غریباں دے پالنے ہار ،  
 جہانناں دی رحمت ، گنہ گاراں دے شفیع ، عاشقاں دی  
 جان ، رب دے مہمان ، عارفاں دی پہچان ، کائنات دے  
 والی ، قرآن دے صاحب ، سلطاناں دے سلطان ، غلاماں دے  
 آقا ، دشمنناں دے محسن ، اپنیاں لمی کرم ، یاراں دے یار  
 امت دے غم خوار ، نبیاں دے پیشوا ، ولیاں دے  
 سورج ، تے کافراں لمی رحمت صلی اللہ علیہ وسلم دے ناں ؛  
 تاج والے ، معراج والے ، براق والے تے لواء الحمد والے ،  
 دکھ دور کرن والے ، شفا دین والے ، بیماریاں ہٹاؤن آکے  
 کال مٹاؤن والے ، جنہاں داناں لوح محفوظ ورتج محفوظ ، جنہاں  
 دا جسم مبارک مقدس ، طہرتے مطہر ، معطرتے منور ، سید عرب  
 و عجم ، صاحبِ جود و کرم ، جنہاں دے بچاؤن والا اللہ ، خادم  
 جبریل ، سفر معراج ، سدرہ مطلوب تے مقصود سگوں موجود ،  
 قاب قوسین دا قرب پاؤن آلیاں دے ناں ، جنہاں دی رضا رب  
 دی رضا اے ، جنہاں دی عطارب دی عطا اے ؛

نگاہِ کرم دا طالب :- عارف



# شیشہ

( کچھ ایس کتاب بارنے )

انج تے دنیا تے ساریاں زباناں وچ سب توں جوکھیاں کتاباں سیرتِ مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم اتے ای لکھیاں گئیاں نیں۔ پر پنجابی وچ شاعرانِ نعت تے سیرت اتے بڑا فن دا زور دکھایا اے۔ سیرت وچ پنجابی نثر دی کتاب ٹانویں ٹانویں نظر آؤندی اے۔ جوہیں ”نبیاں دا سردار“ تے تاریخِ اسلام پنجابی وچ نیں۔ کچھ کتاباں پچیاں لئی ملدیاں نیں۔ جوہیں حضورؐ دی حیاتی تے جڈانِ رسولِ کریمؐ بال ہن۔ اک ادھ ہور کتاب ایس کھلار وچ لبھ سکدی اے۔ جوہیں سچی سرکار تے اساڈی سرکار، پنج ہادی تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی سوانح عمری جیہیاں کتاباں چھپیاں ہوئیاں لبھدیاں نیں۔ ایہناں وچوں کچھ کتاباں تے صرف تاریخ دے حوالے نال لچیاں گئیاں تے کچھ صرف حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے حالات پنجابی وچ لکھے گئے نیں۔

تہاڈے ہتھ والی کتاب وچ جیہڑیاں گلاں سامنے رکھیاں نیں اوہناں دا ویروا ایس طرحاں اے۔

(۱) پنجابی زبان وچ اک مکمل سیرت دی کتاب  
(۲) صرف تاریخ لکھن اتے ای بس نئیں کیتی گئی  
(۳) حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی سیرت توں نویں انداز وچ پلش کیا گیا اے  
جے ایس ایہدے توں کیہہ سبق لیندے ہاں۔



(۴) حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے خلیفیاں دے زمانے اسلام دا عمل دخل  
 کوئیں ہو یا -

(۵) اسلام ساری دنیا لئی اک ابدی نظام اے، ایہہ دنیا اتے غالب کیوں نہیں ہو یا  
 (۶) مسلماناں دیاں کمزوریاں تے اسلام وچ فرقے بنانا لے منافقت دا عمل دخل

(۷) ایسے ہن وی سیرت نوں اپنا کے غیراں نوں نیویاں کر سکدے ہاں  
 ایسے کتاب دے دو حصے نیں۔ پہلا حصہ حضور دے وصال تیکر تے  
 دو جا حصہ اسلام دے زوال تیکر پئی موجودہ زمانے تیکر اے -

آپ صلی اللہ علیہ وسلم مکمل انسان نیں -

تے دنیا وی نجات صرف آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی تعلیم نوں اپناون  
 وچ اے - انسان ٹھوکرال کھا کھا کے آخر اتے آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 نوں اپنا امام تے پیشوا منے وا -

ایسے لئی ایسے مسلمان ہون پاروں کجھ ہن امی جتن کر لہیے - تے  
 ہو سکد اے اسیں دنیا اتے وی باقی رہ سکئے تے آخرت وچ وی اللہ  
 تے اوہدے رسول صلی اللہ علیہ وسلم اگے پیشی ویلے کامیاب ہو  
 سکئے

تہاڈا اپنا  
 بہاء الحق



يَلْبَغُ الْعُلَى بِكَمَالِهِ كَشَفَ الدُّجَى بِجَمَالِهِ

حَسُنْتَ جَمِيعُ خِصَالِهِ صَلَوَاتُ عَلِيٍّ وَوَالِهِ

سعدی

سمجھ توں اُچھے پنج گئے اپنے کمال نال

سمجھ ہنیرے دُور کیتے اپنے جمال نال

سوہنے تے چنگے سارے وصف کھٹے کر لئے

عارف

مومن پڑھن درود اپنے ذوالجلال نال

يَا صَاحِبَ الْجَمَالِ وَيَا سَيِّدَ الْبَشَرِ ط

مِنْ دُجَاهِكَ الْمُنِيرُ لَقَدْ تَوَرَّقَ الْقَمَرِ

لَا يَمَكُنُ الشَّائِكَا كَمَا كَانَ حَقَّهُ

بَعْدَ از خدای بزرگ توئی قف مختصر

نظای

تسیں او سمجھ توں سوہنے بیسے تسیں او سردار انساناں

تساوٹے نور توں روشن چن تساوٹا جانن وچ جہاناں

جوئیں حق اے نعت تساں دی تیویں ہو سکدی ای تیئیں

رب پچھے تسیں ای تسیں او کیہہ قلمے دا کاناں

عارف



## نعت شریف فارسی

نسیم جانب بطحا گذر کن      ز احوالم محمد را خبر کن  
 بپیر این جان مشتاقم در آں جا      فدائے روضہ خیر البشر کن  
 توئی سلطان عالم یا محمد      ز روئے لطف سوائے من نظر کن  
 دلہ شد مبتلائے زنج و آلام      دوائے درد دل اے چارہ گر کن  
 مشرف گر چہ شد جامی ز لطفش      خدایا این کرم بار دیگر کن

مرحبا سید مکی مدنی، العربی جاں باوقدایت چہ خوش لقمی  
 قدسی

غالب ثنائے خواجہ بیزواں گزاشتیم  
 کہ آں ذات پاک مرتبہ دان حضور است



## اردو نعت

وہ کمال حسنِ حضور ہے کہ گمانِ نقصِ جہاں نہیں  
یہی پھولِ خار سے دور ہے یہی شمع ہے کہ دھواں نہیں  
نعمتیں بانٹتا جس طرف وہ ذی شان گیا  
ساتھ ہی منشی رحمت کا قلم دان گیا

اعلیٰ حضرت بریلویؒ

وہ دانائے سُبُل، مولائے کُل، ختم الرسل جس نے  
غبارِ راہ کو بخشا فرورغِ وادیءِ سینا  
نگاہِ عشق و مستی میں وہی اول وہی آخر  
وہی قرآن، وہی فرقان، وہی بسین وہی طہ

اقبالؒ



## نعت شریف پنجابی

ایس صورت نوں میں جان آکھاں جان آکھاں کہ جان جہان آکھاں  
سچ آکھاں تے رب دی شان آکھاں جس شان تھیں شانیں سمجھ نبیاں  
مہر علی شاہ

جے لکھ واری عطر گلابوں دھوئے نت زبانوں  
نام انہاندے لائق ناہیں کیسہ قلمے دکاتاں  
واہ کریم امت دا والی مہر شفاعت کردا  
جبرائیل جیہے جس چاکر نبیاں داسر کردا

میاں محمد

مہک اجیرے خلق تیرے دی خلق توں پچھے لاندی  
جگ جگ گگ راہ تیرے دا کرو کرو پیا کردا  
کملی والیا نظر کرم دی ننگھا بندہ  
بے قدر دیاں پالیاں دے وچ ٹھرو ٹھرو پیا کردا (حفیظ تائب)

ایس گل اُتے ہین متفق سارے ہے زویں توں بہت آسمان اُچا  
ایس گل وچ وی شبہ کوئی ناہیں ہے آسماناں توں عرش نیردان اُچا  
عرش نیردان وی رہیا تھلے ہے ایہدے توں لامکان اُچا  
سارے پاسے ڈھونڈ تھکا داکم ڈٹھا سب توں محمد دا شان اُچا

دائم اقبال دائم



## وحی دے لحن والے

- (۱) حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ
- (۲) حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ
- (۳) حضرت عثمان غنی رضی اللہ عنہ
- (۴) حضرت علی المرتضیٰ رضی اللہ عنہ
- (۵) حضرت ابی بن کعب رضی اللہ عنہ
- (۶) حضرت عبد اللہ بن سعد رضی اللہ عنہ
- (۷) حضرت امیر معاویہ رضی اللہ عنہ
- (۸) حضرت زید بن ثابت رضی اللہ عنہ
- (۹) حضرت شرجیل بن حسنہ رضی اللہ عنہ
- (۱۰) حضرت عبد اللہ بن سلام رضی اللہ عنہ
- (۱۱) حضرت معاذ بن جبل رضی اللہ عنہ
- (۱۲) حضرت عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ



## حضور ﷺ کی زندگی و عکس اک نظر و چ

حیاتی دے واقعے	اسلامی سال	انگریزی سال	آپ کی عمر
پیدائش	۱۲ رجب الاول میلادی	۲۰ اپریل ۵۷۱ء	۰
عقیقہ	۱۹ " "	۲۷ " "	۳
بنو سعد توں واپسی چار سال بعد	۴ میلادی	۵۷۵ء	۴
حضرت آمنہ رضی اللہ عنہا دی وفات ابو ادریس مقام اُتے	۸ میلادی	۵۷۹ء	۸ دن ۱۰ - ۲ - ۸
وفات حضرت عبدالمطلب رضی اللہ عنہ دی	۱۳ میلادی	۵۸۲ء	۱۳ سال
شام دا پہلا سفر	۱۵ میلادی	۵۸۴ء	۱۵ سال
حرب فجار و زچ شرکت	۱۶ میلادی	۵۹۰ء	۱۶ سال
معاہدہ حلف الفضول	" ۲۶	۵۹۵ء	۲۶ سال
شادی مبارک	" ۳۵	۶۰۳ء	۳۵ سال
حکم تعمیر کعبہ	" ۴۰	۶۱۰ء	۴۰ سال
بعثت یا نبوت دا اعلان	۱۸ رمضان	۶۱۰ء	۴۰ سال
نزول قرآن	۶ نبوی	۶۱۴ء	۴۴ سال
امیر حمزہ رضی اللہ عنہ دا قبول اسلام	یکم محرم ۶ نبوی	۶۱۷ء	۴۷ سال
معاشرتی بائیکاٹ	۹ نبوی	۶۱۹ء	۴۹ سال
خاتمہ بائیکاٹ	۱۰ رمضان نبوی	۶۲۰ء	۵۰ سال
عام الحزن (غمی داسال)	شوال ۱۰ نبوی	۶۲۰ء	۵۰ سال
طائف دا سفر	۱۱ رجب نبوی	۶۲۱ء	۵۱ سال
معراج شریف			



حیاتی دے واقعے	اسلامی سال	انگریزی سال	آپ دی عمر
بیعت الکبریٰ	۱۲ نبوی	۶۲۱ھ	
ہجرت مدینہ	۱۲ صفر ۳۱ نبوی	۶۲۲ھ	
ورود مدینہ شریف	۱۲ ربیع الاول ۱ھ	۶۲۲ھ جون ۲۸	
تعمیر مسجد نبویؐ	۱۹ ربیع الاول	۶۲۲ھ جولائی ۵	
اذان شروع	ربیع الثانی ۱ھ	۶۲۲ھ	
میتاق مدینہ	شوال ۱ھ	۶۲۳ھ	
حضرت عائشہؓ یقیناً دے نال نکاح	شوال ۱ھ		
تحويل قبلہ	۱۵ شعبان ۲ھ		
روزے فرض ہوئے	یکم رمضان ۲ھ	۶۲۴ھ	
زکوٰۃ فرض ہوئی		جنوری ۶۲۴ھ	
غزوہ بدر (بدر و مقام اُتے لڑائی)	۱۲ رمضان ۲ھ		
نکاح حضرت فاطمہؓ تے حضرت علی رضی اللہ عنہما			
پہلی عید الفطر	یکم شوال ۲ھ		
اُحد پہاڑ دی لڑائی تے وراثت دے قانون	۱۵ " "	۶۲۵ھ	
خندق آلی لڑائی	شوال ۵ھ	۶۲۶ھ	
بیعت رضوان	یکم ذیقعدہ ۶ھ	۶۲۸ھ	
عمرہ ادا کیتا	یکم محرم ۷ھ		
خیبر دے قلعے اُتے لڑائی	جمادی الاول ۷ھ		
خالد بن ولید تے عمرو بن العاص دے اسلام لیاؤنا	ربیع الثانی ۸ھ	۶۲۹ھ	
فتح مکہ	۸ رمضان ۸ھ	۶۳۰ھ	

بقیہ صفحہ نمبر ۲۲ پر ملاحظہ کریں



# سرنا نویں

صفحہ نمبر	عنوان	نمبر شمار
۱	اندر لا سرورق	۱
۲	سارے حق لکھاری کے ناں	۲
۳	لقن کات	۳
۴	حضرت آدمؑ تے حضرت حواؑ	۴
۵	کہے ناں	۵
۶	شیشہ	۶
۷	بلغۃ علیٰ بکمالہ	۷
۸	نعت شریف فارسی	۸
۹	اردو نعت	۹
۱۰	نعت شریف پنجابی	۱۰
۱۱	وحی دے لحن والے	۱۱
۱۲	حضورؐ دی حیاتی دا عکس دک نظر و توح	۱۲
۱۳	سرنا نویں	۱۳
۱۴	جان پچھان (پوہ پھٹی)	۱۴
۱۵	دنیا غرور تے (پہلا پیر)	۱۵
۱۶	جہان لئی رحمت د دوپہر	۱۶
۱۷	ربی حکم دا اعلان	۱۷
۱۸	حضورؐ دا غرور	۱۸
۱۹	عالمی دستور	۱۹
۲۰	پہلا قبلہ مقرر ہونا	۲۰
۲۱	طاقت ناں کفر دا مقابلہ (پچھلا پیر)	۲۱
۲۲	کفر تے اسلام دا پہلا محرکہ بدر دے میدان و توح	۲۲
۲۳	جنگ لئی تیاری	۲۳
۲۴	عمیر د مسلمان ہونا	۲۴
۲۵	ابولہب دا آخیر	۲۵
۲۶	حضرت فاطمہؑ دا نکاح	۲۶
۲۷	غزوہ احد دی تیاری	۲۷
۲۸	کافراں دے مکر تے فریب	۲۸
۲۹	حضرت خبیثہؑ دی سولی اتے شہادت	۲۹
۳۰	یہودیوں دا مدینے وچوں خاتمہ	۳۰



۱۰۴	مدینے اتے پڑھائی	۳۱
۱۱۳	حضرت بجانہ بنت شمعون نال نکاح	۳۲
۱۱۳	حج دا فرض ہوناتے صلح حدیبیہ	۳۳
۱۲۰	خالد بن ولیدؓ تے عمر بن العاصؓ دا اسلام قبول کرنا	۳۴
۱۲۱	غزوہ ذی قرد	۳۵
۱۲۲	غزوہ خیبر	۳۶
۱۲۴	سندھ نون زہر دتا جاناں	۳۷
۱۲۴	عالمی تبلیغ (بادشاہوں دے نال خط مبارک)	۳۸
۱۲۷	کسریٰ خسرو پرویز ایران دے والی ول	۳۹
۱۲۹	اصحہ نجاش حبشہ دے بادشاہ ول خط مبارک	۴۰
۱۳۱	مصر دے بادشاہ مقوقش ول خط مبارک	۴۱
۱۳۳	ہوزہ بن علی الحنفی والی سامہ ول خط	۴۲
"	حارث بن ابی شمر غسانی ول خط مبارک	۴۳
۱۳۴	منذر بن سادی والی بحرین ول خط	۴۴
۱۳۶	غزوہ موتہ	۴۵
۱۳۷	فتح مکہ	۴۶
۱۳۷	غزوہ حنین	۴۷
۱۵۱	جنتیوں دے جتھے اسلام وچ	۴۸
۱۶۵	غزوہ تبوک	۴۹
۱۶۶	کعب بن مالکؓ دا امتحان	۵۰
۱۷۰	واقفہ ابلا تے خیاب	۵۱
۱۷۳	ضارہ مسیت، داد عیبہتا	۵۲
۱۷۶	حج دا فرض ہو یا	۵۳
۱۷۷	حجۃ الوداع	۵۴
۱۷۸	خطبہ خم غدیر	۵۵
۱۸۰	نبی اکرم صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلم دا دنیا اتوں کوچ فرمان	۵۶
"	قرآن	۵۷
۱۹۲		



## جان پچھان

اللہ تعالیٰ نے جدوں کائنات پیدا کیتی۔ آپ عرشاں اُتے اپنا  
 ٹکانا بنایا۔ زمین اُسمان بناون توں پچھے ایہناں دی آبادی ول دھیان  
 کیتا۔ فرشتے، جن تے فیر انسان بنائے۔ شجر، حجر، درخت، پرند، چرند  
 کپڑے مکوڑے طرح طرح دی مخلوق نال کائنات نوں سجایا۔ بعض  
 نوں بعض دی خوراک بنایا۔ بعض نوں اک دوجے دا دشمن منتھیا  
 کتیاں نوں اک دوجے لئی فائدہ مند، دوست تے ساغھی رکھیا  
 ناں جے پیار تے محبت دی مدد نال کائنات ہو روکی سوہنی بن جاوے  
 زمین نوں آباد کرن لئی آدم نوں خلقیا تے فرشتیاں کولوں ایہوں سجدہ  
 کروا کے زمین اُتے اپنا خلیفہ بنایا۔ جن پہلاں زمین اتے آباد سن  
 ایہناں وچوں اک عزرا زیل نوں ابلیس دا خطاب دتا تے ایس طرحاں آدم  
 تے شیطان دی ٹھن گئی

حضرت آدم نوں مع حواء دے جنت وچ رکھیا۔ پر ابلیس اپنا کم  
 کیتا تے دوہاں نوں جنت وچوں کڈھا کے ساہ لیا۔ بہانہ رب دے حکم  
 دی نافرمانی بنیا۔ پر رب دیاں رب ای جانیں۔ آپے ای پیدا کرن توں پہلاں  
 فرشتیاں نوں رب نے دس دتا سی جے میں آدم نوں زمین اُتے خلیفہ بناون  
 لگا آں۔ آپے ای شیطان نوں سجدہ نہ کرن اُتے ردیا۔ آپے ای اوہوں  
 مہلت دتی تے آپ ای آدم نوں جنت وچوں کڈھاں دی جاہ تے توفیق  
 دتی۔



۵ اک ورح لنکا تے اک ورح جدے گلّاں کر پی شعور دیاں  
 آدم حوا رو روموئے ورتھاں پٹیاں دور دیاں  
 تاریخ دے کھوجی دسدے نیں جے حضرت آدم نوں رب نے  
 لنکا ورح زمین اُتے سٹیا تے مائی حوا نوں جدہ مُکاک عرب ورح فر  
 تن سو سال روں دھون توں پچھے رب نے دوہاں داملاپ عرفات  
 ورح مکے دے نیڑے کرایا۔ ایہ نشانی سی آدم تے حوا دی توبہ قبول  
 ہون دی۔

فیر آدم تے حوا نال اللہ نے زمین نوں آباد کیتا۔ تاریخ دسدی  
 اے جے حضرت آدم دے ۱۹ پترتے ۱۸ دھیاں سن۔ اک پتر  
 شیت اکلای پیدا ہو یا۔ باقی سارے جوڑا جوڑا سن۔ پتی اک  
 کڑی تے اک مُنڈا اکٹھے ای پیدا ہوندے رہے۔

شیت دانکاح اک حور نال ہو یا۔ جیہڑی جنت وچون حضرت  
 آدم علیہ السلام لٹی پھل لیائی سی

ایہناں ساریاں عرب تے ایہدے آلے دوالے دی تھاں نوں آباد کیتا  
 آدم توں پچھے ادریس تے نوح نبی ہوئے۔ فیر ابراہیم علیہ السلام خلیل اللہ  
 بنے۔ آدم علیہ السلام دے زمانے پہلا قتل بابل دا قابیل دے ہتھوں  
 ہو یا۔ نوح علیہ السلام دی دعاناں کافر پانی ورح ڈب گئے۔ ابراہیم نوں  
 فرود نے آگ ورح سٹ دتا۔ پراوہ سلامتی نال پچ گئے۔ پراہیم  
 علیہ السلام پیغمبراں دی جد بن گئے۔

حضرت نوح علیہ السلام دے پترتاں ساری زمین نوں فیر آباد کیتا  
 اجکل بہوں سارے مُکاک اوہناں دے پترتاں پوتریاں دے ناناں اُتے



مِلدے نہیں۔ نوح علیہ السلام دے چار پتر سن۔ حام، سام تے یافت  
چو تھا کنعان طوفان نوح ورح عرق ہو گیا سی۔ ایہناں تناں دے پتر  
زمین اُتے کھلے کے ایہنوں آباد کیتا

ابراہیم علیہ السلام ملک شام ورح ہوئے فیر ہجرت کر کے مصر تے  
مصر توں عرب پئے۔ ایہناں دے دو پتر حضرت اسمعیل علیہ السلام تے  
اسحق علیہ السلام سن۔ باقی سارے نبی اسحق علیہ السلام دی لڑی وچوں  
ہوئے۔ صرف حضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اسمعیل علیہ السلام دی لڑی  
وچوں نہیں۔ خانہ کعبہ دی پہلاں آدم علیہ السلام نے ایس تھا نویں بنوایا۔ صحیفے  
اجکل موجود اے۔ فیر دوجی واری ابراہیم علیہ السلام اُساری کیتی۔ اوہناں  
ای نینہاں اُتے ارج تک خانہ کعبہ کئی واری بنیا۔ مکہ شہر مانی ہاجر تے  
اسمعیل علیہ السلام آباد کیتا۔ زمزم دا چشمہ وی اسمعیل دیاں اڈیاں رگڑن نال  
چھٹیا سی۔ جیہڑا ارج کل جاری اے۔ ایہدے پانی ورح رب نے خاص گل  
رکھی ہوئی اے۔

اسمعیل علیہ السلام دی لڑی وچوں عرب ہوئے۔ قریش ایہناں عرباں دا  
اک قبیلہ سی۔ بعض آکھدے نیں۔ ابو لہب دی اولاد وچوں فہر بہوں بہادر  
سی۔ ایس لٹی اوہنوں قریش (غالب آون والا) کہندے نیں۔ فیر قبیلے دا  
ناں وی قریش ای پئے گیا۔ نبی پاک محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی ایسے قبیلہ  
قریش ورح پیدا ہوئے

آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم عبد اللہ دے چن سن۔ عبد اللہ پتر  
عبد المطلب (شیبہ) دے پتر عبد المطلب ہاشم دے تے ہاشم عبد المطلب  
دے فرزند سن۔ باقی شجرہ عدنان تو لڑی نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خود دیا



ایس توں اگے آدم توڑی نسب دا کھوج لاؤن والیاں ایس طراں تاریخ دے  
حوالے نال جوڑیا اے۔

محمد بن عبد اللہ بن عبد المطلب بن ہاشم بن عبد مناف بن قصی بن  
کلاب بن مرہ بن کعب بن لوی بن غالب بن فہر بن مالک بن نضر بن  
کنانہ بن خزیمہ بن مدرکہ بن الیاس بن مضر بن عدنان بن اؤد بن اؤد بن  
ہمیس بن سلامان بن ثابت بن حمل بن قیدار بن اسمعیل بن ابراہیم بن آذر  
بن ناحور بن شاروخ بن فالخ بن بنو یحرب بن قحطان بن عامر بن شالخ  
بن ارفخشذ بن سام بن نوح بن لامک بن متوشلح بن ادریس بن بیارد  
بن مہلائیل بن قینان بن نوش بن شیت بن آدم علیہ السلام

نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے دنیا اتے اؤن توں پہلاں دنیا  
دی حالت معاشرتی، اخلاقی تے مذہبی حالت بہوں خراب سی۔ عرب سب  
توں گھٹیا تہذیب تے سیاست دا شکار سن

ایران وچ آتش پرستی تے عیاشی سی۔ روم والے طاقت دے بل بوتے  
اتے ظلم کر دے سن۔ ہندوستان وچ ہندو اپنی من مانی کر دے سن۔ باقی  
مُلکاں دی وی حالت ایہناں توں دکھ نیس سی۔ جو یونان والے تہذیب  
تے فلسفے دے موجد سن۔ پر مذہب تے اخلاق و لوں گھٹیا سن۔ عرب قبیلیاں  
دی بادشاہی وچ رُجھے ہوئے سن۔ کوئی مضبوط حکومت نیس سی۔  
زنانی نوں کھڈاؤناں سمجھدے سن۔ دل کیتا تے جوئے اتے وی لاچھڑیا  
فیرنی لگی گل توں لڑانی چھڑ جاندی تاں اوہ صدیاں جان نیس سی چھڈ دی  
شراب پینا تے ویر وٹے دے شہر لکھنا عام رواج سی۔ اخلاق دلوں وی  
عرب رہے ہوئے سن۔ مہترنی ماں نال وی نکاح کر لیندے سن۔ اک



اک جھنے کول کئی کئی زنائیاں سن۔ بندے ڈنگراں دی طراں منڈیاں وچ  
 دیکدے سن۔ اک زنائی اپنی جنسی خواہش پوری کرن لئی پوری طرح آزاد  
 سی اوہ جھنڈالا کے وی ایہہ اعلان کردی سی۔ جے جیہدا دل کرے  
 آوے تے اوہنوں رام کر لے۔ کڑیاں نوں جمدیاں ای قتل کر دیندے  
 سن تاں جے وڈی ہو کے اساڈی ذلت تے بے عزتی دا سبب نہ بنے  
 سو دکھانا وی عام رواج سی۔ فیر سوڈ در سوڈ دی لعنت وی جڑ پھڑگی سی  
 خانے کجے دا ج جھنے زنائیاں ننگے ہو کے کردے سن۔

عرباں دے مذہب دی کچھ نہ پچھو۔ دین اسلام دا تے ناں ای کردے  
 نیں سی۔ صرف دین حنیف والے کچھ بندے لہجہ دے سن۔ فیر یہودی  
 مجوسی، عیسائی، صائبی، بت پرست، دہریے تے کاہن عرب وچ  
 آباد سن۔ صرف دین حنیف والے قیامت، حشر نثر نے جزا سترائے  
 ایمان رکھدے سن۔ باقی سارے گمراہ سن

ترے سو سٹھ بت کافراں خانہ کعبہ وچ رکھے ہوئے سن۔ جنہاں چوں  
 ہبل، لات، منات، ود، سواعا، یغوث، یحوق، عززی، دواریہ، اساف  
 تے نائلہ مشہور بت سن۔ ابراہیم علیہ السلام، عیسیٰ علیہ السلام تے مریم علیہ السلام  
 دے بت وی کجے وچ موجود سن

عرب معاشرہ جیتھے ایناں وگڑے یا ہو یا سی۔ اونھے اونہاں وچ پروہنیاں  
 دی تو اضح، وعدہ پورا کرنا، بہادری، وفاداری، کھل کے گل کرنا۔ حافظے  
 دا تیز ہونے شہر اکھنا خوبیاں سن۔

ہاتھی والیاں دا واقعہ نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے دنیا تے آدن  
 توں ۵۵ دن پہلاں مکے وچ پیش آیا۔ توریت، انجیل وید تے دساتیر عالم



آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بارے پیش گوئیاں کر دے گئے۔ جسے کائنات  
 دار رسول تشریف لیا ون والا ہے۔ پر ساریاں مذہبیاں والیاں دیاں  
 وڈیریاں تے بانیاں آخری رسول بارے دسیا فرحدوں اوس رسول  
 نے دنیا اُتے لا الہ الا اللہ اعلان کیتا۔ غیرتے غیر اپنے وی آپ  
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے جانی دشمن بن گئے۔ عرب تے مکے ولے  
 جیہڑے آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اُتے جان قربان کر دے سن۔ اوہ  
 آپ نوں ختم کرن دیاں تدبیراں کرن لگ پئے۔ یہودی جیہڑے پورے  
 عرب اُتے دولت وُتوں چھائے ہوئے سن۔ اوہ وی آپ دی ذات  
 نوں برداشت نہ کر سکے تے کئی جیبیاں بہانیاں تے جتناں نال اسلام  
 دا بڑا پٹن اُتے تل گئے۔ عیسائی تے عرب توں باہر ای طاقت وُت  
 سن۔ پر اوہناں وی اسلام دی مخالفت وُت پورا پورا ٹل لا دتا۔  
 پر جیہڑوں رب رکھے اوہنوں کون چکھے۔ رب نوں اسلام دا غلبہ  
 منظور سی تے رحمة اللعالمین دی سیرت دنیا والیاں توں اپنا آپ  
 منوانا سی۔ ایس کر کے نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں اپنی حیاتی  
 وُت ای اپنا آلا دوالا زبیر کر کے او تھے اسلام دا جھنڈا لاکے دشمنان  
 نوں وی انسانیت دا تاج چالادس کے دین مکمل ہون دا سینہا دے  
 دتا گیا جسے ایہہ ای دین رہندے دنیا تیک کافی ہے

حج دافرہض ہونا

آخری حج

بقیہ	۶۳۱ھ	۹ ذوالحجہ ۹ھ
صفحہ	۶۳۲ھ	۹ ذوالحجہ ۱۰ھ
نمبر	۶۳۲ھ	۱۰ ذی الحجہ ۱۰ھ
	۶۳۲ھ	۱۲ ربیع الاول ۱۱ھ

84471



# دُنیا عروج اُتے

حدوں انسان نے دنیا نون آباد کیتا تے نہ کوئی گھرنی - نہ باہر نہ  
 لباس تے خوراک دے دھندے - بندہ اپنے گزارے لئی شکار کر لینداتے  
 کھاپی لیندا - فیرواہی بیجی دارواح ہو یا - پر ایہہ وی گزارے لائق ای  
 سی - خدا دی یاد تے عبادت شروع توں ای بندے نون دتی گئی -  
 کیوں جے پہلا آدم جنت وچوں آیا سی - فیرواہنوں نبی بنا کے اپنی اولاد  
 دا امام بنایا گیا اوہناں توں پچھے اوہناں دا وڈا منڈا شیت نبی بنیا  
 فیرواہنوں نبی ہو یا - فیرواہنوں چوتھی پنجویں پشت وچوں ایہہ رتبہ دتا  
 گیا - ا جے وی دُنیا پہاڑاں دیاں کھوہاں وچ گزارہ کر دی سی - شکار  
 تے واہی بیجی گزارے لئی کافی سن - فیرواہنوں علیہ السلام دا زمانہ  
 آیا - حدوں عراق والے عمارتاں بناون لگ پئے تے ایہناں وچوں اک  
 بادشاہ نرو نے خدائی دادخواہ لے دی کر دتا - حدوں ایرواہنوں علیہ السلام  
 نے لالہ و انحر لایا تے اوہ بادشاہ آپ دی جان دا دشمن بن گیا -  
 آپ نون بہوں وڈی اک وچ سٹیا - پر آپ رب دے فضل نال صحیح سلامت  
 رہے فیرواہنوں مصر آئے - اوہنوں شام وچ آباد ہوئے - ایجھے ای رب نے  
 پہلا پتر اسماعیل باجرہ وچوں دتا - کچھ پچھوں بیوی ساثرہ وچوں دو جا  
 پتر اسحق دی ہو یا -

عرب ریگستان نون اکھدے نیں - ایہہ ای ٹوٹا پہلاں پہلاں بندیاں  
 آباد کیتا - ایجھے ای سارے نبی وی آؤندے رہے - انج کل آلے  
 دوالے دے ملک وی عرب وچ ای شامل سن - ایہہ بعد وچ نھرے



نیں۔ ابراہیم علیہ السلام نے ربی حکم نال اسمعیل علیہ السلام تے اوسہاں دی  
ماں ماجرہ نوں اوس تھا نوں آباد کیتا۔ جنہوں ارج کل مکہ کہیا جاندا  
اے تے خانہ کعبہ وی اویھے اکی اے۔

عرب اپنے آپ نوں عرب تے دو جیاں نوں گونگے (عجمی) کہندے  
سن۔ عرب دے معنے نہیں۔ چنگی کھل کے تے باادب گل کرنا۔ جوں پہلاں  
دُسیا گیا اے جے مکہ اسمعیل تے اوسہاں دی اولاد نے آباد کیتا سی  
باقی نبی شام و ترح آؤندے رہے۔ کیوں جے سام نوح علیہ السلام دے  
وڈے پتر داناں سی۔ اوہ ملک اوس نے آباد کیتا سی۔ دو جے ملک  
اوسہاں دی اولاد تے دو جیاں دو بھراواں حام تے یافت دی اولاد  
نے آباد کیتے۔

مہر دی تہذیب وی کسے توں چھپی نہیں۔ اوتھوں دے اہرام ارج وی  
اوس وقت دی تہذیب دے منہ بولدے ثبوت نہیں۔ یونانیاں دافلسفہ  
دی دنیا والیاں توں اپنا آپ منوا چکا اے۔ سقراط، ارسطو تے افلاطون  
انسانیت دے عروج اُتے سن۔

روم تے ایران دیاں تہذیبیاں نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے  
دنیا اُتے آؤن توں پہلاں سارے عالم اُتے چھائیاں ہو جیاں سن  
ہندوستان دی کئی دوراں وچوں لنگھدے ہو یا ہریش دے زمانے تک  
پج چکا سی۔ ایتھے پہلاں ہندو را جیاں دا عروج ہو یا۔ قیر بدھ مت  
دے پیروکار اسٹوک نے کھاں کھاں اُتے یونیرسٹیاں تے  
کتے کندہ کروائے۔ سن بکر می وی بکرماجیت دے زمانے اچ  
ہو چکیا سی۔ ایڈوں پہلاں دنیا اُتے ابراہیمی سن تے طوفان نوح اُسن



روحی تے عیسوی سن چالوسن - ایرانیاں دانوشیروانی سن وی اپنا سیکہ  
منوا چکیا سی -

ساتنیں دلوں روم سب توں اگے سی - کیوں جے یونانیاں وچوں دیکھو  
تے ارشمیدس دُور بیناں نال آسمان دے تاریاں بارے گوٹیر لاکھ  
سن - فیر اٹلی وچوں گیلیلیو نے ثابت کیتا جے زمین کائنات دا مرکز نہیں  
سگوں سورج کائنات دا مرکز اے جنہوں اپنے نظام شمسی داناں  
دتا - جدوں کہ رب نے قرآن پاک وچ فرمایا اے - جے چن نے دیہوں  
اپنی اپنی ڈگر اُتے ٹر دے پئے نہیں تے ایہ سارے آسماناں وچ اِنج  
پئے ٹر دے نہیں - جیویں بیڑیاں پانی اُتے ٹر دیاں پھردیاں نہیں -  
عرباں دی تہذیب وی اسلام توں پہلاں موجود سی - مسجد اقصیٰ  
حضرت سلیمان علیہ السلام نے جہاں توں بنوائی - فیر سیادی ریاست  
نوشمال رعایا دا اک خطہ سی - مہانوس او تھے حکمران زمانی سی - پیر  
اوہ ملکہ بلقیس ظالم حکمران نوں ختم کر کے آئی سی - یمن تے حمیر دیاں  
بادشاہیاں اپنا سیکہ جما بیٹھیاں سن - تبے بڑی ٹھاٹھ نال حکومت  
کر چکے سن - عرب دے چوکھے حصتیاں اُتے ایران تے روم دا قبضہ سی  
تاں ای پہلوں خسرو ایرانی نے جدوں عرب وچ نبی دے ظہور دا سنیا  
تے اپنے گورنر یمن نوں آکھیا - اساڈے ہندیاں کوئی ہور دی طاقت  
دا مظاہرہ کر سکدا اے - توں اپنی طاقت نال ایس نوں ہستی نوں ختم کر  
دے - یمن تیرے نال ہر قسم دا سنگ کراں دا - ایس توں وی پہلاں  
ایسے یمن وچوں ابرہہ عیسائی وی مکے وچ خانے کجے نوں ڈھاہن  
دا جتن کر چکیا سی - جے عیسائیت دے ہندیاں ہور کیسے دین تے



حضرت آدم علیہ السلام توں لے کے حضرت عیسیٰ علیہ السلام تک سارے نبی آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بارے پیش گویاں کر دے رہے۔ نبیاں توں دکھ بہت د اوتار، بدھ بھکشوتے کاہن دی آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی آمد بارے دسد کے ہے۔ ایہناں پیش گویاں بارے ایتھے اک جھلکارا دتا جاندا اے :

توریت زو وصف تست معمور : انجیل ز نام تست مشہور  
تورات تیرے وصفوں توں بھری ہوئی اے، انجیل تیری لغت دی اک لڑی اے  
(۱) تورات وچ اے :

رت نبی ابراہیم علیہ السلام تے اسماعیل علیہ السلام نال وعدہ کیتا جے ایسے  
تمام نون برکت تے فضیلت دیاں دے۔ (کتاب اول باب ۱۲، ۱۳، ۲۱)

(۲) جیہڑی قوم ہنیرے وچ ٹردی اے، اک وڈا نور دیکھے دی تے موت  
دے سائے تھلے والی زمین اُتے اوہ نور چمکے دا (کتاب اشعیاہ باب ۹)

(۳) خدا سینا توں نکلیا، سعیر نال چھپیا تے فاران دے پہاڑ اُتے ظاہر ہویا۔  
اوپرے ہتھ وچ روشن شریعت تے فرشتیاں دا لشکر ہوئے دا۔

(توراة کتاب پنجم باب ۲، ۳)

(۴) قائم کرے دائیرا رت تیرے لئی نبی جیہڑا رت دا کلام اپنے مونہوں  
بولے دا (توراة۔ باب ۳، ۸)

(۵) دیکھو میں بھیجنا واں وعدہ اپنے رت دا پر تسی پر وشم وچ ٹھہرو۔

(۶) میں توہانوں سچ دسناں واں، تہاڈے واسطے ایہہ چنگا اے جے میں  
سُرجاواں۔ جے میں نہ گیاتے پیریکلیتا کیوں آوے دا۔

(۷) اوہ روح روشن جیہڑی نقص توں پاک تے کامل تعلیم والی اے، لوکاں نون  
نویاں گلاں دے گی۔



(۷۸) اللہ تعالیٰ مکے دیاں پہاڑ اتوں احمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں ظاہر کرے دا  
تے ساری زبوں اوہدی تعریف نال بھر جائے دی۔ اوہ زبوں تے آسمان دا مالک  
ہوے دا۔

(۹) سلع دے باشی گیت گاؤن گے تے پہاڑی چوٹی تھیں نعرے بلند ہوون گے۔  
(۱۰) عرب دے صحرا وچ رات گزارو، پانی لے کے ترائیاں دا استقبال کرو۔  
روٹی لے کے لسن والیاں نوں بلو۔ ۱ (کتاب یسعیا۔ باب ۲۲)

(۱۱) ہندو سوامی رشک منی تے کرشن نے وی پیش گوئی کیتی ہے ۲۶۵۸  
کل یوگ وچ کلکی بھگوان تشریف لیاون گے۔ ۳

(۱۲) سقراط نے وی بشارت دتی ہے اک نبی خالق تے مخلوق نوں ملائے گا۔  
(۱۳) جاماسپ ایرانی انج لکھیا اے جے غرب وچ اک سمجھ توں سوہنا جوان  
سناں ریاستاں دا حاکم ہووے دا، یہودی تے عیسائی بے عمل ہو جاوین گے۔ ۴  
(۱۴) ایرانیوں دے پارسی پروہت نامہ وچ وی آپ دی بشارت دتی گئی اے۔  
(۱۵) دساتیر عالم دے تیرھویں دستور وچ عربی رسول دی بشارت دتی گئی اے  
جے کعبہ ابراہیمی ہووے گا۔ ۵

(۱۶) اتھروید وچ لکھیا ہویا اے : لالہ ہرنی پاتم۔ الا اللہ پر مہ پدم۔  
(۳ تا ۸ رحمت اللعالمین)

## دُوجا حصہ (پہلا پیر)

نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے پیدائش توں بعثت تک :  
حضرت عبدالمطلب دا خواب :

آپ نے خواب وچ دیکھیا جے اک سنگلی اوسناں دی کندھ وچوں نکلی جیہدا اک ہرا



زویں وچ تے دُجا آسمان تک سی۔ اک سرالہندے ول تے دُجا پڑھکے ول  
 سی۔ کچھ چہرے پھپھول اوہ اک رکھ بن گئی جیہدے پتر دیہوں نالوں ودھکے چمک دار  
 سن تے اوہیاں ڈالیاں ساری دُنیا اُتے کھلریاں ہویاں سن۔ اوہناں ڈالیاں نال  
 کچھ قریش دی لگے ہوتے سن پر کچھ قریش ایس درخت نون وڈھن دے خیال  
 وچ وی سن۔ اک سوہنے جوان نے اوہناں ویریاں نون آکے ہٹا دتا۔

سیانیاں نے عبدالمطلب نون ایس خواب دی تعبیر دسی جے تہا دی نسل  
 وچوں اک اجیہا بچہ پیدا ہووے گا جیہدی بادشاہی زویں تے آسمان اُتے ہووے  
 دی۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی والدہ حضرت آمنہ نے وی خواب وکھیا جے  
 کوئی پیا آخداے: تہا دے گھر وچ ہوون والا بچہ جہاناں داسر داراے، تشیں  
 اوہاناں "محمد" رکھنا۔ (نشر الطیب ص ۲۸)

دُنیا وچ کئی بہاراں آئیاں۔ ہر بارہ ربیع الاول دی صبح دی بہار لمبی انتظا  
 دے بعد آئی۔ آسمان دے تارے، کائنات دے ستارے، زویں آسمان دے  
 کارکن فرشتے تے نبی سارے ایس گھڑی دی انتظار وچ سن۔ (سیرۃ رسول عربی)

اک پنجابی شاعر نے حضور دی آمد بارے کناں سوہناں کہیا اے ۷  
 باراں ربیع الاول نون سن دُنیا دے بشیر نذیر آئے

نورِ پیر و لے پیر واری نوری یار و گل جہاناں دے پیر آئے

افضل دُرِ یتیم کریم اکرم ہو یتیم عربی خوش تصویر آئے

کامل اکمل کمال جمال والے وال وال سراج منیر آئے

رحمت رحمت اللعالمین رحمت رحمت وچ رحیم قدیر آئے

عین عشق تے فقر داورت نسخہ دلال کھوٹیاں نون کرن اسیر آئے

رکبیل پوش۔ دائم اقبال دائم ص ۲۳



ایسے طراں حکیم عبداللطیف عارف ہوراں نے خیر البشر عرف کملی والا درج  
لکھیا اے ۵

لجیا لوح تے قلم نے جدوں کلمہ پہلاں لکھیا رب معبود ہے سی  
اگے ناں لکھیا سوہنے بنی والا جیہڑا احمد محمد محمود ہے سی!  
نقشہ نورد اکار کیر کھچیا سی خبر نہیں کیہہ مقصود ہے سی  
آخر کھنڈ گیا نقشہ نورد والا جا بجا اوہ عکس موجود ہے سی  
آخر پیرد روز ربيع الاول جنوں بارہویں دسال بہود ہے سی  
جیہڑا غیب سی غیب دے بحر اندر آیا مچ میدان مشہود ہے سی  
ہو یا جنم تہیم جا ہند رودا اللہ بھیجا آپ درود ہے سی  
حوراں ملک صلوة پئے پڑھن عارف پڑھیا عاشقاں پاک مولود ہے سی  
(خیر البشر ص ۲۳)

ایسے شاعر نے نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا مولود وی کیڈا سوہناتے  
من موہنا لکھیا اے ۵

پہلی جیٹھوں چھ سو اٹھائی وقت فجر دا گھٹ رُشنائی  
ہسدی ہسدی قدرت آئی، بی بی آمنہ تائیں ودھائیاں دتیاں پروردگار  
ٹھنڈی ہوادے مست ہلارے، شاں شاں کردے ساز نیارے  
اللہ اکبر فجر پکارے جیوے بر خور دار دتیاں پروردگار  
گھلیاں شاہوکاراں مہنڈیاں، فطرت والیاں کھل گئیاں گنڈیاں  
دین مبارکال بن بن جھنڈیاں، حوراں ملک ہزار، دتیاں پروردگار  
جاگو جاگو رہی آیا، شمس قمر تھیں برتر آیا، کملی والا سرور آیا!  
آگئی باغ بہار، دتیاں پروردگار.....



ایہہ منٹاسی عرب غنی دا، ختم کراں ہُن شان وحی دا  
 'مک جائے پنتا دین دُنی دا، ہوش کرے سنسار  
 کر دیاں دُنیا دے وچ چائن ساٹے سادٹی قدر پچپان  
 ایس نکلتے نون عارف جانن ہور کسے کیہہ سار  
 نبی آمنہ نون ودھائیاں دتیاں پرودگار

(خیر البشر ص ۲۵)

### درستیم دیاں شانناں :

نہ کوئی ہو یا نہ کوئی ہووے گا وچ دُنیا ذات دکھری صل علی دی اے  
 ایس نظر منظور توں سب صدقے سوہنی شکل ایسی خیر الوری دی اے  
 تاریخ تے سیرت لکھن والے لکھدے نہیں  
 (۱) اج دی رات کسری ایران دے محل دے چوداں کنگرے ڈھے پئے۔  
 (۲) ایران دا آتش کہہ ٹھنڈا ہو گیا۔

(۳) دریائے سادہ سُک گیا۔

(۴) بُت خانیاں بُت سیٹھاں ڈگ پئے۔ (سیرت رسول عربی ص ۲۵)

(۵) ستارے تعظیم نال جھک گئے۔ ایہناں دے نور نال حرم شریف  
 تے ٹیلے روشن ہو گئے۔

(۶) اک اجیہا نور نکلیا جسے مکے دے رہن والیاں نون شام تے روم دے محل  
 نظر آ گئے۔

(۷) شیطان دا آسمان اُتے جانا بند ہو گیا تے اوہدے اُتے تارے ٹٹن

لگ پئے۔ (سیرت رسول عربی ص ۲۵)

عطا ہوراں تے عباس ہوراں روایت کیتی اے : "آمنہ بنت وہب دسریاں



نیں : جدوں حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم میرے پیٹ توں جُدا ہوئے تے نال ای  
 اک نُور نکلیا جس دے نال مینوں ساری دُنیا نظر آ گئی ۔ (نشر الطیب ص ۴۱)  
 حضرت حسان بن ثابت بیان کر دے نیں : ” میں ستاں اٹھاں درہیاں داساں  
 جے میں اک یہودی نون اک دیہاڑے صبح صبح رولا پاندیاں ویکھیا۔ دوجیاں یہودیاں  
 اوہنوں کچھیا جے رولا پان دا کہہ سبب اے ؟ اوہنے کہیا : اج اوہ تارا نظریں  
 آگیا اے جہدے طلوع دا وقت خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی آمد نال سی۔  
 (نشر الطیب ص ۴۲-۴۳)

حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا فرماندیاں نیں : اک یہودی مکتے وچ  
 آرہیا سی۔ اوہنے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی پیدائش دے دن کچھیا : اے قریش !  
 اج راتیں تہاڑے کوئی بچہ پیدا ہو یا اے ، تے قریش نے نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ  
 وسلم دا پتہ دتا۔ اوہ بچے نون ویندیاں ای بے ہوش ہو کے ڈگ پیا۔ ہوش آئی تے  
 کہن لگا : نبوت بنی اسرائیل تھیں رخصت ہوئی (نشر الطیب ص ۴۴-۴۵)

حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے دادا حضرت عبدالمطلب نے جدوں پوترے  
 دی پیدائش دی خوشخبری سنی تے اپنے یتیم پوترے نون خانے کعبے لے جا کے ایہہ دُعا  
 منگی ے

جنم موسم بہار دی صبح دا اے کھڑیا جدوں ایہہ باغ جہان دا اے  
 اللہ بھاگ لائیں بر خوردار تائیں، ایہہ نشان میرے جانی جان دا اے  
 (غیر البشر ص ۲۸)

حضور دانائے :

حضرت عبدالمطلب لوکاں دے کچھن اُتے آپ دانان محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم  
 دسیا۔ ایہہ عجیب ناں آپ دے ناں توں پہلاں عرب وچ موجود سی۔ ایہناں چھتیاں



بچیاں دے ناں حضور توں پہلاں محمد سن : (۱) محمد بن سلمہ انصاری - (۲) محمد بن  
 یزید البکری - (۳) محمد بن سفیان بن جاشع (۴) محمد بن حمران جعفی -  
 (۵) محمد بن سلمہ خزاعی - (۶) محمد بن اجمیہ الاوسی -

تیاں دے ناں عموماً اوہناں دیاں ظاہری صفات بیان کر دے نہیں پر  
 حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم داناں معنوی صفات دا مظہر وی اے - حضور صلی اللہ  
 علیہ وآلہ وسلم دے صفاتی ناں عام طور تے ۹۹ مشہور نہیں جیہناں دا ذکر کتاب دے  
 اخیر آئے کیتا جاوے دا -

ناں یار دے یار دا بے نقطہ :

اللہ محمد قدیم دے ماہی دونوں دلدار دلدار دا بے نقطہ

میم نکلیا الف بے نقطے تھیں نام سردار دا بے نقطہ

احمد تے محمد ملاپ کیتا، ناں یار دے یار دا بے نقطہ

کلمہ لا الہ الا اللہ شیشہ عین اسرار دا بے نقطہ

لاہ کے سب دکھ لے رب نقطے، نقطہ نور غفار دا بے نقطہ

پے گئے فلک لکھاں نجم نقطے شعلہ و تیخ انوار دا بے نقطہ

ہل گئی اسم اللہ دے ناں اللہ لے کے ادب بہار دا بے نقطہ

نقطہ و رُجُل گئے نقطے وری دائم نقطہ خالی رخسار دا بے نقطہ

نبی اکرم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا دُدھ پینا :

سب تھیں پہلاں آپ نے اپنی ماں حضرت آمنہؓ دا دُدھ پینا - فیر توہمہ

«ابولیب دی لوٹی» دا دُدھ پیتا تے ابولیب نے بھترے دی ولادت دی خوشخبری

اُتے اسی لوٹی نوں آزاد دی کر دیتا -



فیر بنو سعد دیاں دایاں مکے وچ دُدھ پیاں لی سچے لیکن آیاں تے حلیمہ سعدیہؓ  
دے نصیباں وچ نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نون دُدھ پیا نا ہو یا۔ حلیمہؓ دا اک  
پتر وی سی جیہڑا کھتے پاسیوں دُدھ پینداسی تے نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم صرف  
سچے پاسیوں دُدھ پیندے سن۔ (نشر الطیب)

رَبُّ نُونِ اِسْحٰی مَنْظُورِ سِی جے آپ عبد اللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ، حضرت  
آمنہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا تھیں پیدا ہوون، حلیمہؓ دی گود وچ پرورش پاؤن تے  
فیر ابو جہل جیہے بندے دا مقابلہ کر کے اسلام دا بوٹا لاؤن۔ (مصنف)  
جدوں حلیمہ سعدیہؓ نے آپ نون دُدھ چھڑایا، آپ نے پہلے کلمے جیہڑے  
ادا کیتے اوہ ایہ سن :

اللَّهُ اَكْبَرُ كَبِيْرًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيْرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا  
(نشر الطیب ص ۵)

جدوں آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ذرا وڈے ہوئے تے عام مُنڈیاں توں ذرا  
وڈھ رہندے سن۔ فیر ہو روڈیاں ہو کے اپنے رضائی بھائی عبد اللہ نال بکریاں وی چکانے  
رہے۔ ایتھے ای سیدہ وی چاک ہو یا، پتی شقی صدر ہو یا۔

نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم پنج سال دے ہوئے تے حلیمہؓ حضور صلی اللہ علیہ  
وآلہ وسلم نون مکے وچ حضرت آمنہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا کول چھڑ گئیاں۔  
نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی ماں دی وفات :

حضرت آمنہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا جدوں حضرت عبد اللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہہ دے  
نشانی نون وکھیاتے خاوندی محبت جوش ماریاتے اپنے پیار نال بھرے ہوئے  
اٹھرواں دے موتی عبد اللہؓ دی قبر تے چڑھان لئی تیار ہو گئیاں۔ چھیناں درہیاں  
دے یتیم نون نال لے کے مدینے چجیاں۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے وی ماں دے



چہرے اُتے اُداسی، افسوس، اکھاں وچ اتھرو، دل دی تڑپ تے بے قراری دے  
حالت دیکھی تے ماں دے اتھرواں نال اپنے اتھرو وی کیر دتے۔ حضور صلی اللہ علیہ  
وآلہ وسلم نوں پہلی واری اپنے یتیم ہون دا احساس ہويا۔

پر رب نوں کجھ ہو رای منظور سی۔ واپسی تے ابواردے مقام اُتے حضرت ام  
وی رب نوں پیاریاں ہو گئیاں تے ام ایمن آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں لے کے  
مکے پجی تے آپ دے دادا حضرت عبدالمطلب دے سپرد کر دتا۔

دادے نے اپنے پیارے لعل نوں خوش رکھن لئی ساری کوشش وقت کر دتی  
تے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے وی اپنیاں من موہنیاں صفتاں نال دادے دے  
من نوں موہ لیا۔ (سیرۃ رسول عربیؐ)

حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی سپرد داری :

حضرت عبدالمطلب نے اپنے وقت اخیر وقت تے اپنیاں ایہناں پیراں نوں  
سدیا تے اپنے بعد نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی پرورش حضرت ابوطالب دے  
ذمے کر دتی۔ اے

وفات حضرت عبدالمطلب :

آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اچھے مشکل نال اٹھاں درمہیاں تے دس دن دے ہوئے  
سن جے آپ دے دادا حضرت عبدالمطلب بیاسی درمہیاں دی عمر وچ ایس دُنیا  
قول رخصت ہوئے۔ ۲۵ (غیر فانی تہذیب ص ۲)

دے رتبے تے احترام دا وی پتہ لگ جاندا اے۔ اسلام دے فرض دی معلوم  
ہو جاندا اے نہیں۔ فصاحت تے بلاغت وچ ایہد اثنانی ہے ای نہیں۔  
ایہدے وچ معرفت، حقیقت، طریقت، شریعت تے عبادت غرض  
سب کجھ اے۔ شرک تے توحید نوں کھول کھول کے دسیا گیا اے۔



## دو پہر

## جہانناں لئی رحمت

جدوں نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بچے سن تے دوجیاں بچیاں  
 توں دکھرے سن۔ فضول کھیداں تے بریاں سماں توں دور رہندے  
 سن۔ جدوں آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وڈے ہوئے تے لوک اپنیاں  
 بچیاں نوں حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم جیہیاں دیکھناں چاہندے سن۔ جدوں  
 حلف الفضول ہو یا تے آپ اوہدے وتر شامل سن۔ خانے کعبہ اچھتر  
 حجر اسود رکھیا گیا تے آپ ثالث بنے۔ خاتون خدیجہ نوں اپنے کاروبار  
 لئی کیسے امانت دار دی لوڑ پئی۔ آمنہ دے لال توں ودھ کوئی نظر نہ آیا۔  
 فیرا بس چالی سالہ مالدار بیوہ نوں اپنے نکاح لئی وی حضور توں ودھ کوئی  
 نہ لہجا۔ ایس طراں نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مالی ضرورت توں بے نیاز  
 ہو گئے تے مکے وتر سب توں مالدار خاتون دے مالک پئی خاوند بن گئے  
 ابہم سب کچھ نبوت دے اعلان توں پہلاں سی۔ اوس ویلے وی غریباں تے  
 وچاریاں دی مدد کرنا، ظالماں نوں ظلم توں روکنا تے بھڑیاں رواجیاں اتے  
 گڑھناں حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم داسیوہ سی۔ وڈیاں دی عزت، نکیاں  
 نال پیار، جھوٹے مقصد نقرت، سچ نال پیار تے ادب نال لگاؤ اودوں



دی نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی فطرت سی۔ نبی تے دنیا اتے  
 آؤن توں پہلاں وی نبی ای ہندے نیں۔ ایس لئی اوہناں دا اخلاق  
 ورتا راتے وڈا ہونا دنیا توں دکھرا کی ہوندا اے۔ جاہل معاشرے نوں  
 دیکھ دیکھ کے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اپہی اصلاح لئی غور کر دے  
 رہے۔ آخر اتے نکاح توں کچھے جدوں آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ڈھڈ  
 بھرن لئی کمائی توں واپس ہو گئے تے رب دی عبادت نوں آپ صلی اللہ  
 علیہ وآلہ وسلم نے اپنا شغل بنا لیا۔ دنیا توں پاسے ہو کے حرادے  
 پہاڑ دی اک غار وچ اٹھے پہر اللہ اللہ کرن لگ پئے تے ایس وگڑی  
 ہوئی دنیا نوں ٹھیک کرن لئی سوچ وچار وچ رہن لگ پئے  
 تقریباً چار پنج سال ایسے سوچ وچار لنگھ گئے۔ ہفتے دو ہفتے  
 پچھوں گھر آؤندے تے لوڑ دیاں چیزاں لے کے فیغار وچ ٹر جاندا اے ایہ  
 غار مکے دے نیڑے ای اے

ہن اہ وقت آ ای گیا سی جدوں حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی ایہ  
 پریشانی والی سوچ ختم ہون والی سی۔ ظاہر تے باطن تے پہلاں ای آپ دا  
 پاک صاف سی۔ صرف حکم دی لوڑ سی۔ اوہ وی رب دلوں جبرائیل فرشتے  
 دے براہی آپ نوں ترجیح گیا۔ جے ”پڑھو رب دے ناں نال جنہے تہا توں  
 تے باقی ہر شے نوں پیدا کیتا اے۔ انساناں نوں جے ہوئے خون توں پیدا  
 کیتا۔ پڑھو تے تہا ڈار ب بڑا کرماں والا اے۔ جنہے انساناں توں اہ  
 کچھ سکھا دتا۔ جو اہ نیس سی جان دا۔ انساناں نوں ایہ رب کچھ قلم نال  
 سکھایا

۱۔ سورہ علق - آیت نمبر ۱ تا ۵



# رَبِّ حُسْرِكُمْ دَا اَعْلَان

عرباں دا حال تے تُّساں پڑھ ای لیا اے۔ ایس حال و تَح جِدو

نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے اعلان کیتا

قَوْلُهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ تَفْلِحُوا

ترجمہ: جے تسی سارے بندے اک اللہ نوں اپنا معبود تے محمد نوں اوہداستیجا رسول  
من لوؤ۔ تسی کامیاب ہو جاؤو گے۔

عرب جہنہاں دیاں خواہشاں اوہناں دے رب بنے ہوئے سن

لڑائی و تَح فِتْح دین والا خدا مہل۔ ایسے طراں جو ان کڑیاں تے منڈیاں دے

خدا دوار یہ، اساف تے نائلہ اوہناں دیاں مراداں دین والے سن۔ عزے

لات تے منات ساریاں عرباں دے خدا سن۔ کچھ عیسائی عرب حضرت عیسیٰ

علیہ السلام نوں رب دا پتر تے مریم علیہا السلام نوں رب دی بیوی من کے

اوہناں دے بُت پو جھدے سن۔

نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا اعلان سن کے سارے مکے والے غیر ہجو

گئے۔ اپنے وی دشمن بن گئے۔ ابوالمحکم نوں ابو جہل دا لقب مل گیا۔ ابولہب

نوں رب نے تباہی دا دس دتا۔ امیہ تے ولید وی ربی دین دی مخالفت

کر کے دوزخ دا بالن بن گئے۔ مطلب کیہہ جہاں جہاں کیسے و تَح ندر

ہے سی۔ اوہنے ایس اعلان نوں ڈکن اتے لا دتا۔ ”رب اک ای معبود

اے تے باقی سارے خدا جھڈھٹھے نیں۔ اوہناں دی چڑھی سی۔ ایس ویرد

کئی پہلو سن۔ اک تے وڈیریاں نوں اپنی ٹوہر جاندی نظر آ رہی سی۔ دو جاؤ



اپنے پیو دادے دے دین توں چھڈن لئی کیسے صورت دی تیار نہیں سن۔  
ایس حقیقت نوں قرآن مجید نے کئی داری دسیا اے۔

تیجا اوہ کافر قریش نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں اپنا عزیز تے  
ضرور من دے سن پر ادبناں نوں اپنا حاکم یاں وڈیرا منن لئی تیار نہیں  
سن۔ حالانکہ ابو جہل تے ولید جیسے بندے پاسے ہو کے ایہہ گلاں  
کردے سن جے محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم جھوٹے نبی پر کیہہ کرے  
جے ادبناں دی گل من لیٹے تے فیر جوڈھرا ہٹ جاندی رہندی اے  
نالے ساڈے نالوں ہے وی نکا۔ ایس طراں ٹوہرتے سرداری عبدالمطلب  
دے ٹبر وچ ٹر جاوے گی۔ ایس لٹی مکر فریب کر کے اوہ اسلام دے  
ویری کارے۔

ادبناں دا پہلا حربہ مسلمان ہون والیاں نوں تنگ کرنا، ادبناں نوں  
بے عزت تے ذلیل کرنا، فیر ادبناں اتے حیاتی نوں تنگ کرنا سی۔ ایہیوں  
تیک جے ادبناں نوں جانوں وی ختم کرنا پاتے اوہ نہ ہچکچاٹے۔ جوی  
سمیہ تے یا سر نوں ادبناں ظالماں شہید کیا۔ فیر حضرت بلال رضی اللہ عنہ  
نوں سخت توں سخت سزاواں دتیاں۔ پر اوہ حضرت ابو بکر صدیق رضی  
دے صدقے پچ گئے۔ کیوں جے ادبناں حضرت بلال نوں امیہ کافر کوں  
ڈھیر ساری دولت تے اک کافر غلام دے بدلے خرید لیا تے نبی پاک  
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی خدمت وچ ایس غلام اہدیہ پیش کردتا۔ نبی پاک  
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اوہنوں آزاد کردیاں کہہ دتا۔ تیرا جتھے دل کردا  
لے رہو۔ انج توں توں کیسے دا غلام نہیں

کافراں دے ویر توں خریدنی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وی نہ پچ سکے



کافراں نے اوہناں نوں وی طرح طرح دیاں تکلیفیاں دینیاں شروع  
 کردتیاں۔ کدی آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں بُرا کھلا کہندے۔  
 کدی نماز پڑھدیاں اُوٹھ دی او جھڑی آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی کند  
 اتے رکھ دیندے۔ کدی آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں جانوں مار دین دا  
 سنا دیندے۔ ایسے طراں پہلاں پہلاں کلمہ پڑھن والیاں نال سلوک سہندا  
 ایسوں تیک جے حضور سمیت کسے نوں خانے کجے وچ عبادت دی  
 اجازت نہیں سی۔

کفر نے اپنا وڈا حربہ ایہہ وی درتیا جے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم  
 نوں قتل کر دتا جاوے۔ ابو جہل تے اوہناں دی پارٹی ایہہ فیصلہ کتیا  
 سی تے عمر بن خطاب ایہہ ذمہ لیا جے ایہہ کم ادہ آپوں کرے گا  
 گزری ہوئی پہلی رات نوں نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم رب اگے دعا کیتی  
 سی۔ جے مولا دونہہ عمراں (عمر بن ہشام تے عمر بن خطاب) وچوں اک  
 عمر نوں اسلام قبول کرن دی توفیق دے دے۔ دعا عمر بن خطاب دے  
 حق وچ قبول ہو گئی۔ اوہ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا سر لیا ون لی  
 ارقم رضی اللہ عنہ دے گھروں ٹر پئے۔ ہتھ وچ ننگی تلوار۔ اکھاں  
 غصے نال لہو بھریاں تے جو شبلا عمر مکے دیاں گلیاں وچ تیز تیز حضور  
 ول ودھ رہیا سی۔ اچن چیتی اوہدی ملاقات حضرت نعیم نال ہوئی  
 اوہناں عمر دے بدلے ہوئے چہرے توں حساب لایا جے اچ عمر کجھ  
 کر کے ای رہوے گا۔

اوہنے عمر نوں پچھیا۔ کدھری تیاری اسے تے اوہنے آکھیا۔ ہننے  
 پتہ لگ جاٹے گا۔ کون کلمہ پڑھاندا اسے تے کون کلمہ پڑھلا اسے ؟



حضرت نعیم سمجھ گئے تے بولے پہلاں اپنے گھردی کیرتے لے لے۔ فیر  
کلمہ پڑھن پڑھان والیاں نوں وی پچھ لویں۔ تیری بھین کلمہ پڑھ چکی  
اے۔

ایہ سنڈیاں سارا ای عمر دے طور و گرت گئے تے اوہ فٹ بھین  
دے گھر جا پڑے۔ بھین تے بھنو جے نوں کلمہ پڑھن بارے پچھیا  
اوسناں من لیا جے اوہ مسلمان ہو گئے نیں۔ عمر نے سارا غصہ اوسناں  
دوہاں اتے پھنڈیا تے اخیر اک تھک کے آکھیا۔ مینوں وی اوہ کلام  
سناؤ۔ جہدے اتے تسی جاناں پے وار دے او۔ بھین نے قرآن مجید  
دیاں کچھ آیتاں سنایاں تے عمر دی داڑھی اٹھرواں نال بھج چکی سی  
جدوں تلاوت بند ہوئی تے عمر کہن لگے۔

جھتوں چٹے نیں تساں ایہ پھل نوری مینوں اوس دربار تے لے چلو  
متے عمر دی عمر خراب ہووے جھتے عمر سوار دے مینوں اوس دربار تے لے چلو

ایس طرحاں حضرت عمرؓ، اوسناں دی بھین فاطمہؓ تے اوسناں دے بہنوئی  
عمر نوں نال لے کے ارقم رضی اللہ عنہ دے گھر جا پچھے حضور صلی اللہ  
علیہ وآلہ وسلم اپنے یاراں بیلیاں نال او تھے بیٹھے ہوئے سن۔ حضرت  
امیر حمزہ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے کول بیٹھے ہوئے سن  
اوہ کہن لگے۔ عمر آؤندا اے تے آؤن دیو سو۔ میں اوسناں سانجھ  
لواں گا۔ پر نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے فرمایا۔ نیں تسی سارے  
بیٹھے رہوؤ۔ میں آپے اوہ دے نال نیر لوان گا

عمر مکان دے اندر گئے۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم پچھیا



عمر کدھر آئے اور ہاتھ اوٹھیاں عرض کرتی۔ کلمہ پڑھیں۔ اللہ اکبر  
داعیہ دجیاتے مکے و حج تھرتھلتی پئے گئی۔

حضرت عمر مسلمان ہونے والی ایسی عرض کر دے نہیں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
اکسی سچے ہاں تے فیر عبادت خانے کجے جا کے ایسی کراں گے مسلماناں  
دیاں دو صفاں بن گئیاں۔ اک صفا اگے حضرت عمر رضی اللہ عنہ سن  
تے دوجی صفا اگے امیر حمزہ رضی اللہ عنہ۔ ابو جہل تے اوہدے جتھے  
جدوں حضرت عمر نوں مسلماناں داموہری دیکھیا تے اوہدے خانیاں  
نکل گئی۔ پراوہ کر وی کہہ سکد اسی۔

امیر حمزہ وی ابو جہل توں سنت کے کلمہ پڑھیا سی۔ کیوں جے اک  
دن جدوں اوہنے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں ستایا سی تے کسے  
امیر حمزہ نوں ابو جہل دی کارستانی جا دسی۔ اوہنے اپنے بھتیجے نال  
ہمدردی دکھان لی کمان مار کے ابو جہل دا سر پاڑ دتا تے اپنا کارنامہ  
حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں جا دتیا۔ پوچھو حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم  
خوش نہ ہوئے۔ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرماں لگے۔ میںوں ایہناں گلاں  
نال خوشی نہیں ہوندی۔ امیر حمزہ پچھن لگے۔ تسی کیوں راہتی ہمدردے اور  
تے آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمایا۔ تسی جے مسلمان ہو جاؤ تے میںوں  
بڑی خوشی ہووے گی۔

حضرت امیر حمزہ رضی اللہ عنہ نے فوراً کلمہ پڑھ لیا۔ تے  
مسلماناں دے سنگ رل کے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا حوصلہ  
دوہایا۔

سب توں پہلاں حضرت خدیجہ رضی اللہ عنہا فیر حضرت



ذہب بن حارثہ رضی اللہ عنہ تے حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ  
اسلام قبول کر چکے نیں۔ فیر بچیاں وچوں حضرت علی رضی اللہ عنہ  
غلاماں وچوں حضرت بلااں رضی اللہ عنہ تے امیراں وچوں حضرت  
عثمان غنی رضی اللہ عنہ کلمہ پڑھ چکے نیں۔ حضرت یاسر تے  
سمیہ وی اسلام اتے جاناں وار چکے سن

ورقہ بن نوفل وحی بارے حضرت خدیجہ کو لوں سندیاں سار  
ای مسلمان ہو گئے سن۔ حضرت طلحہ نے اک راہب دے نبی پاک  
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بارے دستن اُتے اسلام قبول کر لیا۔ ایسے طراں  
حضرت سعد بن وقاص رضی اللہ عنہ تے حضرت سعید رضی اللہ عنہ  
وی خواب وچ اشارہ ملن نال ایمان لے آئے سن۔ حضرت جعفر بن ابی طالب

وی اپنے پیو دی تلقین اتے مسلمان ہوئے۔ عقیف کنڈی دادل وی  
مسلماتاں دا وٹو، نماز تے قرآن دیکھ کے اسلام ول نمائیں ہو گیا۔  
حضرت انیس رضی اللہ عنہ وی قرآن سن دیاں سارا ای لالہ  
پڑھ لیا۔ حضرت ابو ذر غفاری وی قرآن پاک سن کے مسلمان ہو گئے۔

حضرت عمار بن یاسر تے صہیب رضی اللہ عنہ حضرت ارقم دے گھر جا کے  
کلمہ پڑھ لیا۔ ابن ارقم خود وی ستویں اٹھویں مسلمان سن ابو فکیہ وی  
صفوان بن امیہ دے غلام سن۔ حضرت بلال رضی اللہ عنہ تال مسلمان

ہوئے۔ عامر بن قہیرہ وی ڈیری عمر وچ مسلمان ہوئے تے بڑیاں سختیاں  
سہیاں۔ ایسے طراں حضرت خباب بن ارت رضی اللہ عنہ وی اک غلام  
کو لوں قرآن پاک سن کے مسلمان ہو گئے۔ حضرت عبداللہ بن مسعود  
وی حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا مجزہ دیکھ کے جے اک چھڑاک بکری



اُتے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے ہفتہ پھر کے دُوقہ چو لیا۔ مسلمان ہو گئے۔ آپ وی ارقم رضی اللہ عنہ دے گھر جا کے مسلمان ہوئے۔ حضرت ابو حذیفہ رضی اللہ عنہ تے شیبہ رضی اللہ عنہم وی حضرت عثمان رضی اللہ عنہ دے کہن کہاں اُتے اسلام قبول کر لیا۔ حضرت سالم رضی اللہ عنہ اپنہاں نون مسلمان دیکھ کے مسلمان ہو گیا۔

چوتھے نمبر اُتے حدوں کافراں دیکھیا جے مسلمان دنو دن ودھ رہے نیں تے اوہناں ابوطالب کول جا کے کہیا۔ جے تہاڈے بھتیجے نون دولت دی لوڑاے تے منہ منگی دولت لے لوؤ۔ پر اساڈیاں خداواں نون چھوٹھا نہ آکھو۔ جے اوہناں نون کوئی سوہنی تے سچھی نہ نانی چاہی دی اُتے تے فرمکے دیاں وڈیریاں دیاں دھیاں پیش کر دے یاں۔ جے اوہناں نون مکے دی سرداری چاہی دی اُتے اسی اوہناں نون اپنا سرداری من لینے آں۔ پر ایہ ساریاں گلاں صرف ایس لٹی نیں جے اوہ لالہ دا پر چار کرنا چھڈ دیوں۔ اسا نون بے دین کہتا چھڈ دین۔ پر حضور صلی اللہ علیہ وسلم ساریاں گلاں سن کے جواب دے دتا جے اوہناں نون اپنہاں شیواں وچوں کچھ وی درکار نیں۔ اوہ تے صرف رب دے حکم اُتے رب دا سنیہا دے رہے نیں۔ فیر کافراں دھمکی وی دتی جے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کلمے دی تبلیغ توں باز نہ آٹے تے فیر اوہناں نون حضور صلی اللہ علیہ وسلم واساتہ نہجانا مہنگا پوے گا۔ ابوطالب نے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اگے عرض کیتی جے اوہ اپناں بھارا اوہناں اُتے نہ پاؤن۔ اوہ اکتے سارے مکے دا مقابلہ پیش کر سکدے۔ پر حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے فرما دتا۔ چلا جی! جے تھی تکلیف محسوس کر دے او تے فیر مینوں



میرے رب اُتے چھڑ دیوڑ۔ میں اپنا کم کیسے قیمت اُتے دی تئیں  
 چھڑ سکدا۔ ایہہ گل سُن کے ابوطالب ہوراں وی کہہ دتا۔ "بھتیجے  
 میں وی اپنی جان تہاڑے اُتوں وار دیاں گا پر پچھاں نہیں تہاں گا۔  
 کافراں داویرتے سختیاں ودھدیاں گئیاں۔ مسلماناں تنگ آ  
 کے حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کولوں مکہ چھڈن دی اجازت لے لی تے  
 حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے فرمایا۔ تسی سارے حبشہ ٹر جاؤو۔ اوہوں  
 دا بادشاہ نیک تے رحمدل اے۔ اوہ تہا لوں کچھ نیٹیں آکھن لگا۔  
 پہلا حبشہ جیٹرا حبشہ ول گیا۔ اوہناں وچ حضرت عثمان بن عفان رضی اللہ  
 آپ رضی اللہ عنہ دی بیوی رقیہ رضی اللہ عنہا۔ ابو حذیفہ رضی اللہ عنہ  
 تے اوہناں دی بیوی ثبیبہ، نہ بیر بن عوام رضی اللہ عنہ۔ مصعب بن عمیر  
 رضی اللہ عنہ۔ عبدالرحمن بن عوف رضی اللہ عنہ، ابوسلمہ رضی اللہ عنہ  
 تے اوہناں دی بیوی ام سلمیٰ رضی اللہ عنہا۔ عثمان بن مظعون  
 عامر بن ربیعہ رضی اللہ عنہ تے اوہناں دی بیوی لیلیٰ رضی اللہ عنہا  
 ابوبکرؓ، حاطب بن عمرو رضی اللہ عنہ، سہیل بن بیضا رضی اللہ عنہ  
 حضرت عبداللہ بن مسعودؓ نے حاطب بن سہیلؓ پندراں بندے شامل سن  
 ایہہ لوکی بحری جہازاں اتے پنج درہم فی کس دے کے حبشہ پج گئے۔ کچھ  
 مہینیاں پچھوں اوہ ایہہ سُن کے جے مسلماناں تے کافراں وچ صلح ہو گئی  
 اے۔ شوال دے مہینے واپس مکے آ گئے۔ پر مکے آ کے کافراں دے  
 سچھے فیر چڑھ گئے تے اوہناں لوں پتہ لگ گیا جے اوہ خبر کافراں  
 دی اک چال سی۔

جیدوں کافراں فیر ظلم دی حد مکا دتی تے نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم



فیر مسلمانان نون حبشہ طرہ جاون دامستورہ دتا - ایس واری تقریباً بیسی  
مسلمان جنیاں تے جنا نیاں ہجرت حبشہ دل کیتی - نجاشی ایہناں دی ٹبری  
خاطر تو واضح کیتی - ایس واری حضرت صدیق رضی اللہ عنہ نے وی ہجرت کیتی  
پر بکتہ الحماد اتے حارث بن زید نے آپ رضی اللہ عنہ نون پناہ دتی تے  
کہیا۔

تسی مکیوں کیوں جانڈے او ؟ - تسی صلہ رحمی کر دے او - مصیبتاں  
جھڈے او - اماں تے خاصا اتے احسان کر دے او - کمزوراں دی  
مدد کر دے او - سخاوت وی آپ دا اک اچا وصف اے ؟ آپ نون  
حارث لے کے مکے آ گیا - اخیر حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ نے حارث دی  
پناہ وی رد کر دتی - جدوں کافراں و بکھیا جے مسلمان حبشہ و توح آزاد نیں  
تے مکے والیاں عمرو بن العاص تے عبد اللہ بن ربیع نون نجاشی  
دل گھلیا - اوہناں نجاشی نون اپنی جینت مطابق تحفے دتے تے ایہ  
درخواست کیتی جے ساڈے کچھ نوجوان بھگورے اپنا دین چھڈ کے  
اک نویں دین نون من کے ایجھے آکے نیں - اوہناں نون اسادے حوالے  
کر دیوے - ایہ لوک بتاں نون جھوٹھا آکھدے نیں تے تہاڈے دین  
نون وی چنگا نیں سمجھدے - ایہناں و توح اسادے علام وی نیں  
ایس لئی ایہ سارے اسادے حوالے کر دیوے۔

نجاشی عیسا ثی سی - اوہنے ساریاں مسلمانان نون اپنے ساہنے  
سدے یاتے پھیا - اوہ کیہڑا دین اے - جنہوں تسی من دے او تے  
پہلا دین تساں چھڈ دتا اے - ؟

حضرت جعفر رضی اللہ عنہ بن ابی طالب اگے ودھے تے کہن لگے۔



” بادشاہ ! کسی جہالت و قح پھیسے ہوئے ساں - ٹھا کر پوچھدے  
تے مُردار کھاندے ساں - گو اہنڈیاں دامنڈا حال کردے ، تنگڑے  
ماڑیاں اُتے زور و کھاندے - گند بکدے - جمدیاں دھیاں نوں ب  
دیندے - جو اُکھیددے - شراب پیندے ساں - انسانیت اساڈے  
نیڑے ای نیٹیں سی لنگھی - حسب نسب اُتے فخر کردے ساں  
نہ کوئی قانون سی - نہ کوئی اصول سی - نہ ای کوئی قاعدہ سی - رب اساڈے  
اُتے کرم کیتا - اساڈی ہدایت لی حضرت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم  
نوں اپنا رسول بنا کے گھلیاے - اوہناں دی شرافت ، حسب نسب  
دیانت تے صداقت نجیب اسی چنگی طراں واقف ہاں - اوہناں اسانوں  
اک خداؤل بلا یا - ٹھا کراں دے پوچھن توں روکیا - سچ بولن ، صدقہ  
کرن ، نماز ، روزے تے زکوٰۃ دا حکم دتا - بے جیاٹ تے بڑیاں گماں  
توں ہٹکیا - بیتیاں دامال کھاوں ، زنا نیاں اُتے تہمت لاؤن تے  
ناحق خون توں بچن دی تعلیم دتی - بیوہ نال چنگا سلوک کرن دا دستیا -  
بادشاہ ! اساں اوہناں نوں سچا نبی سمجھ کے من لیا اے - کفر  
تے شرک نوں چھڈ اُٹے آں - ایہناں گلاں پچھے کافراں اسانوں  
وَن سو تے عذاب دیتے - اسیں ایہناں سختیاں توں تنگ آ آ  
کے اخیر اپنا گھر بار چھڈ کے ایٹھے آئے آں - ایہناں اساڈا کھرا  
ایٹھے وی آدبایا اے - ہُن اسی کیتھے جایتے ؟  
بادشاہ نے ایہہ گلاں سُن کے کہیا -

” اوہ کیہرا کلام اے - جیہڑا رب ولوں آیا اے ؟ نالے

حضرت عیسیٰ علیہ السلام بارے تسی کیہہ آکھدے او ؟ نوین پیغمبر



تہانوں کہہ پڑھایا اے ۹ مکے والے تے اکھڑے نیں۔ تسی بے دین  
ہو گئے او۔ نالے اک نواں دین بنا لیا جے۔

حضرت جعفر رضی اللہ عنہ سورۃ مریم دیاں کچھ آیتیاں سنا دتیاں  
جنہاں دا سنجاشی اُتے بڑا اثر ہو گیا۔ اوہی داڑھی اتھرو وواں نال  
تر ہو گئی۔ قرآن مجید سن کے اوہنے آکھیا۔ قرآن پس کہہ رہیا اے۔  
اک لکھ تھلیوں چپ کے اوہنے آکھیا۔ ”حضرت عیسیٰ علیہ السلام  
دا درجہ جنناں قرآن مجید دتیا اے۔ اس توں ودھ ایس لکھ جنہاں  
دی نیں۔ حضرت محمد رسول اللہ اوہ ای رسول نیں۔ جنہاں دی  
نجر حضرت عیسیٰ علیہ السلام دتی سی۔

خدا دالکھ لکھ شکر اے۔ چہتے مینوں اوہناں دا زمانہ دتا اے۔  
ایس توں پچھے مکے دیاں کافراں نوں اس درباروں کڈ دتا۔  
مسلمان بڑے آرام نال حبشہ وچ رہن لگ پئے۔ اخیر سکندریہ  
وچ ایہہ لوک حضرت جعفر رضی اللہ عنہ دی سرکردگی وچ حبشہ توں مدینے  
پجے۔

پنجویں نمبر اُتے قریشیاں دا مسلماناں نال بائیکاٹ سی۔ اوہناں ایہہ  
عہد نامہ لکھ کے خانہ کعبہ دے دروازے اتے ٹنگ دتا۔ اپنے دواں  
اوہناں دا ایہہ آخری ٹل سی۔ ایہہ عہد نامہ ایس طرحاں سی۔  
۱: بنو ہاشم نال ہر طرح دا بائیکاٹ کیتا جائے گا  
۲: نہ کوئی بندہ بنو ہاشم نال رشتہ کرے گا۔ نہ ای اوہناں  
نوں ملے گا۔

۳: اوہناں نوں گلیاں تے بازاراں وچ بھون دی اجازت نیں



تے نہ ای اوہ شیواں مل کے دے سکدے نیں۔

ایہہ بائیکاٹ اودوں تیک اے جدوں تیک بنو ہاشم  
نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں اساڈے حوالے نہیں کر دیندے۔  
ایہہ بھڑا کم لکھن والا منصور بن عکرمہ سی۔ اوہرا ہتھ بعد وچ  
بے کار ہو گیا سی۔ انگلیاں وی لکھن توں رہ گئیاں سن۔

بنو ہاشم تے بنو مطلب ساریاں ابوطالب داساتھ دیتا تے  
مجبور ہو کے اک گھائی وچ پتاہ لے لی۔ صرف ابولہب کافراں ا  
سنگ کیتا۔ اوہ قافلیاں نوں اکسار میا جے مسلماناں نوں عام  
مھیا اتے شیواں نہ دیو۔ ایس گھائی وچ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم  
تین سال رہے۔ فیر قریشیاں مسلماناں نال کج رعایت ورتی پند  
نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم پوراں نے ابوطالب نوں دس دتا جے  
عہد نامے دی لکھائی دیک چٹ گئی اے۔ ابوطالب ایہہ گل لے  
کے کافراں کول گئے۔ قریشیاں عہد نامہ منگوا کے دینیا تے حضور  
صلی اللہ علیہ وسلم دی گل ہو پوٹھیک نکلی۔ قریش ڈھیبٹ وی ہوئے تے  
بائیکاٹ دی ختم کر دتا۔ ایہناں تین سالوں پچھوں فیر بنو ہاشم تے بنو مطلب  
مکے وچ آئے۔

فیر آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے طائف وچ سفر کیتا۔ تاں جے لوکاں  
نووں اسلام بارے دسیا جائے پر او تھے وی لوکاں مکے والیاں توں ددھ کے  
سلوک کیتا گیا آپ لہو لہان ہو گئے تے قرن الشطب آگئے۔ او تھے جبریل  
امین حاضر ہو کے عرض کر دے۔ "جے حکم کر دتے ایہناں دہاں  
پہاڑاں نوں ملا دیئے۔" آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے فرمایا۔ مولا ایہناں



دی نسل و چوں ایماندار بندے پیدا کرے گا۔ عتبتہ تے شیبہ دے  
 باغ و چوں انگرہ وی کھاہدے۔ اوہناں دا غلام عداس وی حضور  
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کو لوں حضرت یونس علیہ السلام اذ کر سن کے مسلمان ہو گیا۔  
 ایسے سفر و حج نصیبین دے مقام آتے جن وی حاضر ہوئے  
 تے قرآن پاک سن کے مسلمان ہوئے

۱۰ نبوی کا و حج طائف دے سفر توں پہلاں آپ دی محبوب بیوی  
 حضرت خدیجہ رضی اللہ عنہا دنیا توں رخصت ہو گئیاں۔ کچھ دیناں پچھوں  
 آپ دے ہمدرد تے پیارے چاچے ابوطالب وی رب نون جا ملے  
 ایس طراں آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آتے عماراں دا پہاڑ ڈھیبہ گیا۔ آپ  
 صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نون حیران پریشان دیکھ کے حضرت ابو بکر صدیق  
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے اپنی نیکی دھی نابالغہ عمر تقریباً ۹ سال آپ صلی اللہ  
 دے نکاح و حج دے دتی۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی عمر بوجہ سال سی  
 آپ صلی اللہ علیہ وسلم دا بیجا نکاح حضرت سودہ رضی اللہ عنہا  
 نال ہو یا۔ آپ بیوہ وی سن تے خوب صورت وی رنج کے سن سنوید بن  
 صامت تے ضماد ازدی وی کلام پاک سن کے ایسے ورہے مسلمان ہوئے۔

۹ نبوی کا و حج مدینے دیاں کچھ بندیاں اسلام قبول کیتا۔ ایہ قبیلہ  
 اوس دے سعد بن زرارہ رضی اللہ عنہ زکوان بن عبد قیس سن۔ اگلے  
 سال قیرآون دا وعدہ کر گئے۔ ایسے سال اوس تے خزرخ قبیلیاں دی  
 صلح وی ہو گئی۔ جیہڑے کئی سالوں توں اک دوجے دے دیری سن  
 ۱۰ نبوی کا و حج قبیلہ خزرخ دے کچھ بندے عتبتہ دی گھاٹی  
 و حج نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نون ملے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم



دی تبلیغ اُتے مسلمان ہو گئے۔ ایہناں دتج ابو الہیثم، ابو امامہ، اسد  
 بن زرارہ، عوف بن حارث، رافع بن مالک، قطیبہ بن عامر نے جابر  
 بن عبد اللہ سن۔ اگلے سال بارہا بندے مکے آئے۔ عقبہ دی گھائی  
 دتج اوہنا حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے ہتھ اُتے بیعت کیتی  
 دو جے سال ۳۱ھ دتج بہتر بندے مدینے نوں مکے آئے  
 نے عقبہ دی گھائی دتج اوہناں حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے ہتھ اُتے  
 بیعت کیتی۔ سب نے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم داساتھ دین اوعده  
 دی کیتا تے آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے سنگیاں نوں پناہ دین اوی  
 عہد کیتا۔ سعد بن عبادہ رضی اللہ عنہ نے حاضرین نوں مخاطب ہو کے  
 آکھیا۔ ”اے خزرج قوم! تہا نوں پتہ اے جے تسی کس چیز دا وعدہ  
 کر رہے او؟ سب نے جواب دتا۔ ”اسا نوں چنگی طراں پتہ اے۔ اسی  
 کدی وی حضور صلی اللہ علیہ وسلم داساتھ نہیں چھٹاں گے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 اوہناں دتچوں بارہا نقیب مقرر کیتے۔ جیہڑے اپنی اپنی قوم دے  
 ذمہ دار بنن تے مدینے جا کے تبلیغ وی کرن  
 چھیویں نمبر اُتے مکے دیاں کافراں اک داری فیر نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
 نوں پوچیاں کرن دی کوشش کیتی۔ یمن توں حبیب نوں منگا کے ایہہ متا  
 پکایا جے جادو دا اثر تے زمین اُتے اکا اے۔ تسی کوئی آسمانی اڑوٹی پا  
 چھڈو۔ سارے کافر اکٹھے ہو کے رات نوں حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کوں آئے  
 تے آکے آکھیا جے تسی ایہہ چودھویں داچن دوکھن کر دیو۔ تے اسی تہا نوں  
 نبی من لیندے آں۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے اشارے نال چن دے  
 دو ٹوٹے کر دکھائے تے فیر جوڑ دی دتا۔ حبیب یمنی نے مسلمان ہو گیا۔ پر



ابو جہل کافر ای رہا۔ ہندوستان دا راجہ بھوج وی ایہہ معجزہ دیکھ  
 کے مسلمان ہو گیا سی۔ اوہنے ایس معجزے دی تصدیق اپنیاں ہوتشیاں  
 کولوں کیتی سی۔ بابا رتن نے وی حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کول مکے  
 حج کے اسلام قبول کیتا۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے ہتھوں چھ  
 کھجوراں کھا دیں۔ ۶۳۲ سال دنیا تے جیوندار رہیا۔

## حضور صلی اللہ علیہ وسلم دا عروج

آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں معراج دو طراں نال ہو یا۔ اک  
 تے روحانی معراج سی۔ جیہدا ذکر قرآن مجید وفتح دو تھانواں اُتے  
 اے۔ سورۃ بنی اسرائیل دی پہلی آیت تے سورۃ نجم دیں پہلیاں آیتیاں  
 وفتح۔ ایہہ معراج حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں جاگدیاں جسم تے  
 روح دوہاں نال ہو یا۔ جویں ارشادِ ربّانی اے

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ  
 الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا  
 حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنَ الْأَيْتَانِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ  
 الْبَصِيرُ

ترجمہ: پاک اے اوہ ذات جتھے اپنے بندے نوں خانے کجے  
 نوں لے کے مسجد اقصیٰ تیک رات دے تھوڑے جیہے حصے وفتح  
 سیر کرائی۔ جیہدے دوالے برکتاں نیں۔ تاں جے اسی اوہنوں اپنیاں  
 نشاںیاں دکھائیے۔ بے شک اوہ سُنن والا دیکھن والا اے۔  
 سورۃ نجم وفتح معراج دا ذکر ایس طرحاں اے۔



وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝  
 وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۝ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۝  
 عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ۝ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَىٰ ۝ وَ  
 هُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ۝ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝ فَكَانَ  
 قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ ۝  
 مَا أَوْحَىٰ ۝ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ۝ أَفَتَمُرُّونَهُ  
 عَلَىٰ مَا بَيَّرَ ۝ وَلَقَدْ رَأَىٰ نَزْلَةَ الْخُبْرَىٰ ۝  
 عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ۝ عِنْدَ هَاجِنَةِ الْمَأْوَىٰ ۝  
 إِذْ يَخْشَى السِّدْرَةَ مَا يَخْشَى ۝ مَا زَاغَ الْبَصَرُ  
 وَمَا طَغَىٰ ۝ لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ

ترجمہ : قسم اے تارے دی جد اوہ ہیٹھاں آیا۔ تہاڈے صاحب نہ  
 ای گمراہ ہوئے نہ ای بھٹکے۔ اوہ اپنی خواہش نال گل نہیں کردے۔ جو  
 کچھ وحی کیتی جاندی اے۔ اوہ ای دُسدے نیں۔ اوہناں نوں پڑھاؤں  
 والا بڑا طاقت والا اے۔ دو واری ایہہ ہو یا یاں فیر اوہ عرش اُتے ٹپک  
 گیتے نی پاک اُفق دے دندے توں اُچھے سن۔ فیر، مور نیڑے ہوئے  
 فیر اوہ ہیٹھاں آئے۔ ایہے نیڑے ہوئے جتنے کمان دے میرے ہونڈ  
 نیں۔ فیر اللہ نے اپنے بندے ول جو چاہیا وحی کیتا۔ نہ آپ دا دل کنبیا۔  
 جو کچھ ادھنے دیکھیا۔ کپہہ فیر تسیں ادس شے بارے اوہناں نال جھگڑدے  
 او۔ جو کچھ اوہناں دیکھیا۔ بیشک اوہناں و واری دیکھیا۔ حد والی میری دے  
 نیڑے جتنے جنت اے۔ جدوں میری اتے چھایا۔ جو کچھ چھایا سی۔ نہ ای اوہناں  
 دی نظر کنبی۔ نہ ای ڈنگی ہوئی۔ ادھنے رب دی وڈی نشانی دیکھی۔ (القرآن)



ایس معراج و توح اللہ تعالیٰ نے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
 نون بيشرب وی دکھا دتا۔ بیہڑا بعد و توح مدینۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم  
 بنیا۔ دوجا معراج دُنیا اُن تے غلبہ سی۔ ایہہ معراج اوہدی ہی وی  
 پیغیگوئی سی۔ اللہ تعالیٰ نے ایہہ پامٹھ صلیاں گلاں ارنج دسیاں  
 نیں۔ سورۃ بنی اسرائیل تیجے تے چوتھے رکوع و توح ارشاد ہندا اے  
 ۱ : رب توں سوا کیسے ہو ردی عبادت نیئیں کرنی  
 ۲ : ما پیاں نال احسان کرنا ایں۔ اوہناں نون اُف وی نیئیں  
 اکھنی۔

۳ : اوہناں لئی دونوں ہتھ رحمت بن کے کھلا دیو۔ جوہں اوہ  
 تہاڈے لئی نیکی عمرے پالن والے سن

۴ : قریبیاں، مسکیناں تے مساقراں نون مال دیوہ فضول خرچی  
 منع اے۔ فضول خرچی کرن والے شیطان دے ساتھی نیں

۵ : جے اوہناں نون کچھ نیئیں دینا گل تے چنگی کرو تے سونے طریقے  
 نال اوہناں کوہوں جان چھڑاؤ

۶ : کجھو سی چھڑ دیو۔ نہ ای حدوں ودتہ خرچ کرو۔ اللہ تعالیٰ

تہاڈی روزی دا ذمہ دار اے

۷ : اپنی اولاد نون روزی دے خدشے توں قتل مت کرو۔

اوہناں نون تے تہا نون وی روزی دین والا اوہ آپ اے

۸ : زنا دے نیڑے وی نیئیں جانا۔ ایہہ کھلی بے حیائی تے بھیرا راہ اے۔

۹ : جنہاں لوکاں نون اسلام و توح قتل کرنا حرام اے۔ اوہناں نون

مت قتل کرو۔ مظلوم دی مدد اللہ کردا اے



۱۰ : بیتیمیں دامال کھانا حرام اسے - جدوں اوہ بالغ ہو جاوے  
تے چنگے طریقے نال مال واپس کرو

۱۱ : اپنا کیتا ہو یا وعدہ پورا کرو - کیوں جے وعدے بارے  
بچھ گچھ ہووے گی

۱۲ : چیز تول و ترح پوری دیا جے - ایہہ چنگا طریقہ اسے

۱۳ : جیہدا علم تہا نوں نیس اوہرے اُتے مت اڑو - بیشک  
کن ، اکھتے دل بارے بچھ ہووے گی

۱۴ : زمین اُتے اکر اکر کے نہ اڑو - نہ ای تسی ایہوں چیر  
سکرے او - نہ پہاڑاں توں اُچے ہو سکرے او

۱۵ : اللہ دے پتر نہ بناؤ تے فرشتیاں نوں دھیاں نہ آکھو

ایہہ چیزاں رب اُتے بہتان نیں

کافراں نے ایس محران دا انکار وی کیتا - پر حضرت ابو بکر صدیق  
رضی اللہ عنہ ایہی تصدیق کر کے صدیق اکبر دا لقب پایا - کافراں  
نوں محران بارے ساریاں گلاں دا ثبوت نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
رب دے حکم تے وحی نال ٹھیک ٹھیک دتا

پر کافر جے اپنی ضد اُتے اڑے ہوئے مسن - جے اسان  
دنیا توں اسلام دا بوٹا پیٹ چھڈنا اسے - اوہناں نبی پاک نوں قتل  
کرن دا منصوبہ بنایا - حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے کچھ مسلمان ساختی مدینے چھ  
پھکے سن تے کچھ مدینے والیاں وی پہلاں ای کلمہ پڑھ لیا سی - ہن جدوں  
سارے مکے دے کافر ہتھ و ترح ننگیاں تلواراں لے کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
دے گھر والے کھلو گئے تے رب نے آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں مکہ چھڈ



دین داحکم دی دے دتا۔ رات دے ہنیرے وتر آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 حضرت علی نوں اپنے بسترے اُتے لٹا کے حضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ  
 دے گھر تہجے۔ اوہ پہلاں ای ایس انتظار وتر سن جے حکم آدے تے  
 سی ظالماں دے پنچے وچوں نکلے۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں نال  
 لے کے صدیق اکبر رضی اللہ عنہ غارِ ثور وتر جا اُپڑے۔ ادتھے چار راتاں  
 کڈھ کے اگلے دن یومِ بیح الاول نوں دو اُوٹھاں اُتے دونوں جنے تے  
 راہ وکھان والے عبداللہ بن اریقط نے عامر بن فہیرہ غلام حضرت  
 ابو بکر رضی اللہ عنہ مدینے شریف نوں عام راہ ولا کے ٹر پئے۔ تے  
 اٹھ دناں پچھوں صحیح سلامت وادی قبا وتر جا پئے۔ او تھے کچھ  
 دن (چودہ یا وہیہ) ٹھہرے۔ مسجد قبا (مسجد تقویٰ) دی نینہہ رکھی تے  
 فیرحہ بنو سالم وتر پہلا جہمہ وی پڑھایا۔ جہمہ دے وتر نہ کوئی مکے  
 والیاں دیاں تکلیقاں دا ذکر سی تے نہ ای اوہناں کو لوں بدلہ لین دی  
 گل سی۔ صرف رب دا شکر سمائے اسلام دے قانون دے گئے۔  
 مدینے والیاں جس چا تے خوشی نال حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم  
 داراہ وکبھیاسی۔ اوہ اوہناں دا ای حصہ سی۔ جدوں حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 مدینے پہنچ گئے تے ہر اک چاہندا سی جے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 میرے گھر وتر پروہنے بنن۔ پراہیہ اپنے اپنے مقدر آں دی گل ہوندی  
 اے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم فرما دتا سی۔ تسی میری ڈاچی دی نیکیل چھڈ  
 دیو۔ چھتے ایہہ آپے بہہ جاوے گی۔ یس او تھے ای ٹھہراں گا۔ اخیر  
 اُتے حضرت ابوالیوب انصاری دے بوسے اگے ڈاچی بہہ گئی تے  
 خوش قسمت ابوالیوب حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں اپنے عزیز خانے



## اُتے لے گئے۔ مدینہ شریف وچ

اپہ مکان حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی آخری آرام گاہ دے لاگے  
 ایا اے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے سب توں پہلاں ہجرت توں  
 (بچ مہینے جد) مہاجران دی رہائش تے گزران دا بندوبست فرمایا۔  
 تے اک اک انصاری توں اک اک مہاجر دا دینی بھائی بنا دتا۔ انصاریاں  
 دی کمال قربانی کیتی جے اپنے مکان تے اک پاسے اپنے گھر باہر تے  
 کاروبار دی دُڈ دتے۔ ایسوں نیک جے کسے کول دو بیویاں سن  
 تے اک توں طلاق دے کے اپنے مہاجر بھرا دے حوالے کر دتی۔ حضرت  
 سعد بن ربیع رضی اللہ عنہ انصاری توں عبدالرحمن بن عوف رضی اللہ عنہ  
 دا بھرا بنایا گیا۔ ایسے طراں دوجیاں یاراں توں انصاریاں دا بھرا بنا دتا  
 گیا۔ مہاجران توں آپس وچ دی بھائی بھائی بنایا گیا۔ جدوں حضرت ابو بکر  
 صدیق رضی اللہ عنہ، حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ تے حضرت طلحہ  
 رضی اللہ عنہ، حضرت زبیر رضی اللہ عنہ تے حضرت عثمان رضی اللہ عنہ  
 حضرت عبدالرحمن بن عوف رضی اللہ عنہ بھائی بھائی بنا دتے گئے تے  
 حضرت علی رضی اللہ عنہ نے عرس کیتی۔ یا رسول اللہ! تساں مہینوں کسے  
 دا بھرا بنیں بیایا۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے فرمایا۔ تسی میرے  
 دینا تے آخرت دے بھائی او۔

## انصاریاں تے مہاجران دا بھائی چارا

انصاری بھرا	مہاجر بھرا
حضرت خارجہ بن زبیر رضی اللہ عنہ	۱: حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ



- ۲: حضرت عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ  
 ۳: حضرت ابو عبیدہ بن الجراح رضی اللہ عنہ  
 ۴: حضرت زبیر بن عوام رضی اللہ عنہ  
 ۵: حضرت عبدالرحمن بن عوف رضی اللہ عنہ  
 ۶: حضرت عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ  
 ۷: حضرت طلحہ بن عبد اللہ رضی اللہ عنہ  
 ۸: حضرت مصعب بن عمیر رضی اللہ عنہ  
 ۹: حضرت عمار بن یاسر رضی اللہ عنہ
- حضرت عتبہ بن مالک رضی اللہ عنہ  
 حضرت سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ  
 حضرت سلامت بن ربیعہ سلامہ رضی اللہ عنہ  
 حضرت سعد بن جریجہ رضی اللہ عنہ  
 حضرت ثابت بن المنذر رضی اللہ عنہ  
 حضرت کعب بن مالک رضی اللہ عنہ  
 حضرت ابو ایوب انصاری رضی اللہ عنہ  
 حضرت حذیفہ بن الیمان رضی اللہ عنہ

د اسلام تے مسلماناں دی تاریخ از مولوی محمد عثمان اعوان

جیوں مسلماناں دے رہن سہن دا انتظام ہو گیا۔ تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے زید بن حارثہ رضی اللہ عنہ تے ابو رافع رضی اللہ عنہ نوں پنج سو درہم تے دو اوٹھ دے کے مٹھے گھلیا تاں جے اوہ آپ دے گھر والیاں نوں مدینے لے آؤن۔ حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ نے وی عبد اللہ بن اریقظ نوں اپنے پتر عبد اللہ ول خط دے کے گھلیا جے اوہناں دے ظہر دے بندیاں نوں مدینے لے آؤن

حضرت ام کلثوم رضی اللہ عنہا، حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا، حضرت سووہ رضی اللہ عنہا۔ ام ایمن رضی اللہ عنہا۔ حضرت زبیر رضی اللہ عنہ نال ای حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا، ام رومان رضی اللہ عنہا تے حضرت اسماء رضی اللہ عنہا وی آئیاں۔ ایہ سارے حضرت حارثہ بن نعمان رضی اللہ عنہ دے پردہ ہنے بنے۔ مسیت وچ ای مکان مدینے وچ سب توں پہلا کم مسیت بنا تا سی۔ ابو ایوب رضی اللہ عنہ دے گھر دے سامنے دو یتیم بچیاں دی کھاں خرید



کے مسیت دی اُساری کیتی گئی۔ ایہدیاں کندھاں کچیاں تے چھت تے  
تھم کھجور دے سن۔ حضرت عمر رضی اللہ عنہ دے زمانے ایہدی مرت  
ہوئی تے حضرت عثمان رضی اللہ عنہ دے زمانے ایہنوں کھلا کیتا گیا  
نالے سجایا وی گیا

مسیت دے نال ای حارثہ بن نعمان انصاری رضی اللہ عنہ دی  
زمین دا ٹوٹا سی۔ ایہہ ٹوٹا اوہناں حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی نذر کیتا  
آپ نے ایہہ نذرانہ قبول فرمایا تے اس جگہ اُتے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
دے حرماں دے حجرے بنائے گئے۔ ایہہ حجرے دنیا دی بے ثباتی  
دا پورا پورا نمونہ سن۔ ولید بن عبد الملک دے زمانے وچ ایہہ حجرے  
دی مسیت وچ شامل کر دتے گئے۔ ایہناں حجریاں دے دروازے  
مسیت ول کھدے سن تے مسیت دا محراب مسجد اقصی ول سی۔ مسیت  
بن گئی تے لوکاں نوں مسیت وچ بلاون دا مسئلہ پیدا ہو گیا۔ کئی بیلیاں  
مجوسیاں دی طراں اک بال کے دھوں وکھان دی صلاح دتی۔ کہہیاں  
یہودیوں دی طراں بوق و جاون دا کہیا۔ کچھ بندیں عیساٹیاں دی نقل کر  
کے ٹل گھر کاون دا مشورہ دتا۔ پر حضور صلی اللہ علیہ وسلم ایہہ ساریاں صلاحواں  
رد کر دتیاں۔ کیوں جے اوہ کسے ہور مذہبی ٹولے نال رلنا نہیں سن چاہند  
حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ نے رائے دتی تے حضرت بلال رضی اللہ عنہ  
نوں حضور صلی اللہ علیہ وسلم حکم دتا جے نماز ویلے گھر گھر جا کے مسلماناں  
نوں نماز لئی بلا لیا ویا کرے۔ آپ رضی اللہ عنہ نماز ویلے آواز دیندے  
جانڈے سن۔ "الصلوة جامعة" پٹی اکھیاں نماز پڑھن دا وقت  
ہو گیا اے تے مسلمان مسیت ول ٹر پیندے۔



فیراک دیہاڑے حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ تے حضرت عبداللہ  
 بن زید انصاری رضی اللہ عنہ لات نون خواب وچ ویکھیا جے کوئی بندہ  
 بانگ دے کلھے اُچی اُچی آواز نال پیا پڑھدا۔ دوہاں نے اپنا اپنا  
 خواب نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نون دسیا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے وی  
 فرمایا۔ جے بانگ داحکم ایہناں کلمیاں نال ہیج چکیا اے۔ ایہہ کلھے  
 حضرت بلال رضی اللہ عنہ نون سکھادتے گئے تے او سے دیہاڑے توں  
 حضرت بلال رضی اللہ عنہ بانگ دین لئی منہ دتے گئے۔ آپ رضی اللہ عنہ  
 دی بانگ رب دی بارگاہ وچ ایہی مقبول ہوئی جے مدینے دیاں قاریاں  
 دی آپ رضی اللہ عنہ نون ہٹاکے بانگ آپوں آکھن دا جتن کیتا  
 کیوں جے آپ ش نون سین ای پڑھدے سن۔ پر قاری عاجز آگئے  
 تے بانگ فیر حضرت بلال رضی اللہ عنہ ای پڑھدے رہے۔ حدوں  
 قاریاں بانگ آکھی تے پوہ ای نہ چھٹی تے مجبور ہو کے حضرت بلال رضی اللہ عنہ  
 نون بانگ آکھن لئی عرض کیتی گئی۔ حدوں حضرت بلال رضی اللہ عنہ  
 ہوراں بانگ دتی تے جا کے پوہ وی چھٹی۔ کیوں جے آپ رب دے  
 پیارے رسول دے پیارے مؤذن سن

## عالمی دستور

ہجرت دے پہلے ای سال حضور صلی اللہ علیہ وسلم مدینے دے  
 ساریاں لوکاں نون اکھٹیاں کر کے ایہہ گلاں مہتھیاں  
 او مدینے دے سارے لوک رل کے دشمن دا مقابلہ کرن گے



۲ : ایک فریق دی صلح دشمن نال دو جے فریق دی صلح سمجھی جاوے گی۔ مذہبی لڑائی ایہدے و ترح نہیں آؤندی

۳ : مدینے دے یہودی مکے دیاں کافراں یاں اوسناں دیاں سنگیاں نوں پتہا نہیں دین گے

۴ : مدینے و ترح کوئی وی کیسے دے دین اُتے اعتراض نہیں کرے گا

۵ : ہر تنازعے دا آخری فیصلہ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کیتا کرن گے

۶ : دشمن نال لڑائی دے خراج و ترح مدینے دے سارے لوک اکو جہیا حصہ لین گے

۷ : یہودیوں دے سجن مسلماناں دے سجن تے اوسناں دے دشمن مسلماناں دے دشمن سمجھے جاوون گے

۸ : مدینے و ترح خون خرابہ حرام ہووے گا۔ ہر مظلوم دی مدد کیتی جاوے گی

۹ : خون بہاتے فدیہ دا پہلا رواج قائم رہوے گا

ایس قول اقرار دا ایہ اثر ہو یا جے مسلمان بے خطر ہو کے دین دی تبلیغ و ترح رُجھ گئے مدینے دا ماحول پُر سکون ہو گیا تے سارے مدینے والے اک یک ہو گئے۔ ایہ دنیا دا پہلا عالمی دستور لکھیا گیا سی۔ جیٹھے ایہ ثابت کر دتا پیڑ انسان اکو جیہے نیں تے ساریاں نوں زمین اُتے سکھ تے آرام نال رہن دا حق اے۔ ایہدی مثال انجنگ تاریخ و ترح نہیں ملدی۔ نہ ای کوئی ہور قانون ایہدی برابری کر سکدا اے





## پہلا قبلہ مقرر ہونا

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم مکے و توح خانہ کعبہ ول منہ کر کے نماز پڑھنے سے سن - مدینے شریف آئے حکم ہوا - مسیت اقصیٰ ول منہ کر کے نماز پڑھیا کرو - سولاں ستاراں مہینے حضور مسجد اقصیٰ ول منہ کر کے نماز پڑھنے سے رہے - یہودیوں طعنہ دتا ہے حضور اساتذہ قبلے ول منہ کر کے نماز وی پڑھنے سے نہیں تے اساتذہ مخالفت وی کر دے نیں - حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے دل و توح ایہ خیال آیا ہے رب اساتذہ کعبہ وی پہلا کعبہ ابراہیمی مکے والا مقرر کر دیوے تے ایسے طعنوں وی بچ جاں گے حضور بار بار ایسے کعبے دی تبدیلی لئی آسمانوں ول بکھیرے سن - آخر ایہ حکم آئی گیا -

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا وُجُوْهُكُمْ شَطْرَهُ ۗ - سورہ بقرہ آیت ۱۴۴

ترجمہ : "بے شک ایسے دیکھدے آں جے تسی اپنا چہرہ مبارک آسمانوں ول بار بار کر دے او - ہن تسی اپنا منہ مسجد الحرام ول کر لوؤ - تسی چھتے وی ہوؤ - اپنا رخ ایسے خانہ کعبہ ول کر لیا کرو - ایہ حکم مسیت بنی مسلمہ و توح نماز پڑھدی ادا کر دیاں تیجی رکعتے آیا - آپ نے نماز و توح ای اپنا منہ خانہ کعبہ ول کر لیا - یہودیوں نے قبلے دا بدلنا بڑا ناپسند کیا - پر اللہ تعالیٰ نے اونہاں دی مخالفت توں سورہ بقرہ رکوع ۱۴ و توح اونہاں دی حماقت دسیا اے تے اعلان



کیتا۔ قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۗ اِلٰى  
صِرَاطٍ مُسْتَقِيْمٍ ۗ سوره بقرہ، آیت ۱۲۲

یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمادیو جے پڑھدا لہندا سب بے  
پاسے نیں۔ رب جہنوں چاہندا اے۔ سیدھا راہ دکھا دیندا اے۔

انج تیکر ایہہ قبلہ خانہ کعبہ ساری دنیا دے مسلماناں دا قبلہ اے۔  
دل نماز و تہ منہ کرنا نماز دی شرط رکھی گئی اے۔ تاں جے مسلمان عام حیاتی

و تہ وی اک ای پاسے دل کے تے دھیان کر کے ساری دنیا دا مقابلہ کرن  
سال و تہ اک واری ساری دنیا دے مسلمان جیہڑے حج کر سکدے نیں

اوہ ایسے خانہ خدا دا اطواف کردے نیں۔ ایتھے رب نے اک سو دا اعلان کر  
دتا جے قبلہ تبدیل کرن و تہ ایہہ وی راز سی جے اسی دیکھ لیتے کیہڑا بندہ رسول

دا تاجدار رہندا اے تے کیہڑا پھر جاندا اے۔ جوہی

وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا اِلَّا لِنُعَلِّمَ مَنْ يَتَّبِعُ  
الرَّسُوْلَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقْبَيْهِ ۗ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيْرَةٌ اِلَّا  
عَلٰى الَّذِيْنَ هَدٰى اللّٰهُ ۗ سوره بقرہ، آیت ۱۲۳

سوائے صحیح مسلماناں دے ایہداتے گھٹ بندے کھلو سکدے

نیں۔ رب نے دو جے پارے دے دو جے رکوع و تہ ایہہ ہی ہو و حجت  
کردتی

لِمَلَا يَكُوْنُ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حِجَّةٌ ۗ اِلَّا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۗ فَلَا تَخْشَوْهُمْ  
وَ اَخْشَوْنِيْ ۗ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ۗ

تاں جے لوکاں واہتے کوئی حجت نہ رہ جائے۔ صرف ظالم ای حجتاں  
کردے رہن گے۔ تسی اوہناں توں بالکل نہ ڈرو۔ صرف رب توں ڈرو۔



تاں جے تہانوں سہی راہ لہجہ جاوے۔ ایس طراں حجتاں تے ٹھٹھے کرن  
دامنہ بند کر دتا گیا۔

یشرب انان مدینۃ النبی نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے اوتھے جاو نال  
رکھ دتا گیا۔ یشرب بیماریاں دا گھری۔ اوتھوں دے لوک عام طور تے بیمار تے بخار  
نال رہندے سن۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے مدینے لئی خاص دعا منگی  
”یا اللہ! سادیاں دلاں وچ مدینے لئی مکے جیہی محبت پیدا کر دے سگوں  
اسی اوس توں وی ایہنوں ودھ پیار کرئیے۔ ایٹھوں دا موسم صحت دیون والا  
بنا دے۔ ایٹھوں دے ناپ تول وچ برکت پا دے تے ایٹھوں دے بخارنوں حجفہ  
ول گھل چھڈ۔“ ایسے دعا دا نتیجہ اے جے مدینہ رہندی دنیا تیکر شفا دا گھراے۔  
تے ساریاں برکتاں رب نے اوتھے اکٹھیاں کر دتیاں نہیں۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
دا ابد تک ٹھکانہ وی مدینہ اے

ہجرت دے پہلے سال حضرت سلمان فارسی اسلام قبول کیتا۔ فیر آپ صلی اللہ علیہ  
اہل بیت وچ شمار ہون لگ پئے۔ ظہر عصر تے عشا دی نماز دے فرض دو توں  
ودھا کے چار کر دتے گئے۔ پر سفر دی حالت وچ دو دو رکعتاں ای رہیاں۔  
ایسے سال حضرت زبیر بن عوام مہاجر دے گھر اللہ تعالیٰ نے چن جیہا پتر عبد اللہ  
عطا کیتا۔ یہودی ایس توں پہلاں مشہور کر چکے سن جے اوہناں دے جادو دے  
سبب مسلمان مہاجراں دے گھر کوئی بچہ پیدا نہیں ہندا۔ عبد اللہ بن زبیر دی پیدائش  
نال اوہناں دے جادو دا پل وی کھل گیا

نماز تے مکے وچ واقعہ معراج نال مسلماناں اُتے فرض ہو چکی سی  
شعبان ۲ھ وچ روزے وی فرض ہو گئے۔ حالانکہ روزے پہلیاں  
اُمتاں اُتے وی فرض نہ سچھنیں۔ ارشادِ ربانی اے۔



يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ  
 عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۝ أَيَّامٌ مَّعْدُودَاتٌ -  
 بیٹی اے ایمان والیو! تہاڈے اُتے روزے رنج ای فرض کیتے  
 گئے نیں جویں تُّساں توں پہلیاں لوکاں اُتے روزے فرض کیتے گئے سن  
 تاں جے تسی متقی بن جاؤ۔ ایہہ گنتی دے کجھ دن نیں۔ فی اللہ تعالیٰ نے  
 سورہ بقرہ دے ایسے رکوع نمبر ۲۳ وچ ایہہ وی واضح کر دتا جے ایہہ روزے  
 رمضان دے مہینے دے نیں۔ جویں ربی حکم آیا

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ

جے رمضان دے مہینے وچ ای قرآن مجید نازل ہو یا سی

فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

فی جنہوں ایہہ مہینہ جیاتی وچ آ جاوے اوہ ایہہ روزے رکھے  
 روزے دیاں کجھ شرطیں رکھیا گئیاں۔ اک تے مکلف (بالغ) مسلمان روزہ  
 رکھے۔ فی بیماریاں کمزور بڈھے نوں روزے دا فدیہ دین دی اجازت  
 اے۔ مریض یاں مسافر مرصن یاں سفر توں پچھے روزے قضا کر سگدے  
 نیں۔ اعتکاف دی رمضان دے آخری عشرے وچ سنت بنیا۔ پہلی  
 شوال نوں عید رکھی گئی پر غزیاں مسکیناں نوں فطرانہ دے کے نماز عید  
 پڑھن دا حکم ہو یا۔ روزیاں وچ دن نوں روزہ تے رات نوں عبادت  
 (تراویح) تلاوت قرآن پاک رکھے گئے۔

محمدی اُمت دا روزہ یہودیاں تے عیسائیاں نالوں سوکھا کیتا گیا  
 کیوں جے پہلاں تے روزہ اٹھاں پہراں وچوں صرف اک داری کھولدے  
 سن۔ جیوں رات نوں سوئے گئے تے روزہ فی شروع ہو جاندا سی۔ پر



مسلماناں لئی روزہ پوہ پھٹن توں لے کے دن ڈبن تیک ای فرض  
 کیتا گیا۔ رات نوں پوہ پھٹن تیک تسی سوائے اعتکاف دے اپنی  
 بیویاں کول وی جاسکدے او۔ حدوں پہلیاں امتاں وچ ایہہ وی  
 پابندی سی جے روزیاں وچ لوک بیویاں کول وی نیئیں سن جاسکدے۔  
 فرسنگی ویلے اٹھ کے تازہ کھانا کھا سکدے او۔ حدوں پہلے لوک  
 رات نوں سوں توں پچھے کھاپی وی کچھ نیئیں سن سکدے۔ پہلیاں  
 لوکاں دے روزے وی گھٹ ددھ سن۔ جوہی آدم علیہ السلام تیرھویں  
 چودھویں، پندرھویں چن دے روزے رکھدے۔ غیر عاشورے دا  
 روزہ سی۔ یہودی وی عاشورے دا روزہ رکھدے۔ فرعون کولوں  
 نجات دے دن دا روزہ رکھدے تے چالی روزے موسیٰ علیہ السلام  
 دے تو رات لیاؤن لئی دناں دے رکھدے۔ ایسے طراں عیسائی وی  
 چالی روزے یہودیوں دی طراں رکھدے۔ پر پابندی اوہ ای سی جے  
 اٹھاں پہراں وچوں صرف اکو واری کھاپی سکدے سن تے بیویاں کول  
 وی روزیاں وچ نیئیں سن جاسکدے۔

## طاقت نال کفر دا مقابلہ

اسلام اچے تیک خلق، پیار، ادب، روحانی سکون تے آخرت  
 دی فکر نال ای دستیا جابھیا سی۔ حدوں کہ کافر ایہوں ختم کرن لئی  
 اپنا پورا اٹل لاندے رہے۔ جوہی مسلماناں نوں تنگ کرتا۔ اوہناں  
 نوں شہید کرنا۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نوں سختی نال روکتا



معاشرتی بائیکاٹ کرنا تے آخر اُتے سارے مٹھے دا اوہناں نوں قتل  
 کر کے جان چھڈاؤن دا متا پکا لینا سی  
 ۲۱۔ فتح اللہ تعالیٰ نے مسلماناں اتے جہاد فرض کر  
 دتا۔ جوہیں

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا  
 إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ - وَاقْتُلُواهُمْ حَيْثُ  
 تَقْتُلُوهُمْ وَخَرُّوا مِنْ حَيْثُ خَرَّ جُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ  
 أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَاقْتُلُواهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ  
 وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ نَحَّوْا فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ  
 الظالمين

ترجمہ : رب دیا راہ و فتح لڑائی کرو اوہناں بندیاں نال جیہڑے  
 تہاڈے نال لڑدے نیں۔ تسی زیادتی نہ کرو۔ رب زیادتی کرن والیاں  
 نوں پسند نہیں کردا۔ جھٹھے وی اوہ تہا نوں لیجے جاؤن اوہناں نوں قتل  
 کرو۔ اوہناں نوں اوکھوں کڈھ دیو۔ جھٹوں اوہناں تہا نوں کڈھیاے  
 فتنہ فساد تے لڑائی نالوں وی بھڑااے۔ اوہناں نال ایجتوں تیک  
 لڑو۔ جدوں تیک کوئی فتنہ فساد نہ رہوے۔ فیرجے تسی رک گئے  
 قیظاں اُتے ای زیادتی ہووے گی۔

مسلمان مٹھے والیاں نوں تنگ آ کے جیشہ ٹر گئے سن تے باقی  
 جیہڑے رہ گئے سن اوہناں وی مکہ چھڈن دی صلاح کر لئی۔  
 نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دے اشارے اُتے کچھ مسلمان مدینے  
 ول ٹر پیٹے۔ جدوں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم آپ دی ربی حکم نال



تے انصارِ مدینہ دی دعوت اُتے مدینے پہنچے۔ فیر باقی مسلمان وی  
اُکاڈ کا مدینے اُپر گئے۔ ایسے طراں مدینہ اسلام دا مرکز بن گیا۔  
کافراں نوں ایہہ گل کسے طراں وی پسند نیئیں سی جے محمد رسول اللہ  
کامیاب ہو جاوے تے اوہناں دا دین عرباں اتے غالب آ جاوے  
ایسے طراں اوہناں دی چودھراہٹ، تہذیب، رسم رواج تے  
جھوٹھا شو ختم ہو جانا سی۔ جدوں اوہناں دیکھیا جے مسلمان مکے  
نوں مدینے جا کے آزاد تے سوکھے ہو گئے نیں۔ اوہناں فیر ل کے مسلمان  
نوں تے کہہ مدینے نوں ای ختم کرن دا منصوبہ بنایا تے مدینے اتے  
پہرے صائی دا بہانہ ڈھونڈن لگ پئے

مسلمان وی کفر دیاں چالاں نوں ناکام بناوون دا سوچن لگ پئے  
اوہناں وی کافراں دے قافلے ڈکن تے اوہناں نوں نقصان پہنچانا  
شروع کر دتا۔ دوہاں دھراں اک دو جے نوں زیر کرن دے جتن  
شروع کر دتے تے مکے دیاں کافراں مدینے دے سردار عبداللہ بن  
ابی نوں لکھیا۔ جے تمساں مسلماناں نوں مدینیاں باہر نہ کڈھیا تے  
فیر تہاڈی خیر نیئیں۔ اسی مکے والے تہاڈے نال وی نہ پڑ لو اں گے  
عبداللہ بن ابی پہلاں ای مسلماناں دے خلاف سی۔ جدوں  
اوہنوں مکے والیاں دا سینہا لمبھانے اوہ ہور چست ہو گیا۔ اوہنے  
مدینے دے بندے اکٹھے کر کے اوہناں نوں مسلماناں دے خلاف  
لڑائی لئی اکسایا۔ پر نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے سمجھاوون اُتے  
لوک ایدھراو دھر کھڑ گئے تے عبداللہ سوچدا ای رہ گیا۔  
مکے دیاں کافراں پہلاں شرارت کیتی تے ربیع الاول سنہ ۲ھ



فتح کرد بن جابر فہری مدینے آکے مدینے والیاں دے مال ڈنگر ڈول  
لیا یاتے اپنی بہادری دالوہیا منوایا

فیر سعد بن معاذ عمرہ کرن لئی مکتے گئے تے امیہ بن خلف دے  
پر دہنے بنے۔ ابو جہل حضرت سعد رضی اللہ عنہ نون دیکھ کے لال  
پہلا ہو گیا تے کہن لگا۔ اچ توں امیہ دی پناہ و فتح نہ ہندوں تے  
پنج کے کیوں جانڈوں؟ نالے امیہ نون ابو جہل نے کہہ دتا۔ جے  
نون مسلماناں تے صابیاں نون نال لے کے کچے و فتح نیئیں آسکدا۔  
حضرت سعد رضی اللہ عنہ نے کہیا جے تساں اسانوں کعبیوں بند کیتا  
تے اسی تہاڈ اشام دارستہ بند کردیاں گے

رجب ۲ھ و فتح نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے عبد اللہ بن جحش  
نون بابر بندے دے کے نخدہ وادی ول گھلیا۔ تاں جے کافراں دی  
ہلچل دا پتہ لگ سکے۔ اتفاق نال اک نکا جہیا کافراں دا قافلہ شام  
دلوں واپس آ رہیا سی۔ مسلماناں اوہدے اتے حملہ کردتا تے اک بندہ  
عمرو بن الحخرمی قتل ہو گیا۔ دو بندے قیدی کر لے گئے۔ مال اسباب  
دی کٹ لیا گیا۔ جدوں عبد اللہ رضی اللہ عنہ مدینے پچھتے حضور صلعم  
نے فرمایا۔ میں تہانوں لڑائی دا حکم تے نیئیں سی دتا  
عمرو بن الحخرمی حرب بن امیہ داسنگی سی تے حرب قریش دا ڈیرا  
سی۔

قیدی ہون والے دونوں بندے نوفل تے عثمان عبد اللہ بن مہجرہ  
دے پتر سن۔ ایہہ وی قریش دا سردار سی۔ کافراں نے متا پکالیا  
جے اوہ مدینے دے مسلماناں نون ایس قتل دامزہ چکھا دین گے۔



مکے والیاں اک بہوں وڈا قافلہ ابو سفیان دی سرکردگی وچ شام  
 گھلیا۔ ایہہ سارا نفع مسلماناں نال لڑائی اُتے لاؤن دا فیصلہ وی  
 کیتا۔ ایہہ قافلہ واپسی اُتے مسلماناں دا لشکارہ ہندا ہندا چل گیا۔  
 کیوں جے ابو سفیان نوں مسلماناں دا راہ ڈکنا معلوم ہو گیا سی۔ اوہ اپنا  
 عام راہ چھڈ کے کسے سہرہ راہے مدینے نوں ولا کے مسلماناں توں پُچ  
 کے مکے وِل نکل گیا۔ پر اوہنے مکے والیاں نوں سنیہیا گھل دتا سی جے  
 مسلمان اوہدا قافلہ لٹنا چاہندے سن۔ ایس لئی سارے مکے والے  
 اپنے اپنے مال دی خاطر پوری تیاری نال مسلماناں اُتے ٹٹ پین لئی  
 اُجاڑو۔ مسلماناں نوں ختم کرن دا ایہہ بہوں وڈا بہانہ سی

تہذیب نوں کیوں رہن دیئے۔ اوہنے تے فی رب نال ٹا کرالا کے  
 دیکھ ای لیا جے رب نے اوہنوں نکیاں نکیاں پکھنواں توں مروا دتا۔  
 تے رب دا گھر صحیح سلامت اپنی مٹھاں اُتے کھلا رہیا۔ ایہی صحت  
 سورہ قیل وے حوالے نال پہلاں گز رہی اے۔



بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

## کفر نے اسلام واپس لا معرکہ بدر کے میدان وچ

ایسے مقابلے تے لڑائی دے سبب اُتے دس دتے گئے نے ۔

جو یوں : (۱) کافراں دا مسلماناں نال اللہ واسطے داویر جے ایہہ رب نون اللہ کیوں من دے

نیں ۔ (۲) کرز بن جابر الفہری داندینے والیاں دے اٹھ چک کے لے جانا ۔

(۳) عبد اللہ بن حبش رضی اللہ عنہ دے ہتھوں عمرو بن الحمزومی دا قتل تے عثمان بن عبد اللہ تے حکم بن کیسان (مغیرہ دے آزاد کردہ غلام) دا قید ہو جانا ۔

(۴) سیہ توں وڈی وجہ مسلماناں داکے والیاں دا شام داراہ روکن دی سی کیوں جے مکے والیاں اوہناں نون حج تے عمرہ توں روک دتا سی ۔

(۵) ابوسفیان دی سرکردگی وچ مکے والیاں دا تجارتی قافلہ شام تھیں واپس آرہیا سی جدوں ایہہ قافلہ بدر دے نیڑے اپڑیا تے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم صحابہ نون اودوں رستہ دکھائی آکھیا جدوں ایہہ قافلہ مدینے دے نیڑے آجاوے ۔ اودھر ابوسفیان نون شام وچہ ای خبر مل گئی سی پئی مسلمان ساڈا تجارتی قافلہ لٹن توں پھردے نیں ۔ ایس لئی اوس نے حجاز دے نیڑے پیچ کے ضمضم بن عمرو نون ویہہ مثقال اجرت دے کے مکے گھلیا ۔ تاں جے مکے والیاں نون اینہاں حالات توں خبردار کرے ۔ ضمضم اٹھ اُتے بہہ کے وڈی پھرتی نال مکے پہنچیا ۔ ادتھے جا کے اوہنے اپنے اٹھ دے نک تنے کن وڈھ دتے ، کچا وہ پٹھا کر سٹیاتے اپنا کرتا وی پاڑ دتا ۔ اپنے اوسے اٹھ اُتے بہہ کے رولا پاوت ڈیہہ پیا ” اوتے قریشیو ! قافلہ تجارت ! تہاڈا مال ابوسفیان نال اے ۔ محمد صلی اللہ علیہ وسلم تے اوہدے ساتھی قافلہ لٹن نون کاہلے پھردے نیں اوہنوں بچان دا کجھ جتن کرو ۔ فریاد ! فریاد ! “



## جنگ لئی تیاری

مضمم دار و لاسن کے قریش بل اٹھے تے جتاں جھب ہو سکد اسی اپنا لشکر لے کے  
 رول ٹرپے۔ صرف ابو لہب پچھے رہ گیا۔ اوہنے وی عاص بن ہشام نوں چار ہزار درہم  
 نو دی معاف کر کے بدر ول گھلیا (اپنی جگہ)۔ قریش نوں راہ وچہ بنو کنانہ دا خطرہ  
 ی۔ پر شیطان نے اوہناں داسر دار سراقہ بن مالک بن کے قریش نوں تسلی دتی۔

قریش دے سردار عباس، عتبہ بن ربیعہ، حارث بن عامر، نضر بن حارث، ابو جہل  
 نے امیہ بن خلف سن۔ امیہ بن خلف نے سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ کولوں سنیا ہو یا سی  
 اے اوہ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے یاراں ہتھوں قتل ہووے دا۔ ایس واسطے امیہ  
 اگے پچھے ہو یا پر ابو جہل نے شرم دوا کے نال ٹوڑای لیا۔

افلہ بیچ کے نکل گیا۔ ابوسفیان نوں مدینے پہنچن تک کوئی امداد نہ مل سکی تے اوہ  
 یوس ہو کے بدر تائیں چج گیا۔ اوہتھوں اوہنوں مسلماناں دے قافلے دا پتہ لگانے راہ ولا  
 سمندر دے نال نال اوہ فکے ول ٹرپیا۔ جدوں اوہنے اپنے آپ نوں محفوظ سمجھیاتے  
 ایس بن عمر نوں سنیھا دیکے گھلیا جے میں بالکل خیریت نال نکل آیا واں۔ ایس لئی  
 طرائی دی کوئی لوڑ نہیں۔ ایہہ اپنی جحفہ دے مقام اُتے قریش نوں ملیاتے ابو  
 سفیان داسنیھا دتا۔ قریش نے واپسی دا ارادہ وی کیتا پر ابو جہل دی موت اوہنوں  
 بدر ول چکی لے جاندی سی۔ اوہنے اکھیا اسیں بدر تک ضرور جاواں گے تے تن دن  
 اوہتھے عیش کر کے عرب اُتے اپنی تڑھی جما کے آواں گے۔

بتوز ہرہ تے بنو عدی واپس ہو گئے۔ اوہر نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم یاراں نال صفرا



دے نیٹے پُجے تے حضرت جبرائیل امین رب داسنیہا لے کے حاضر ہو گئے  
ارشاد بانی ہو یا :

قافلے یا لشکر و جوں اک نون تسیں ضرور زیر کر لوو گے۔ " حضور صلی اللہ علیہ وسلم نہیں  
صحابہ رضی نال مشورہ کیتا۔ " تسیں قافلہ چاہندے ہو یا لشکر؟ صحابہ رضوان اللہ

علیہم گھٹ مقدار و یخ کے کیہا یا رسول اللہ! اسیں تے قافلے نال لڑن نکلے ساں  
حضور صلی اللہ علیہ وسلم ایہہ سن کے ذرا خفا ہوئے۔ کیوں جے قافلہ تے نکل گیا سی

حضرت ابابکر صدیق رضی حضرت عمر رضی حضرت مقداد بن عمرو، تے حضرت سعد بن معاذ  
حضور صلی اللہ علیہ وسلم اگے عرض کیتی یا رسول اللہ! جو میں تہاڈی مرضی اے کر گزرو۔

اسیں سارے تہاڈے نال آں۔ ایس طرحاں ایہہ نکا جیہا لشکر بے سرو سامانی  
دی حالت و چہ وی قریش نال ٹکران تے تیار ہو گیا۔

مہاجرین دا جھنڈا حضرت مصعب بن عمیر، قبیلہ خزرج دا جھنڈا اثما بن منذر  
تے قبیلہ اوس دا جھنڈا حضرت سعد بن معاذ دے ہتھ سی۔

کافراں دے جھنڈے ابو عزیز بن عمیر، نضر بن حارث تے طلحہ بن ابی طلحہ دے ہتھ سن۔

بدر دا میدان

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم اپنے یاراں نال سولہ (۱۶) رمضان المبارک جمعے دی رات  
میدان وچ اترے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم اپنے جا سوساں دے ذریعے قریش  
دی تعداد دا اندازہ لایا تے اوہ اک ہزار نکلی۔ مسلماناں دی اپنی تعداد ۳۳ سی  
حضرت خباب بن منذر دے مشورے تے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے اک مٹھے کھوہ  
کول ڈیر لایا تے باقی کھوہ خراب کر دتے۔ تاں جے کافر پانی نا نہہ لے سکن۔



مسلمانوں نے غسل نہ کیا تو وضو واسطے پانی دی لوڑ سی اوہناں دے دلاں وچ شیطان نے ایہہ وسوسہ پادتا جسے تیس بے وضو تے پلینا جتے نال ای رب دی عبادت کر دے اوتے کافراں اتے غلبہس طرحاں پاو وگے۔ ایسے فکر وچ اوہ سوں گئے تے رب نہیں خوب مینہ و سایا جیہدے نال اوہناں مشکاں وی بھر لئیاں تے غسل وی کر لیا۔ ریت وی سخت ہو گئی، کافراں دی تھاں تے چکڑ ہو گیا۔ ایس طرحاں مسلمانوں اطمینان ہو گیا۔

ایس تھیں بعد نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم لئی کھجور دیاں ڈالیاں دا اک چھپر بنایا گیا جیہدے وچ حضرت ابابکر صدیق رضی اللہ عنہ تلوار نال پہرہ دے رہے سن، چھپر دے باہر حضرت سعد بن معاذؓ پہرے دار سن۔ ساری رات نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دعاواں منگدے رہتے سویرے نماز فجر تھیں پچھوں جہاد اُتے وعظ فرمایا۔

۷ رمضان المبارک ۳۱ھ نوں جمعے دے دن صبح سویرے ای نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم صف بندی کیتی۔ آپ دے ہتھ اک تیر سی جیہدے نال صدقاں سدھیاں کر رہے سن حضرت سودا بن غزیہ انصاری رضی اللہ عنہ نوں تیر نال آپ نے پشانہہ کیتا تے اوہناں عرض کیتی ”یا رسول اللہ تسبیح حق نال گھنٹے گئے ہو پر مینوں تسناں تکلیف دتی اے۔ مہن بدلہ دیہو“ آپ نے اپنا ڈھڈ مبارک ننگا پیش کر دتا تے حضرت

سودا رضی اللہ عنہ نے بوسہ لے کے آکھیا میں قصاہ۔

پچھیا توں ارج کیوں کیتا اے تے اوہ عرض کرن سامنے ویکھ رہیا واں۔ ایس لئی غنیمت سمجھی مس کر لوں“ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم آپ لئی دعا



پئے - تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم اوھناں نوں ویخ کے انج دعا فرمائی -

”خدا یا ایہہ قریش دی قوم اے جیہڑی اپنے غمورتے وڈیائی نال آئی اے ،  
جے تینوں لکارے تے تیرے رسول نوں جھوٹھیاں کرے - خدا یا جس مددواتوں  
میرے نال وعدہ کیتا سو یا اے اوہ مدد گھل دے - خدا یا ایہناں تھیں بدلہ لے لے“  
ابو جہل ، امیہ بن خلف تے عمیر بدر میدان ویکھ کے تے مسلماناں دی تعداد تھوڑی  
تک کے گھمنڈ وچ آگئے - عتبہ بن ربیعہ اپنا خواب دسد اے جے عتبہ بن ربیعہ  
شیبہ بن ربیعہ ، ابو الحکم بن ہشام تے امیہ بن خلف قتل ہو گئے نے -

ابو جہل اوہ مذاق اڈاندا اے جے عبدالمطلب دکاندان وچ اک ہو رہی پیدا ہو گیا  
اے - فیراک قاصد آکے دسد اے جے ابوسفیان تے اوہ قافلہ بالکل ٹھیک  
ٹھاک مکے پج گئے نہیں - ایس واسطے واپس ہو چلو - پر جنہاندی موت بدر  
وچ لکھی ہوئی سی اوہ واپس کس طرحاں جان دے - ابو جہل تے امیہ ”لات  
تے عنزی دیاں قسماں کھا کے آخدے نہیں جے اوہ ہرگز نہیں مرن گے - اسود مخزومی  
اچا سارا نعرہ لا کے کہندا اے ”لات دی قسم ! میں مسلماناں دے حوض وچوں یا  
پانی پیاں گا یا اوھنوں بھن دیاں گا یا اپنی جان دے دیاں گا“

اوہ ایہہ گل آکھ کے حوض دل ودھدا اے تے امیر حمزہؓ اوہدا خاتمہ کردیندے نہیں  
فیرعتبہ میدان وچ نکلدا اے تے لکاردا اے کوئی میرے مقابلے تے آوے ؟  
سن انصاری اگے ہوئے تے عتبہ ، شیبہ تے ولید کہیا ”اساڈا تہاڈا کوئی  
ویرنئیں - تسیں مہاجرناں وچوں ساڈے مقابلے تے گھٹو“

حضور صلی اللہ علیہ وسلم فرماندے نہیں ”اٹھو حمزہؓ ! ، اٹھو علیؓ ! ، اٹھو عبیدہؓ بن  
رضحارث

دری اللہ علیہ وسلم  
یا رسول اللہ ! میں موت  
بنا جسم آریا دے جیہڑاں  
ایہی وچ کا فریادیں



میدان جنگ وچ آجاندے نیں۔

بہ: تسیں کون او؟

رہ: میں حمزہ بن عبدالمطلب ہاں۔ اللہ تے اللہ دے رسول دالشیہ

بہ: بے شک میرا جوڑاؤ۔ میں وی قریش دالشیہ آں۔ تیرے ایہہ

ذیں ساتھی کون نیں؟

رہ: علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہ، عبیدہ بن حارث رضی اللہ عنہ۔

بہ: ایہہ وی اساڈے جوڑ نیں۔ میرے ساتھی وی سن لوو۔

میرا پترالے تے شبیہ میرا بھائی اے۔ اگے ودھو شبیہ باگے ودھو

بد!

نرت علی شیر خد الرطائی شروع ہوندا یاں ای ولید توں ٹھنڈا کر دیندے نیں۔

رہ: وی عتبہ توں ٹھنڈا کر دیندے نیں۔

بہ: تے شبیہ گتھم گتھا ہوندے نیں۔ شبیہ حضرت عبیدہ رضی اللہ عنہ

س زخمی کر دیندا اے۔ حضرت حمزہ رضی اللہ عنہ تے حضرت علی رضی اللہ عنہ رل کے

شبیہ داکم وی کر دیندے نیں۔

بہل حملے دا حکم دے دیندا اے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دعا کر رہے نیں تے

حَسْبِيَ يٰ اَقِيَوْمُ داوردی کر رہے نیں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم آسماناں ول اپنا

کمر کے کہندے نیں "خدایا! آج ایہہ مٹھی کو مسلمان ختم ہو گئے تے قیامت

ای تیراناں لینے آلا کوئی نہیں ہووے گا" مسلماناں دالنعزہ آخدا آخدا ای سی

دھر حضرت عمر رضی اللہ عنہ غلام مہجھ مقابلے لئی نکلدے نیں تے اک تیرا دھناں



دی جان لے لیندا اے۔ - فیر حارث بن سفہ شہید ہوندا لے نیں۔  
 اینے وچ اللہ تعالیٰ دی مدد پنج ہزار فرشتے مومناں دی مدد لئی آجاندا لے نیں۔  
 نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم عام حملے دا حکم دے دیندا لے نیں۔ حضورؐ فرماندا لے نیں  
 ”اے جیہڑا مسلمان خدا دی رضا لئی لڑدا لے و دھے دا اللہ تعالیٰ اوہنوں جنت دے گا“  
 ابن حمام کھجوراں ہتھ وچوں سٹکے کہندا اے۔ آہا! میرے تے جنت وچہ صرف  
 ایسی ای و تھ اے جے میں ایہناں لوکاں نال لڑکے شہید ہو جاواں۔ اوہ  
 لڑدے لڑدے شہید ہو جاندا لے نیں۔

حضور صلی اللہ علیہ وسلم اک مٹھی کنکریاں قریش ول سٹدے نیں جے عباس بن  
 عبدالمطلب سامنے آؤن تے قتل ناہہ کرنا۔ ابو حذیفہ کہندے لے ”اساڈے  
 پیو دادے تے قتل کیے جاؤن تے عباس نوں چھڈ دیئے۔ خدا دی قسم میں  
 خود اپنی تلوار نال اوہدا خاتمہ کراں دا“

حضرت عفرادے پتر معاذ تے معوذ ابو جہل دا پتہ حضرت عبدالرحمن بن عوف  
 کولوں پچھدے نیں تے اوہناں دے دسن اتے ابو جہل اتے باز دی طرح ٹٹ  
 پیندا لے نیں۔ اوہنوں زخمی کر کے گھوڑے اتوں ہیٹھاں سٹ دیندا لے نیں  
 حضرت عبداللہ بن مسعودؓ آکے اوہدا سر لاہندا لے نیں۔  
 مسلمان زور دا حملہ کر دیندا لے نیں تے دشمن دے چھکے چھڈا دیندا لے نیں  
 کافراں دے ڈھیر سارے بندے مارے جاندا لے نیں تے ڈھیر سارے قیدی وی ہو  
 جاندا لے نیں۔ حضرت عبدالرحمن بن عوف رضی اللہ عنہ ”امیہ بن خلف تے  
 اوہدے پتر نوں قیدی کر لیندا لے نیں۔ حضرت بلال رضی اللہ عنہ دوہواں



نوں تک لیندے نہیں تے رو لا پاندے نیں۔ ایہہ امیہ کفر داسراے جے ایہہ  
 جیوندار ہیاتے میں مر جاواں دا تے فیر انصار نوں پکار دے نیں۔ کجھ انصاری مسلمان  
 آجاندے نیں تے تلوار مار کے امیہ دے پتر نوں قتل کر دیندے نیں۔  
 امیہ بن خلف دردناک آواز نال ہائے میرا پتر! کہندا اے۔  
 عبد الرحمن رضی اللہ عنہ کولوں امیہ نوں کھوہ کے تلوار نال انصار نے ڈھیر کر دتا۔  
 حضرت بلال خوش ہو کے اچا اچا آکھدے نیں ”خدا دا شکر اے جے اللہ دا دشمن  
 ختم ہو گیا اے۔“

مسلمان بہوں سارے قیدی حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی خدمت وچ پیش کر دے نیں  
 تے عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ وی ابو جہل داسر لیا کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 اگے رکھ دیندے نیں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم اللہ دی صفت بیان کر دے نیں  
 تے شکر ادا کر دے نیں۔ حضرت سعد رضی اللہ عنہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے مشورے  
 نال کافراں دیاں لاشاں اک کھوہ وچ سٹ دیندے نیں۔ حضرت حذیفہ  
 رضی اللہ عنہ اپنے پیو دی لاش وچ کھوہ دے نیں جے کاش اوہ  
 ایمان لے آؤندے۔

غیر نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے مشورے نال حضرت ابابکر صدیق رضی اللہ عنہ  
 حضرت عمر رضی اللہ عنہ تے حضرت زید بن حارثہ رضی اللہ عنہ مدینے تشریف لے آؤندے  
 نیں جے جا کے ساریاں مسلماناں نوں مدینے فتح دی خوش خبری دے نیں۔  
 حضور صلی اللہ علیہ وسلم تیجے دن کھوہ والیاں مردیاں نوں مخاطب کر کے فرماندے نیں  
 تساں مینوں جھوٹھا آکھیا۔ دو جیاں مینوں من لیا۔ تساں مینوں گھروں کدھو دتا



دو جیاں مینوں پناہ دتی۔ تہاں میرے نال لڑائی کیتی دو جیاں میری مدد  
کیہہ رب دا کیتا ہویا تہاڈے نال وعدہ پورا ہو گیا اے یا نہیں؟ میرے  
نے میرے نال کیتا ہویا وعدہ بالکل سچ کر دکھایا اے۔

حضرت سعد رضی اللہ عنہ پچھدے نیلے۔ حضورؐ ایہہ مردے وی تہاڈی گل سندھ  
آپ صلی اللہ علیہ وسلم جواب دتا تہاں میں اینہاں توں زیادہ نہیں سن دے  
تن دن بد۔ دے میدان وچ ٹھہرن تھیں پچھوں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
نال مدینے تشریف لیا اے تے راہ وچ صفراء دے مقام اُتے آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
مجاہداں وچ غنیمت داماں تقسیم کیتا۔ حضرت عبیدہ بن حارث رضی اللہ عنہ ا  
مقام اُتے ای وفات پا گئے۔ کیوں جے لڑائی وچ اوہناں دا پیر وڈھیا گیا سی  
ایتھہ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے حکم نال نصر بن حارث نوں قتل کر دتا گیا۔  
فیر عرق الطیب اپڑ کے عقبہ بن امیہ نوں وی قتل کر دتا گیا۔

میدان بدر وچ ۱۴ صحابہ کرام رضوان اللہ علیہم شہید ہوئے تے ستر کافر قتل ہوئے  
صحابہؓ وچوں ۶ مہاجر تے ۸ انصار سن۔

مدینے دیاں لوکاں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دا استقبال وڈی گرم جوشی تے خوشی  
نال کیتا۔ مدینے پج کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے قیدی صحابہؓ وچہ وند دتے  
اوہناں نوں نیک سلوک دی تاکید کیتی۔ اینہاں قیدیاں وچ نبی پاک صلی اللہ علیہ  
وسلم دے چاچے حضرت عباس وی سن اوہ قد دے لمے سن ایس لئی اوہناں نوں  
کوئی گرفتاری نہیں سی آؤندا۔ اخیر عبد اللہ بن ابی دا کرتا اوہناں نوں فٹ آ گیا  
حضور نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم عبد اللہ دے مرن اُتے اپنا کرتا مبارک دے کے ایہہ



بدلہ چکایا سی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم میں صحابہؓ نال مشورہ کیتا جے اینہاں  
 قیدیوں نال کیہہ سلوک کیتا جائے تے حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ میں عرض کیتی  
 جے ایہہ اسلام دے تے اساڈے دشمن نہیں۔ ایس لئی اینہاں نوں قتل  
 کیتا جاوے۔

حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ مشورہ دتا جے مکے والے کافر اینہاں قیدیوں  
 نوں مکا بیٹھے ہون گے تے اینہاں دا واپس جانا اوہناں واسطے عجیب  
 ہووے دا۔ ایس لئی اینہاں نوں فدیہ لے کے آزاد کر دتا جائے۔ ہوسکدا اے  
 جے خدا اینہاں نوں اسلام لیا ون دی توفیق وی دے دیوے۔

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم حضرت ابو بکر صدیقؓ دا مشورہ من لیا تے ہر قیدی دی  
 حیثیت مطابق اوہا فدیہ اک ہزار درہم تھیں لے کے چار ہزار تک مقرر کر دتا  
 جیہڑے بندے بالکل کنگال سن تے پڑھنا لکھنا جان دے سن اوہناں کو لوں فدیہ  
 دس مسلماناں نوں لکھنا پڑھنا سکھانا سی۔ اک ادھ قیدی نوں اُنجے ای چھڑ  
 دتا جنہاں وچوں ابو غزہ جمعیت شاعر سی۔

حضرت عباس رضی اللہ عنہ قریش دے سردار سن۔ قریش دے سردے ذمے  
 وار ہوون پاروں اوہناں کول ۳۰۔ اوقیہ سونا سی۔ جیہڑا مال غنیمت وچ  
 شمار کر لیا گیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت عباس رضی اللہ عنہ نوں وی فدیہ  
 ادا کرن لئی کیہیا۔ اوہ عرض کرن لگے میرے کول کجھ نہیں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم فرمایا  
 توں لڑائی اتے آؤن تھیں پہلاں اک رات جیہڑا مال اُم فضل نوں دے آیا سیں  
 تے فضل، عبد اللہ تے عبید اللہ دے حصے وی دس آیا سیں اوہ کدھا مال اے؟



ایہہ گل سن کے حضرت عباس رضی بے اختیار پکار اٹھے ، "قسم اے اوس خدادی جنہیں آپ لوں نبی بنا کے گھلیا اے ۔ ایس گل داعلم بینوں تے ام فضل رضی اللہ عنہا لوں ای سی ۔ کسے تیجے بندے لوں خبر تک وی نہیں سی ۔

فیر حضرت عباس رضی اللہ عنہ اپنا ، اپنے بھائی دے پتراں عقیل بن ابی طالب ، نوفل بن حارث تے اپنے حلیف عمرو بن محمد دافدیہ وی ادا کردتے خود مسلمان ہو گئے ۔ مکے وچ کفار دی شکست دی خبر سب توں پہلاں حسین بن ایاس خزاعی لے کے آیا ۔ قریش اپنے اپنے مویاں بندیاں اُتے رون لگے پیر ایہہ سوچ کے چپ ہو گئے جے مسلمان مذاق کرن گے ۔ اسود بن عبد یغوث دے پتر زمعه تے عقیل تے اک پوترا حارثہ بن زمعه میدان بدر وچہ مارے گئے سن اوہ رونا چاہندا سی تے ہے وی نابینا سی ۔ او سنے اک زبانی دی آواز سنی جیہڑی اپنے اوٹھ دے گم ہون اُتے رو رہی سی ۔ تے غلام لوں گھل کے اسود نے پچھیا کیہہ روون دی اجازت ہو گئی اے ؟

غلام اوس لوں جواب دتا جے نہیں تے اسود فی البدیہہ ایہہ شعر آکھے ۔  
**أَتَبُكِي أَنْ يُضِلَّ لَهَا بَعِيرٌ وَيَمْتَعَهَا مِنَ النَّوْمِ السُّهُودُ**  
**فَلَا تَبُكِي عَلَى بَكْرِ وَوَلَكِنْ عَلَى بَدْرٍ تَقَاصَرَتِ الْجَدُودُ**  
**وَبَكِي أَنْ بَكَيْتَ عَلَى عَقِيلٍ وَبَكِي عَلَى حَارِثَا أَسَدِ الْأَسُودِ**  
**وَبَكِيهِمْ وَلَا تَسْمِي جَمِيعًا**  
 کیہہ روندی اے اٹھ گم ہون اُتے اوہ نانہ رووے اٹھ گم ہون اُتے جے رونا ای تے عقیل اُتے رو سب اتے روئے کسے داناں نانہ لیئے  
 وَمَا لِأَيِّ حِكْمَةٍ مِنْ تَدْيِينِ  
 بے خوابی لیاندا اے نانہ سون اُتے رووے بدر وچ قسمت سن ہون اُتے شیراں دے شیر حارثا تے رو ابو حکمہ زمعه دی ثانی نہیں کوئی شے



اللہ تعالیٰ قرآن دی سورت آل عمران وچ فرمایا اے  
 وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ ۝  
 جے تحقیق اللہ نے تمہانوں بدر وچ فتح دتی تے تسیں کمزور ساوا۔  
 اصحاب بدر واریت نیں رتبہ بہوں اچا کیتا اے۔ اوہ جو عمل وی کرن ربا اونہاں  
 تے جنت واجب کر چھڑی اے۔ اوہ ہتھیار وی متبرک سمجھے جاندے۔ نیں جیہڑے  
 بدر وچ ورتے گئے سن۔

حضرت زبیر دی بر چھی جنہے عبیدہ بن سعید دی اکھ کٹھی سی اوہ یادگار  
 رہی۔ عبد اللہ بن زبیر رضی اللہ عنہ کول اپڑی۔  
 اہل بدر دے وسیلے نال جو وی دُعا منگی جائے اوہ مقبول ہوندی اے ۝

## عمیرہ دے مسلمان ہونا

عمیرہ تے صفوان کیجے و تہ بہہ کے بدر دے واقعہ اتے  
 افسوس کر رہے سن۔ عمیرہ نے اکھیا جے میرے بال بچیاں تے قرص دا  
 مینوں فکر نہ ہندا تے میں مدینے جا کے مسلماناں دے رسول نوں اپنی  
 ہتھتیں ختم کر کے آؤندا۔ صفوان نے ایہہ دونوں کم اپنے ذمے لے  
 لئے تے اکھیا توں جا۔ جا کے اپنا دل ٹھنڈا کر آ۔ عمیرہ ہر لگی تلوار لے کے  
 مدینے پجیا تے حضرت عمر رضی اللہ عنہ نے اوہنوں پھڑ لیا۔ اوہنوں گچی  
 توں پھڑ کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے پیش کر دتا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 اوہنوں پچھیا۔ کدھر آیا ایں؟

کہن لگا پتر نوں چھڑوان (ایہہ پتر مسلماناں کول بدر دے قیدی سی)



آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ توں تے صفوان نے کجے وترج بہہ کے میرے  
 قتل دا منصوبہ بنایا اے۔ عمیر حیران پر نشیان ہو گیا۔ کیوں جے دو ہا سوا  
 ایس گل دا کوئی ہو رہ گواہ وی نیئیں سی۔ اوہدے دل وترج اسلام تے نبی پاک  
 صلی اللہ علیہ وسلم دی سچائی گھر کر گئی تے اوہ کلمہ پڑھ کے مسلمان ہو گیا  
 صفوان اوہدی واپسی تے کامیابی اڈیک رہیا سی۔ پر عمیر مکے وترج مسلمان  
 ہو کے اُپڑیا تے اسلام دی تعریف کردانہ نکلیا۔ وڈے وڈے کافراں  
 نوں وی اسلام دا چائن دین لگ پیا

## ابولہبِ الخیر

بدر دی ہارسن کے ابولہب وی ستر بھج گیا۔ کجھ ای دنوں پھوپھا  
 اوہنوں چچک نکلی تے اوہ اٹھاں دنوں پچھوں مر گیا۔ مکے والے ایس  
 موت نوں منجوس سمجھدے سن۔ تہے دن اوہدی لاش پئی رہی تے اخیر  
 اوہریاں پتریاں ای اوہنوں اک ٹوٹے وترج سٹ کے دفنا دتا

## حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا دا نکاح

ایسے سال ۲ھ وترج حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا دا نکاح حضور  
 صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت علی رضی اللہ عنہ نال کر دتا۔ سادے طریقے  
 نال حضور نے جیہے انصاری تے مہاجراں دی موجودگی وترج آپ رضی اللہ عنہا  
 دا نکاح ہو یا۔ حق مہر چار سو درہم رکھیا گیا۔ جہیز وی بالکل سادہ سی۔ جہیز  
 تفصیل کجھ ایس طراں اے

دو بازو بند چاندی دے۔ دو مقال۔ اک پیالہ۔ اک کبیل۔ وان دی



اک منجی - چم داسرمانہ کھجور دی جھیل والا - دو گھڑے اک مشک - اک چختی  
تے اک چھاگل - اک بانڈی دو چادراں  
ایسے سال زکوٰۃ وی فرض ہوئی - عید الفطر، فطرانہ تے عید الاضحیٰ  
پئی قربانی وی عید وی ادا کیتیاں گئیاں -

زکوٰۃ اسلام دا تیجا وڈا فرض اے - امیراں دے مال وچوں غریباں مسکیناں  
دا حق رب نے مقرر کر دتا - پئی ہر سال پورا گزرن توں کچھ جہیدے کول چالی دینا  
یاں ایہدے مل داسونا چاندکی یا جانور دانے وغیرہ ہوں اوہ چالیہاں حصہ  
رب دے راہ غریباں مسکیناں وچ ونڈ دیوے - ایس طراں معذور مجبور تے  
بے کار بندے وی گزارا کر سکن - فطرانہ صرف عید فطر دے دن یاں کچھ دن  
پہلاں روزیاں دا صدقہ واجب کیتا گیا - تاں جے عزیز وی عید مناسکن  
ایسے سال حضرت حفصہ رضی اللہ عنہا دا نکاح حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
نال ہو یا - ایہناں دے پہلے خاوند حضرت خنیس غزوہ بدر وچ شہید ہو گئے  
سن - ایسے ای سال ام کلثوم رضی اللہ عنہا دا نکاح حضرت عثمان رضی اللہ عنہ  
نال ہو یا - جنہاں دا پہلا نکاح عتبہ بن ابولہب نال سی - اوہنے اپنے پیو دے  
کہن اُتے ام کلثوم رضی اللہ عنہا نوں طلاق دتی سی

## غزوہ احد دی تیاری

مکے دے کچھ کافر اکیٹھے بہکے بدر دی لڑائی بارے حارث بن سفیان  
کولوں پچھدے نیں جے بدر وچ تھی ہار کیویں گئے - حارث دسداسے  
”جوہیں اسی آمنے سامنے ہوئے تے مسلماناں اسانوں وڈھنا شروع کر دتا  
اساڈیاں بندیاں دا کچھ وی قصور نہیں سی - اساڈے مقابلے اتے اہل قحوریاں



والے سوار آگئے سن - ایہہ سوار نہیں آسمان و چکار اٹکے ہوئے سن - اسی  
اوہناں نال کیویں لڑدے ؟

عکرمہ بن ابی جہل صلاح دیندا اے جے ابوسفیان دے قافلے دی ساری  
کمانی محمد صلی اللہ علیہ وسلم دے خلاف لڑائی اتے لادیجے - ابوسفیان وی  
ہاں و توح ہاں ملا دیندا اے - سارے قریش ایہدے اتے متفق ہو جانڈے  
نہیں - جبیر اپنے وحشی غلام نوں بلا کے کہندا اے - دیکھ توں اپنے حبش دے  
قاعدے مطابق نیزہ مارنا ایں - بیٹھ اکر دی خطا نہیں ہندا - توں وی لڑائی  
اتے لشکر نال جاہیں گا جے توں حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے چاچے حمزہ نوں  
میرے چاچے طہیمہ بن علی دے بدلے قتل کر لیا تے فیر توں آزاد ایں - وحشی نیزہ  
ہلانڈیاں ہو یاں ” میرے نیزے سن ! میری دھون تیری اتنی نال بدھی ہوئی اے -  
مکے دیاں کافراں تن ہزار دالشکر مدینے اتے حملہ کر کے مسلماناں نوں مکاؤن لی  
گھلیا - نال پندراں زاناں وی گھلیاں - تاں جے لڑن والیاں نوں جوش  
دواسکن -

۱ : رابطہ زوجہ عمرو بن العاص ۲ : سلافہ زوجہ طلحہ

۳ : فاس بنت ملک ۴ : ہند بنت

۵ : ام حکیم بنت حارث ۶ : فاطمہ بنت ولید تے برزہ بنت

ولید سرداراں دیاں وصیاں تے بیویاں سن

حضرت عباس بن عبدالمطلب اے مکے و توح ای سن - اوہناں چھیتی  
نال اک قاصد راہیں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نوں کافراں دے لشکر دی  
خبر گھل دتی

۱۶ سوال ۳۳ دی رات نوں حضور صلی اللہ علیہ وسلم ایہہ خواب دیکھیا



آپ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے اک زرہ پائی ہوئی اے۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی  
تلواروں اک دندائے پئے گیا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی اک گاں پٹی ذبح ہندی اے  
تے اک چھترے اُتے اک سواری آپ دا پچھا کر رہیا اے۔ آپ  
نے ایس خواب دی تعبیر دا حال ارجح دسیا۔

”گاں شہید ہون والے صحابی نیں۔ تلوار دے دندے توں مراد میرے  
خاندان دا کوئی مسلمان شہید ہون والا اے۔ زرہ توں مراد مدینہ اے۔ چھترا  
طلحہ بن ابن اطلحہ کیش الکٹیبا اے۔ جیہڑا قتل ہووے گا۔“

حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے مدینے وچ ای رہ کے مقابلہ کرن دا مشورہ  
دتا۔ جیہڑوں عبداللہ بن ابی دی پسند کیتا۔ پر کچھ نوجواناں جیہڑے بدروح نیں سن  
جا سکے۔ اوہناں کھلے میدان وچ جان لی زور دتا۔ اخیر حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے  
اوہناں دی گل من لی۔ پر بعد وچ حضرت سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ، حذیر رضی اللہ عنہ  
اسیر رضی اللہ عنہ تے عبداللہ بن ابی رضی اللہ عنہ دے سمجھاؤن اُتے نوجوان دی مدینے  
وچ ای رہ کے لڑن اُتے من گئے۔ کیوں جے ایہہ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دی  
رائے سی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ کسے نبی نوں سمجھیا رہ پا کے لاہنے  
بھیک نیں جتاں چہ لڑ نہ لوے۔ ایس لئی میں جو حکم دیاں گا۔ اوہ ای کر یا جے  
تے انشاء اللہ فتح اساڈی ہووے گی۔ اللہ دے حکم نال کوچ کرو۔ فوج لڑ  
پیندی اے تے عبداللہ بن ابی اپنے تین سوبندے لے کے وکھ ہو جاندا اے تے  
کہندا اے۔ ”اسی فضول اپنیاں جاناں کیوں دیتے۔“ ایسے لڑائی دے بشکر  
وچ رافع بن خدیج رضی اللہ عنہ تے سمرہ بن جندب رضی اللہ عنہ دو بچیاں تھوں  
اوہناں دے جوش دی وجہ توں شامل کر لیا گیا سی

کافراں نے خالد بن ولید نوں سبجے پاسے، عکرمہ بن ابی جہل نوں کھتے پاسے



داسردار بنایا۔ مسلماناں دا جھنڈا مصعب بن عمیر رضی اللہ عنہ دے ہتھ سی

زبیر بن عوام رسالے دے افسر مقرر ہوتے۔ حضرت حمزہ رضی اللہ عنہ زہرہ

والیاں دے افسرتے حضرت عبداللہ بن جبیر رضی اللہ عنہ تیر چلاون والیاں دے

افسر بنائے گئے۔ تیراں والیاں نوں حضور صلی اللہ علیہ وسلم فرمایا۔ ”وکیہو! جنگی

طراں سن لوؤ۔ خیر دار اپنی جگہ توں نہ ہٹیو۔ نہ ای ایس جگہ نوں چھڈیو۔ کچھ وی

ہو جاوے تساں ایجھے ای نہنا ایں۔ متاں دشمن پچھوں حملہ کر دیوے۔ دشمن

نظر ی آوے تاں تیر چلا دیو۔ جدوں تیک ہی نہ اکھاں تساں ایجھوں نیس ہلنا۔“

عبداللہ بن ابی اپنے یہودی ساتھیوں نال واپس کردتا جاندا اے۔ فر

حضور صلی اللہ علیہ وسلم اپنی تلوار ابو دجانہ رضی اللہ عنہ نوں دیندے نیں۔ جے

ایہد حق ایہہ ای پورا کر سکدے سن۔ ابو دجانہ متھے اتے سوہی پٹی بچھ لیندے

نیں تے رجز یہ شعر پڑھدیاں میدان وچ بکدے نیں۔ اوہ شعر ایس طراں دس

أَنَا الَّذِي عَاهَدْتِي خَيْلِي - وَنَحْنُ بِالسَّفْحِ لَذِي الْخَيْلِي

میرے کولوں میری یارنے وعدہ لیا سی

أَنْ لَا أَقَوْمَهُ الدَّهْرُ فِي الْكِبُولِ

لڑاں گا وچ میدان دے پکڑ سیف رسول

ایسے وچ کافراں دا لشکر نظر ی پے جاندا اے۔ اوہناں دا جھنڈا

طلحہ بن ابن طلحہ دے ہتھ سی۔ ابو عامر اگے ودھ کے کہندا اے۔

اے قبیلہ اوس سن لوؤ۔ میں ابو عامر ہاں

مدینے دے قبیلہ اوس ولے اوہنوں کہندے نیں۔ اسی تینوں نہ جی ٹیانو

آکھنے آتے نہ اسانوں تیرا کوئی چا اے۔

لڑائی شروع ہو جاندا اے۔ کافراں وچوں سب توں پہلاں طلحہ میدان



و فتح نکلیا۔ اوہ لکارا اے۔ "کون اے جیہڑا مینوں دوزخ و فتح پچا دیوے  
یاں آپ جنت خرید لوے۔"

حضرت علی رضی اللہ عنہ اوہدے مقابلے اُتے آؤندے نے تے اک ای  
وار و فتح اوہدے سر دھرتوں وکھ کر دیندے نیں۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کبش الکتبہ  
دے قتل اُتے بڑے خوش ہوتے۔ فیر طلحہ دا بھیرا عثمان آؤندے۔ اوہ ایہ  
شعر پڑھ رہیا سی۔

أَنَّ يَحْضِبَ الصَّعْدَةَ أَوْ تَذْقَاهُ  
بَشِكَ حَبْنَدٍ وَالْيَا نُونَ إِيَّاهِ أَي كَلَّ بِحَبْدِي أَيْ

نیزہ طے یاں خون و فتح نہا دے ریت ایہو جگدی اے

حضرت حمزہ رضی اللہ عنہ میدان و فتح آؤندے نیں تے تلوار مار کے عثمان  
دے دو ٹوٹے کر چھڈ دے نیں۔ ایہ مصرعہ پڑھدیاں آپ مڑ آؤندے نیں  
أَنَا بِنُ سَاقٍ الْحَجَّجُ - پٹی میں ساق الحجاج دا پتر ہاں

قیر عام لڑائی شروع ہو گئی۔ کافراں دیاں زنائیاں ایہ گیت گارہیاں سن  
فَمَشَى عَلَى الْمَهَارِقِ  
فَمَشَى عَلَى الْمَهَارِقِ

اسی تاریاں جہیاں حوراں ہاں۔ اسی قایناں اُتے چلدیاں ہاں

أَنْ تَقْبَلُوا الْعَانِقُ  
أَوْ تَدْبُرُوا الْقَارِقُ

جے ودھو گے تے ملاں گٹیاں تساں تا میں۔ تسو گے تے اسی تسن والیاں ہاں۔

حضرت ابو دجانہ رضی اللہ عنہ، حضرت علی رضی اللہ عنہ، حضرت حمزہ رضی اللہ عنہ

دشمن دے لشکر و فتح وڑ جانڈے نیں۔ حضرت امیر حمزہ رضی اللہ عنہ دو ہاں

ہتھاں نال تلوار چلا رہے نیں۔ آپ رضی اللہ عنہ دے دونوں پاسے خالی

سن۔ جبیر بن مطعم دا حبشی غلام دیکھ لیندا اے تے تاڑ کے نیزہ حضرت



امیر حمزہ رضی اللہ عنہ دی دُھنی اُتے مار دیا اے۔ نشانہ ٹھیک دُھنی اُتے  
ای لگاتے خداداد شیر تھاں اُتے ای ڈھیر ہو گیا۔ بچے تیک لڑائی دہا  
پاسیاں دلوں برابر سی۔

ابو دجانہ دی تلوار ہیٹھ ہندہ بنت عتیبہ اُجاندی اے۔ اوہناں ایہہ  
کہہ کے ولا چھڈی جے مرد دی تلوار زانی اُتے نیس چلنی چاہی دی کافر  
دے جھنڈے والے اک اک کر کے مارے گئے۔ انیر اُتے اک زانی  
عمرہ بنت علقمہ نے جھنڈا مچھڑ لیا۔ اوہنے لڑائی دا رخ بدلا دتا۔

دو جے پاسے ام عمارہ نے دشمن دا وار اپنے سردے والاں اُتے روک  
کے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نوں بچا لیا۔ کافر بار کے پچھا نہیے۔ جوش  
دوان والیاں وی نس گئیاں۔ کافر پریشان ہو گئے۔

مسلمان تیر مارن والے غنیمت دے مال دے لالچ و ترح اپنی جگہ توں  
ہل گئے۔ حضرت عبداللہ بن بئیر رضی اللہ عنہ ٹھا کدے رہے۔ پر کسے پرداہ  
نہ کیتی۔ خالد بن ولید نے درہ خالی ویکھ کے حملہ کر دتا۔ مسلمان گھبرا گئے تے اپنیاں  
نوں ای وڈھدے گئے۔ حضرت مصعب بن عمیر رضی اللہ عنہ دی شہید ہو  
گئے۔ آپ دی شکل حضور صلی اللہ علیہ وسلم نال ملدی جلدی سی۔ کافراں مشہور  
کر دتا جے نبی پاک مارے گئے نیں۔ مسلماناں سندا یاں سار ای دل چھڈ دتے  
جے حضور صلی اللہ علیہ وسلم توں پچھے جی کے کہہہ لینا اے۔ ڈھیر سارے  
مسلمان لڑ دے لڑ دے شہید ہو گئے۔ انیر کعب بن مالک رضی اللہ عنہ  
نے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں ویکھ ای لیا۔ اوہ اُچا اُچا لپکار دے نیں  
مسلمانو! حضور صلی اللہ علیہ وسلم ا جے زندہ نیں۔

ایہہ آواز سندا یاں ای بہادر غازی فیر اکھٹے ہو گئے تے دشمن اُتے دُٹ کے



حملہ کیتا۔ کافراں وی پورا پورا زور لایا۔ لڑائی بڑی سخت سی۔ وقت بڑا نازک سی۔ غازیوں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دوالے گھیرا پالیا۔ تلواراں بجلی دی طراں چمک رہیاں سن۔ کافر بدیل بن کے کڑک رہے سن۔ تیر منیہ وانگوں دس رہے سن۔ تلواراں نال تلواراں لگ کے ٹٹ رہیاں سن تیراں دے ترکش خالی ہو گئے

دونہاں پاسیاں ہمت نہ ہاری۔ جنگ ہو رہی تیز ہو گئی۔ عبد اللہ بن شہاب زہری نے اگاہاں ودھ کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم اتے حملہ کر دتا۔ پر غازیوں وی گھیرا نہ چھڑایا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے اوہدا حملہ ڈھال اتے ڈکیا فیر عبد اللہ بن محمد نے ایسے پھرتی نال حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اتے حملہ کیتا جیہدے نال حضور صلی اللہ علیہ وسلم زخمی ہو گئے تے خود دیاں کڑیاں آپ صلی اللہ علیہ وسلم دے منھے ورتج کھب گئیاں

حضرت ابو عبیدہ بن جراح رضی اللہ عنہ نے ایہہ دونویں کڑیاں بڑی مشکل نال کھچ کے باہر کڈھیاں۔ ایہہ نال اونہاں دے اپنے دو دند وی نکل گئے فیر لڑائی ہتھو ہتھ شروع ہو گئی۔ غازیوں نے اپنیاں جاناں نوں حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی ڈھال بنا دتا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم تیک کوئی دشمن وی نہ چن دتا۔ طلحہ رضی اللہ عنہ دا اک ہتھ تے فیر نال ای بانہ وی وڈھی گئی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم ایہہ دعا منگ رہے سن

اللَّهُمَّ اهْدِ قَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

رہا میری قوم نوں ہدایت دے دے۔ ایہہ نیں جان دے ایہہ کیہہ کر رہے نیں۔ فیر کافراں پتھر وگانے شروع کر دتے۔ ابن قمیہ تے شہاب دے پتھر نال حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے دو دند شہید ہو گئے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم



غش کھا کے ڈگ پئے۔ حضرت علی رضی اللہ عنہ نے سہارا دیا۔ پر آپ ایک ٹوٹے وچ ڈھیہہ پئے۔ حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ تے طلحہ رضی اللہ عنہ نے آپ نوں ٹوٹے وچوں کڈھیا۔ حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا نے آپ صلی اللہ علیہ وسلم دے زخماں نوں دھوتا۔ نالے زخماں اُتے پھوہڑی دی سواہ لادتی۔

حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا زخمیاں نوں پانی پیاندیاں ہیاں کافراں فیر زوردا حملہ کر دتا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ کیہڑا کیہڑا میرے اُتوں جان نوں وارد اے۔

حضرت زید بن التکن پنج ست مجاہد لے کے دشمن اُتے ٹٹ پئے۔ تے لڑدیاں لڑدیاں جاناں دے دتیاں۔ دو جے پاسے ابو دجانہ رضی اللہ عنہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم اُتے ڈھال بنے ہوئے سن۔ دشمن دے تیرا دیناں دی کند وچ لگ رہے سن۔ حضرت سعد بن ابی وقاص رضی اللہ عنہ دشمن اُتے تیر چلا رہے سن۔ ایہوں تیک جے دو تن کماناں ایہناں دے ہتھوں ٹٹ گتیاں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم اوہنوں تیر بچھرا رہے سن۔ حضرت شماس بن عثمان آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی حفاظت تلوار نال کر رہے سن۔ ایہوں تیک کہ آپ رضی اللہ عنہ دی شہید ہو گئے۔

حضرت قتادہ رضی اللہ عنہ اپنے چہرے نال حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے چہرے دی حفاظت کر رہے سن۔ اک تیر آکے آپ رضی اللہ عنہ دی اکھ وچ لگا۔ اکھ دا آنہ باہر آ گیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنے ہتھ نال اوہ آنہ مٹر اوہ آکھ وچ رکھ دتاتے حضرت قتادہ رضی اللہ عنہ لئی دُعامنگی

”جے خدایا توں قتادہ نوں دشمن توں بچائی رکھیں۔ چویں اوہنے اپنے چہرے نال میرے چہرے نوں بچایا اے۔“



حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کچھ ساتھیوں نال اُحد پہاڑ اُتے چڑھ گئے۔  
 بوسفیان دے ہتھوں دے طوطے اُڈ گئے۔ کیوں جے اوہنے ویکھیا شکار  
 ہتھوں نکل گیا اے۔ اوہنے پہاڑ اُتے چڑھن دی کوشش کیتی پر مسلماناں  
 پتھر مار مار کے اوہناں نوں اتانہ نہ چڑھن دتا۔ اوہ گھبرا کے دو جے  
 پہاڑ اُتے چڑھ گیا۔ اک کافر ابی بن خلف حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نوں شہید  
 کرن دے ارادے نال اگے ودھیا۔ آپ نے حادثہ رضی اللہ عنہ کو لوں نیرہ  
 کے اوہدی دھون اُتے ماریا اوہ بزدل رنج نسیا جے پرت کے ویکھن  
 ری اوہنوں جرات دی نہ ہونی تے مکے جانڈیاں راہ وچ ای مر گیا۔  
 ابوسفیان پہاڑی اُتے کھلو کے اچھی ساری آواز دیندا اے۔

حضرت صلی اللہ علیہ وسلم جیوندے پئے نیں؟

حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ کوئی جواب نہ دیو۔ فیراوس حضرت  
 بو بکر رضی اللہ عنہ نے حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ بارے وی وارواری  
 پچھیا۔ جدوں کوئی جواب نہ لہجاتے آپ ای آکھن لگا۔ سارے ای مارے  
 گئے نیں۔ حضرت عمر رضی اللہ عنہ نہ رہ سکے۔ کہن لگے۔ خدادے دشمن  
 سی سارے ای جیوندے ہاں۔

ابوسفیان ہمت ہار چکیا سی۔ بغیر کیسے فیصلے دے اوہ مکے ول ٹر  
 پیا۔ تے "جے بھل دی" نعرہ لاند اگیا۔ حضرت عمر رضی اللہ عنہ اللہ جل جلالہ دا  
 نعرہ لاندے رہے۔

آینے وچ حضرت کعب رضی اللہ عنہ آکے دسدے نیں جے امیر حمزہ  
 رضی اللہ عنہ وی شہید ہو گئے نیں نال ای اوہناں دسیا جے ابوسفیان دیاں  
 زنانیاں نے ساڈیاں مردیاں دے نک تے کن دی وڈھ لے نیں۔ ہندہ نے



امیر حمزہ رضی اللہ عنہ داکلیجہ دی کڑھ لیا اے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم حیرانی  
نال پچھدے میں جے حمزہ رضی اللہ عنہ نوں کس قتل کیتا؟ کعب رضی اللہ عنہ  
نے اکھیا۔ جبرین مطعم دے وحشی غلام نے قتل کیتا اے

کافراں تے مسلماناں دیاں زنائیاں نے ایس لڑائی ویتج خاصا کم کیتا  
کافراں دیاں زنائیاں زخمیاں نوں دلا سے دے رہیاں سن۔ دوجیاں نوں  
جوش دوا رہیاں سن۔ مسلمان بیبیاں موہڑیاں اُتے مُشکاں چکی غازیوں نے  
زخمیاں نوں پانی پیا رہیاں سن۔ دوہاں پاسے زنائیاں کی جنگی خدمتاں  
تعریف دے قابل سن۔ کیوں جے زنائی ملک تے قوم اتے نازک ویلے  
اپنی جان دی قربان کرن توں فرق نہیں کر دی۔ اوہتوں ایہہ گل ساہنے  
دس دی ہندی اے جے ہارتوں پچھے اپنا جسم دشمن دے ساہنے پیش کرنا  
پیندا اے تے سیانیاتے بہادر زنائیاں ایہہ برداشت نہیں کر سکدیاں۔  
ہندو پیاری اُتے چڑھ کے کچھ شہر ٹپھدی اے۔ اوہناں دا ترجمہ  
ایس طراں اے

اساں تساں نوں مزہ چکھا دتا لڑائی ڈاہڑی اتشیں لڑ کے  
خیموں صبر نہیں آؤندا اوہناں اُتے جنہاں دسیاسی پہلوں کے  
عتیہ بھائی، جاچاتے پتر وڈا مننت دے گئے اپنے سردھر کے  
وحشی اکے کیتی اوہ مننت پوری سینے وچوں گئی چٹھری اگ بھڑ کے  
ساری عمر میں رہواں ادا کر دی شکر و وحشی دا قبر ویتج سٹر کے

ابوسفیان امیر حمزہ رضی اللہ عنہ تے دوجیاں مسلماناں دیاں لاشاں دے  
مٹے ہوئے دیکھدا اے تے کہندا اے۔

مسلمانو! سن لوؤ! خدا دی قسم میں ایس کم اُتے نہ راہنی آن نہ ائی راہن



نہ میں حکم دتا نہ منع کیا۔ ساڈا ساڈا مقابلہ اگلے سال فریدر وچ  
ہووے گا۔ فراوہ اپنے ساتھیوں نال جا لدا اے۔ جیڑے اڈھاں  
اتے بہہ کے مٹے جا رہے ہندے نیں

حضور صلی اللہ علیہ وسلم بڑے دکھ نال پہاڑی اتوں اتر دے نیں  
تے اپنے شہیدیاں نوں بھال دے نیں۔ امیر حمزہ رضی اللہ عنہ نوں دیکھ کے  
آپ صلی اللہ علیہ وسلم ہور آزر دہ ہندے نیں۔ حضرت صفیہ رضی اللہ عنہا دی  
بھرا دی لاش نوں دیکھ کے انا للہ وانا الیہ راجعون پڑھدی اے تے رب  
دی رضا اتے سیر نوادیندی اے۔

ایس غزوہ وچ ستر مسلمان شہید ہوئے۔ ۴ مہا جرتے چھیا سوہ انصار  
سن۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم سب نوں دیکھ کے لاشاں نوں دقتان دا کہیا  
سب شہید اوہناں ای کپڑیاں وچ بغیر غسل تے جنازے دے دقتا دتے  
گئے۔ فیر حضور صلی اللہ علیہ وسلم مدینے شریف دل ٹر پئے۔ راہ وچ  
بی بی حمندہ رضی اللہ عنہا زوجہ حضرت مصعب رضی اللہ عنہ ملیاں۔ جدوں  
اپنے خاوند دی موت دا سنیا تاں تیر کلیجے جا لگا۔ بے اختیار چیک مار کے  
رون لگ پٹیاں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم ایہ منظر دیکھ کے فرمان لگے  
زنانی دے دل وچ اپنے خاوند لئی کئی محبت ہندی اے۔ اللہ تعالیٰ ایہ نوں  
صبر عطا کرے۔ فیر ام سعید رضی اللہ عنہا ملیاں۔ او سنوں اپنے پتر بھائی  
تے خاوند دی شہادت دی خبر ملی۔ تے انا للہ پڑھدی رہی۔ پھر حضور صلی  
بارے برابر چھپدی رہی جے اوہ تے خیریں نیں؟ اپنے دج حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
دا چہرہ مبارک نظرں پئے گیا۔ اوہناں نوں دیکھدیاں کہن لگیاں۔ جے آپ  
صلی اللہ علیہ وسلم دے ہندیوں ساریاں مصیبتاں بھل گئیاں نیں۔



مدینے تیج کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے بنی عبدالاشہل سے محلے کے  
 زنا تیاں دے رون دی آواز سنی تے آپ دیاں اکھاں وچ وی اٹھروا گئے تے  
 آکھن لگے۔ ”حمزہ لئی رون والی کوئی نیئیں؟ ایہہ سن کے حضرت سعد بن معاذ  
 رضی اللہ عنہ بیبیاں کول گئے تے کہیا جے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے  
 گھر جا کے امیر حمزہ رضی اللہ عنہ داماتم کرو۔

حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا کہندیاں نیئیں۔ اسی وی اوہناں  
 نال رُل گئیاں تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم سوں گئے۔ پھر کے جاگ کے نماز پڑھی  
 تے زنا تیاں اچے رو رہیاں سن۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم ایہہ نوہ سنندے سن  
 تے انصاریاں لئی دعا فرماندے نیئیں۔ نوہ ایس طراں سی۔

روٹیاں اکھیاں میریاں پر رون بن دا اے کیہہ  
 روٹیاں اللہ دے شیر اتے جیڑا حمزہ سی

ایہہ مصیبت اے مومنناں تے خدا دے رسول لئی  
 رب دا سلام تے جنت منتظر اے حمزہ مقبول لئی

دو جے دن عبداللہ بن ابی مسیت وچ آؤندا اے تے مسلماناں نوں نبی پاک  
 صلی اللہ علیہ وسلم دی اتباع لئی تاکید کردا اے۔ مسلمان اوہنوں خوب سمجھدے  
 نیئیں تے مسیتوں باہر کڈھ دیندے نیئیں۔ حضرت سعد رضی اللہ عنہ اوہنوں پس  
 لیاون دی کوشش کر دے نیئیں پر اوہ نیئیں مڑداتے اپنی منافقت پاروں دیا  
 جاندا اے۔ سچ اگے ددھ رکھ کے ہٹ جاناتے ممکن اے پر گھر دے  
 سچ نوں پالنا پیغمبر دا ای کم اے۔ عبداللہ بن عبداللہ ابن ابی اپنے پیو دی  
 منافقت دی بنا اتے اپنے پیو دا سر لاہن دی اجازت حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 کولوں منگدا اے۔ پر رحمۃ اللعالمین اوہنوں ایس کم دی اجازت کسے صورت وچ  
 دی نیئیں دیندے۔ سگوں ابن ابی دی موت اتے اوہنوں اپنا کرتہ کھن لئی



دے دتا۔ خود اوہنوں قبر و تح اتا ریاتے اوہدے لئی دعاوی منگی بھانویں

قرآن و تح ایہ آیت آگئی۔

یا رسول اللہ! تسی بھانویں ایہناں منافقاں لئی دعاواں وی پے منگو

پی ایہناں نوں بخشا نہیں۔ کیوں جے ایہ اسلام دے تے تہاڈے دشمن نیں۔

ایسے سال ۳۳ھ و تح حضرت امام حسن پیدا ہوئے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم

نے حضرت حفصہ رضی اللہ عنہا نال نکاح پڑھیا۔ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ دا

نکاح ام کلثوم نال ہویا۔ قانون وراثت وی ایسے سال نازل ہویا۔ مشرک نال مسلماناں

دا نکاح وی حرام قرار دتا گیا۔

## کافراں دے مکر تے فریب

سلاطین بنت سعد نے ابوسفیان نوں طعنہ دتا۔ پی توں کدوں میرے پتراں

دا بدلہ لئیں گا۔ جیہڑے اُحد دی لڑائی و تح حضرت عاصم بن ثابت رضی اللہ عنہ دے

ہتھوں مارے گئے سن۔ پی اوہنوں اک سو اوٹھ انعام دیاں گی۔ جیہڑے عاصم نوں قتل

کرے گا

قریش نے ۳۳ھ و تح عاصم تے قارہ قبیلیاں دے ست بندے نبی

پاک صلی اللہ علیہ وسلم ول گھلے۔ اوہناں نوں قریشیاں ایہ پٹی پڑھائی جے تسی جا کے

ایہ کہنا جے اسی مسلمان ہونا چاہندے آں۔ کجھ مسلمان اساوڈے نال گھلو۔ جیہڑے

اسا نوں دین ساکھا دن۔ جدوں مسلمان تہاڈے نال آجاو تے موقع محل

دیکھ کے تسی اوہناں نوں ختم کر دیو۔ اوہناں و تح عاصم بن ثابت رضی اللہ عنہ

ضرور ہونا چاہیدے نیں۔ اوہناں لوکاں پڑھی پڑھائی پٹی حضور پاک

صلی اللہ علیہ وسلم اکے آکے پڑھ دیتی تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے عام



بن صفوان دی آگوائی و ترح دس بندے اوہناں نال گھل دیتے  
 جدوں ایہہ بندے رجم تھاں اُتے اُپڑے تے کافراں دشمنان  
 نوں اشارہ کیتا تے سفیان بن خالد دوسو جنیاں دی دھاڑ لے کے ایہناں  
 اُتے ٹٹ پیا۔ اوہناں اٹھاں بندیاں نوں شہید کر دتا۔ تے دونہہ نوں  
 قید کر لیا۔ قید ہون والے حضرت زید رضی اللہ عنہ تے حضرت خبیب رضی اللہ عنہ  
 سن۔ سفیان دوہاں نوں مکے لے گیا تے حضرت خبیب رضی اللہ عنہ نوں حارث  
 دیاں پتراں دے حوالے کر دتا۔ کیوں جے حارث نوں احد دی لڑائی و ترح  
 حضرت خبیب رضی اللہ عنہ نے ای قتل کیتا سی۔ حضرت زید رضی اللہ عنہ  
 بن دثنہ نوں صفوان بن اُمیہ مل لے لٹیا۔ حضرت زید رضی اللہ عنہ نوں حارث  
 دے پتراں قید و ترح رکھ کے جھکھ نے تہ پہہ دی سزا دتی۔ ظالم قریشیاں  
 حضرت خبیب رضی اللہ عنہ نوں سُولی دین دا فیصلہ کر لیا۔ قتل گڑھ و ترح  
 تماش بین اکھٹے ہو گئے۔ حارث دا پتر خبیب رضی اللہ عنہ نوں ہولی  
 ہولی سُولی ول لیا یا۔ فیر آپ نوں حارث دے پتر اکھن لگے جے کلمہ پڑھنا  
 چھڈ دیو تے تہاڈی جان پچ سکدی اے۔ اوہناں جواب دتا۔ جے  
 ایمان ای نہ رہیا تے جان رکھ کے کہہ لینا اے  
 رواج دے مطابق جلاد نے حضرت خبیب رضی اللہ عنہ نوں کھچیا  
 ”تہاڈی کوئی انیری نوا ہمش ہووے تے دسو“ حضرت خبیب رضی اللہ عنہ  
 نے دو رکعت نماز نفل پڑھن دی اجازت منگی تے چھیتی چھیتی نفل پڑھ  
 کے واپس ہو گئے۔ کافراں پچھیا۔ تساں اپنی کاہل کیوں کیتی اے ؟  
 آپ رضی اللہ عنہ نے فرمایا۔ ”تسی کدھرے ایہہ نہ سمجھو جے موت دے  
 ڈرتوں نماز لپیٹ کر رہیا اے“



اوسہاں ظالماں تے پتھر دلاں نے حضرت حبیب رضی اللہ عنہاں  
سولی اُتے ٹنگ دتا۔ تے چالی بندے نیزے مارن والے اوسہاں اُتے  
چھڑ دتے۔ اک پتھر دل نے اوسہاں دے کلیجے اُتے تیر مار دیاں آکھیا۔  
”دس خاں جے تیری تھا نویں محمد صلی اللہ علیہ وسلم پھس جانڈے تے  
تینوں ایہہ چنگا لگدا کہ نہ؟ آپ رضی اللہ عنہ نے جواب دتا۔

”خدا گواہ اے۔ میں تے ایہہ وی نہیں چاہندا جے میری جان دی تھا نویں  
حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں کنڈا چھن دی تکلیف وی ہووے؟“  
سلمان منصور پوری نے آپ نوں بہادران دا بہادر کہیا اے۔ جوں  
آپ رضی اللہ عنہ نے سولی اُتے کھلوکے اوسے وقت اپنے ذہن وچ آؤن  
والے شجر کہیے۔ جنہاں دا ترجمہ ایچھے دتا جاندا اے

بن بن ٹولیاں اج کیوں گرد میرے خلقت ہم سما کے آگئی اے  
سب قبیلے مکے دے ہوا کھٹے کیوں ساری دنیا آگئی اے  
پر خلاف میرے غصہ کدھدے نے مشکاں بھکے سٹیا ظالماں نیں  
وچ جوش دے آکھارے ہوش کو لے نیں تاں موت تیر اُتے آگئی اے  
مرد عورتاں ہو گئے سب اکٹھے بال بچے وی نال لبائے ہوئے نیں  
سولی کول لیا ڈران مینوں میری قسمت اچھائی تے آگئی اے  
مینوں آکھدے کفر قبول کر لے نیں تاں موت پٹی دا جامار دی اے  
میرا دل نیں بقرار بھانویں نیروی اکترواں جھڑی لالی اے  
کراں عاجزی کوں اگے دشمنانڈے روون پٹن مینوں دکار نیں  
بیقرار دل تر طرفے کرو جلدی صورت یار دی سامنے آگئی اے  
میں کوئی موت دے خوف توں نہیں وندا خوف وندہ خ والی ناری



کون کافر ڈردا اسے موت کو لوں جی پیری وصل جام دا پلا گئی اسے  
 مالک عرش عظیم کے مجھ تائیں خدمت صبر دی سوئی کے دیکھیا اسے  
 چوڑ چوڑ ہو یا بند بند میرا لذت ازح پریم دی آگئی اسے  
 بیس فریاد مسافری مصیبتاں دی سچے رب اگے جا ضرور کرنی  
 جو جو متا پکایا اسے ظالماں نیں جو جو صلاح بنا لئی اسے  
 رب پاک دی سوئیہ اسلام اتے میری جان ہے ازح قربانی  
 لگاں کسے پاسے جم جم جے کرن قیمہ نہیں دیکھنا روح کپڑے دا گئی اسے  
 تیرے فضل تے کرم دی آس اللہ پچھے مرن دینیوں نواز دیوے  
 پارہ پارہ وجود دا پائے برکت لباں اتے دعا ایہہ آگئی اسے  
 کلی والڑے نبی انوں حال ساڈا تیرے باہجھ سائیاں کون دے  
 آساں نبھانا سی سائیاں فرض اپنا جو اسان سر آگئی اسے

## حضرت خبیب رضی اللہ عنہ دی سولی اُتے شہادت

پڑھ کے عشق نماز نیانہ عاشق سولی سار تے مست مخمور ہو یا  
 تار کی یار دی اکھیں وچ لا بیٹھا سینہ وصل دے نال مھر لور ہو یا  
 جھوٹا لے پریم دا سولڑی تے دور دور خبیب مشہور ہو یا  
 جباری حلق توں ہونی پھو ہار خونی قطرہ قطرہ مثل منصوب ہو یا  
 خونی ورق تار تے جہان اندر سدا رہے گا سرخ غیور ہو یا  
 اللہ اکبر شہید دائرہ سجدہ یار دے بو ہے منظور ہو یا



نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کے حکم مطابق حضرت مقداد رضی اللہ عنہ  
 نے حضرت زبیر رضی اللہ عنہ مکے آئے۔ راتوں رات لاشوں کو اٹھ  
 اتے رکھ کے مدینے لے گئے۔ فجر پڑھنے کے کافراں پچھا کیتا۔ تے اودھ  
 راہ جا لیتا۔ حضرت مقداد رضی اللہ عنہ نے لاش زبیر اُتے دھر چھڑی  
 تے لاشوں زبیر غائب کر گئی۔

حضرت زبیر رضی اللہ عنہ پہلاں ای ہلا دے حوالے کیتے گئے  
 سن۔ ابوسفیان زبیر رضی اللہ عنہ نوں پچھیا سی۔ دس زبیر! اناج کدی  
 تیری تھاں تے محمد صلی اللہ علیہ وسلم ہندے تے نوں پنج باندوں۔ حضرت  
 زبیر رضی اللہ عنہ جواب دیندے نیں۔

سودا ایہ نہیں پچھا بے خبرو! زبیر گو نجیا فتح و جا کے تے  
 پچھے خار سرکار دے جسم اٹھڑاں جان ہزار گھمرا کے تے  
 صفوان بن اُمیہ دے غلام نسطاس نے تلوار ماری تے حضرت زبیر  
 دنتہ رضی اللہ عنہ شہید ہو گئے۔ انا اللہ وانا الیہ راجعون

ایسے طراں دا واقعہ بیٹر معونہ دا واقعہ اے جے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
 ابو براء دی ضمانت اُتے ستر بندے اوہدے نال تبلیغ لئی گھل چھڈے  
 حدوں ایہہ ٹولہ بیٹر معونہ پچھیا تے خرام بن ملحان نوں قاصد بنا کے طفیل حاکم  
 ول گھلیا گیا۔ اوس نے ایس سفیر نوں قتل کرا دتا۔ نیزہ مارن والے جبار بن  
 سلمیٰ نے حاکم دے اشارے اُتے اونہاں دی کندوچ نیزہ ماریا سی۔ آپ نے  
 آخری دیے ایہہ کلمے کہے سن

”قسم اے رب دی میں اپنی مراد نوں سچ گیا ہوں۔“ قاتل اُتے ایہیاں لفظاں  
 دا ایہا اثر ہو یا جے اوہ نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کوں اُپرے کے مسلمان ہو گیا۔



عامر بن طفیل آلے دوالے دے قبیلیاں نون نال لے کے مسلمان صحابی  
اُتے ٹٹ پیاتے اونہاں نون شہید کردتا۔ صرف اک صحابی نون ایہ کہہ کے  
چھڑ دتا جے میری ماں نے اک بردہ آزاد کرن دی منت منی سی۔ اوس  
صحابی نے پرتدیاں دو بندے قتل کردتے۔ پراوہ مسلماناں دے طرف دار  
سن۔ قتل شے وچ ہوئے پئی ایہ وی عامر بن طفیل دے سنگی ہون گے  
حضور صلی اللہ علیہ وسلم نون ایہ دونوں خبراں اک وقت وچ ملیاں  
آپ کئی دن آزرده رہے۔ ابو براء شرم دیاں ماریاں کچھ دناں پچھوں مر  
گیا تے طفیل وی اک مہینے پچھوں طاعون دی بیماری نال دوزخ پچیا۔  
ایسے سال ۳۴ھ وچ حضرت امام حسینؑ پیدا ہوئے۔ حضرت زینب  
بنت خزيمة رضی اللہ عنہا رب نون پیاریاں ہوئیاں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
حضرت سلمیٰ نال نکاح پڑھیا۔ حضرت زید رضی اللہ عنہ نے عبرانی زبان  
پندراں دناں وچ سکھی۔ شراب حرام ہون دا حکم وی ایسے سال نازل  
ہویا۔ یہودیوں مدینے وچوں کٹھ دین دا حکم وی ایسے سال آیا  
ایسے سال نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم اک مقدسے دا فیصلہ تواریت دے  
مطابق کر کے رحم دا حکم دتا۔

## یہودیاں دامدینے وچوں خستہ

یہودیاں دے تین قبیلے بنو قینقاع، بنو نضیر تے بنو قریظہ مدینے دے  
آلے دوالے آباد سن۔ ایہ لوک بڑے مالدار، بہادر تے جنگ جو سن  
لوکاں نون قرصن دیندے تے اونہاں دے بال بچے وی گدی رکھ لیندے  
زناکاری تے بدکاری وی عام کردے سن



مدینے فتح اسلام آؤن نال اونہاں نوں سرے دی سٹ پیٹی  
 اونہاں نوں اپنا وقار ختم ہندا نظر میں آیا۔ مسلمان وی مالدار ہوں لگ  
 پئے تے یہودیوں دے شکنجے توں آزاد نظر آؤن لگ پئے۔ اخیر یہودیاں  
 نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نوں ختم کرن دافیندہ کر لیا۔ حالانکہ نبی پاک صلی اللہ وسلم  
 اونہاں نال برابری دا نبھا کر رہے سن۔ سب توں پہلاں قول اقرار لکھا کے  
 کیتا تے برابر دے حق دتے۔ جتھوں تک ہوندا آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 یہودیاں داساتھ دیندے۔ اونہاں دی کتاب دے مطابق فیصلے کرد  
 قرآن پاک نے وی یہودیاں دے کھانے نوں مسلماناں لئی حلال کہیا تے  
 اونہاں دیاں زنا نیاں نوں وی مسلماناں لئی حلال قرار دتا۔ پر حسد دی آگ  
 بڑی بھڑی شے اے۔ عبداللہ بن ابی نال رل کے اونہاں اسلام نال ٹکڑ  
 لے لئی۔ قریش مکہ شروع توں ای ابن ابی نوں کہہ رہے سن جے مسلماناں  
 نوں مدینویوں کڑھدے نیں تے تہاڈی وی خیر نیں۔ کیوں جے عبداللہ  
 بن ابی یہودیاں دا بازو دار تے مددگار سی۔

سب توں پہلاں ۳۰۰ حج و توح بنو فنیقہا جلا وطن کیتے گئے۔ فیر  
 کعب بن اشرف، محمد بن مسلمہ دے ہتھوں قتل ہو یا

۳۰۰ حج و توح عمرو بن امیہ نے قبیلہ عام دے دہندے قتل کردتے  
 اک بندے دا خون بہا یہودیاں دے جتھے آؤنڈا سی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نبو فیضیر  
 نوں خون بہا لئی کہیا تے اونہاں صاف انکار کردتا۔ اونہاں اندر واندہ حضور  
 صلی اللہ علیہ وسلم نوں ختم کرن دا پروگرام بنایا۔ عمرو بن جشم نوں اتوں پتھر  
 پھینک کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں مارے مکان اتے مقررہ کتیا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 نوں ایس گل دا علم ہو گیا تے آپ واپس مدینے تشریف لے آئے۔ حضور صلح



نے بنو نضیر نوں قول اقرار نوں نوزیں سرور لکھن لی کہیا تے اوہ منکر ہو گئے  
 بنو قرظہ نوزیں سرور معاہدہ کر لیا۔ بنو نضیر قلعہ بند ہو گئے۔ اوہناں نوزیں  
 عبد اللہ بن ابی تے بنو قرظہ اُتے امید سی جے اوہ ضرور اوہناں دی  
 مدد کرن گے۔ بنو قرظہ تے پہلوں ای معاہدہ کر چکے سن۔ عبد اللہ بن ابی  
 وکی مدد نہ کر سکیا۔ اخیر پندرہ دن قلعہ بند رہن پچھوں یہودیوں ہتھیار  
 سٹ دتے۔ عبد اللہ بن ابی ہتھ سنیہا گھلایا۔ جے اسی مدینہ خالی کر جانے  
 آں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اوہناں نوزیں اُدٹھاں اُتے سامان لے جان  
 دی اجازت دے دتی تے باقی مال جاٹیداد مہاجر اں وچ تقسیم کردتا

۱۰۲  
 وچ حارث سرور بنو مصطلق مقام مرالبتتخ اتے باغی ہو  
 گیا تے سعد بن عبادہ رضی اللہ عنہ دی سرکردگی وچ مہاجر اں تے انصاریوں ا  
 لشکر اوہدی سری پھیرن لی گھلایا گیا عبد اللہ بن ابی دی نال سی۔ پر پھیتی  
 اکی اوہدا پول کھل گیا تے مسلمان چھ سو قیدی، دو ہزار اُدٹھ۔ بیس ہزار بکریا  
 لے کے مڑے۔

لڑائی جے قیدیاں وچ حارث سرور دی دھی جویریہ دی سی۔ حضرت  
 ثابت بن قیس رضی اللہ عنہ کو لوں حضور زید دے کے جویریہ نال خود نکاح  
 کر لیا۔ ایہہ نکاح جویریہ دی مرضی نال ہو یا۔

ایسے غزوہ دے اخیر اُتے حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا دا ہار مٹ گیا  
 اوہ موتی چین دیاں قافلے توں پچھے رہ گئیاں۔ قافلہ مدینے ول کوچ کر گیا  
 آپ واپس آ کے اوہ سے تھاں لیت گئیاں۔ جتھوں آپ دا کچا وہ چکیا گیا  
 سی۔ کیوں جے قافلے والے اپنے ولوں آپ رضی اللہ عنہا نوں کچا و  
 وچ ای سچھ کے کچا وہ اُدٹھ اُتے رکھ کے مڑ گئے سن۔ صفوان بن معطل



ڈگی ڈھٹی شے چکن لئی چھے اوس تھا نوی اڑیا تے آواز دے کے چھپیا  
 کون! آپ رضی اللہ عنہا نے جواب دتا۔ عائشہ! صفوان نے اپنا اُوٹھ بھایا  
 تے حضرت عائشہ نوں سوار کیتا تے مدینے ول ٹر پئے

اسلام دیاں دشمنناں نوں حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں تنگ کرن دا  
 خوب موقع سہتہ آیا۔ عبد اللہ بن ابی نے ایس گل نوں بڑا چایا۔ نبی پاک  
 صلی اللہ علیہ وسلم منافقاں دیاں سنگھاں تیک پاٹیاں ہوٹیاں زباناں توں  
 بھڑیاں گلّاں سُندے رہے۔ حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا وی رورو کے بلکان  
 ہو گئیاں۔ آخر تن دن پچھوں اپنے پیکے گھر ٹر گئیاں۔ حسان بن ثابت، مسطح  
 عبد اللہ بن ابی تے کجھ پور مسلمان حضرت عائشہ صدیقہ اُتے تہمت لاندے  
 نہیں جے اوہ صفوان نال نہ لی ہوئی اے۔

حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا نوں اوہناں دی ماں حضرت زینب تے ام مسطح  
 تسلی دیزیاں نیں جے ایہہ سارا بہتان اے۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم وی  
 لوکاں نوں پچھدے نیں جے ایہہ کپہہ بہتان لائی جا رہے او۔

حضرت امیر رضی اللہ عنہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں دُسدے نیں جے  
 ایہہ منافق لوک نیں تے اسی ایہناں نوں ٹھکانے لا دینے آں۔ حضرت سعد  
 بن عبادہ رضی اللہ عنہ وی ایس گل دی مخالفت کر دے سن تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 دے اشارے اُتے لوکاں ایہہ او دھر ٹر جا بندے نیں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا نوں توبہ لئی کہندے نیں۔ پر اوہ کسے صورت  
 دی ایہہ نہیں آؤندیاں۔ کیوں جے ایہہ سراسر تہمت ای تہمت سی  
 اپنے وقت ایہہ آیت مبارک نازل ہندی اے  
 وَالَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ بِهِمْ مِنْكُمْ



”جہنہاں لوکاں تہمت لائی اے اوہ تہاڈے دچوں ای نیں۔ ایہنوں اپنے حق چنگانہ سمجھن۔“ ایس طراں قرآن مجید وچ ایس بہتان دار دکتیا گیانے گھردیاں ساریاں بندیاں رب دُشکرا داکیتا۔ منافقاں دا منہ کالا ہو یا۔ تہمت لائن والیاں دی سزا اُستی دُرتے مقرر کیتی گئی۔ سزا پان والے عبداللہ بن ابی، حمزہ بنت مجش۔ حسان بن ثابت تے مسطح بن اثاثہ سن۔ آخری تین بندے منافق نیں سن۔ دھوکھے نال عبداللہ بن ابی نال دل گئے سن

## مدینے اتے چڑھائی

مکے والے تے اگے ای اسلام دے دیر ی سن۔ ہُن یہودی وی اوہناں نال جا رہے۔ سلام بن حقیق، حمی بن اخطب تے کتانہ بن ربیع وی مکے جا کے قریش نوں مسلماناں دے خلاف ابھار کے اپنے نال رلا آئے قریش نے بنو غطفان، بنو سلیم، بنو زہرہ تے بنو اشجع نوں نال لے لیا یہودیاں وی بنو سعد تے بنو قریظہ نوں رلا لیا۔ ایس وچ سارا عرب تقریباً چودہ ہزار وی لقری وچ مدینے اتے چلے لئی اسلام دی شمع بچھان لئی چڑھ پیا۔

خدا دا نور سہدا اے کافر چال چلے نہیں مومن جتدے جانڈے نیں کافر پئے مرد نیں  
 حضور صلی اللہ علیہ وسلم ایہ خبر سنی تے یاراں نال صلاح مشورہ کیتا  
 حضرت سلمان رضی اللہ عنہ عرض کردے نیں۔

”یا رسول اللہ! کھلے میدان وچ لڑن دی تھانویں جے اسی اک تھانویں



اکٹھے تے محفوظ ہو کے اپنے ساتھ کھائی کدھ لیٹے۔ فراسی دشمنان د  
 چنگی طراں مقابلہ کر سکدے آں۔ مدینے داصر ف اک ای پاسہ شام  
 والا کھلا سی۔ اودھر کھائی کدھن دانیصلہ ہو گیا۔ دس دس بندیاں  
 دس دس گز زین پٹن لئی دتی گئی تے ڈوسنگھیاٹی بیج گز مستھی گئی۔  
 وہیاں دناں وچ تن ہزار بندیاں ایہ کم کر لیا۔ مہاجر تے انصار ایہ شعر

جو ش وچ پڑھدے سن  
 مَنَ الَّذِي يَأْبَعُوا مُحَمَّدًا  
 عَلَى الْجِهَادِ مَا يُقِينَا أَبَدًا  
 اسی اوہ ہاں جنہاں بیعت کیتی اے محمد دے ہتھ اُتے  
 لڑاں گے مراں گے جد تک ہاں زندہ سدا رہواں گے ایسے کتھ اُتے  
 نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم وی یاراں نال رل کے کھائی کدھ رہے سن  
 آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی زبان مبارک اُتے ابن رواحہ دے ایہ شعر

بار بار آؤندے سن  
 اللَّهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا - وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلِّبْنَا  
 وَمَا نَزَلَتْ سَكَابِنَتُ عَلَيْنَا - وَتَبَّتْ الْأَقْدَامُ إِنَّ الْأَقْبِنَا  
 إِنَّ الْأَعْدَاءَ قَدْ يُغَوُّوا عَلَيْنَا - إِذَا أَرَادُوا فِتْنَتَنَا أَبِينَا

ریا تیرے پناں سانوں کون ہما بیت دیندا  
 سبق نماز روزے وغنیفون رہا کوئی نہ لیندا  
 ساڈیا مولاساڈے اُتے رحم تے کرم کما میں  
 دشمن اگے قدم اسدا مول نہ پچھاں ہماییں  
 بے شک دشمن آگیا اے ہم سما چا رہی پیرے



دل اوہنا ندا فتنہ چاہوے اسدا دور ہٹائیں

اسلامی لشکر تن ہزارہ سی۔ اینہاں مدینے و توح ای اپنے مجاہدانوں  
ترتیب دتی تے سلح دی پہاڑی نوں کند پچھے رکھیاتاں جے دشمن  
پچھوں حملہ نہ کر سکے۔ بنو قریظہ وی محی بن اخطب دے آکھے لگ کے  
مسلمان دے خلاف ہو گئے

حضور صلی اللہ علیہ وسلم حضرت سعد بن عبادہ نوں اوہناں دل گھلیا  
تاں جے حجت قائم ہو جائے۔ اوہناں واپس آکے جواب دتا۔ واقعی  
یہودی باغی ہو گئے نیں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے رائے دتی۔ پیس  
بنو غطفان نال کچھ تاوان دا وعدہ کر کے صلح کر لیٹے۔ پر حضرت سعد بن  
معاذ رضی اللہ عنہ عرصن کر دے نیں۔ یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم!  
ایہ فیصلہ جے ربی فیصلہ اے تے فیر اسانوں کوئی انکار نیں تے جے تہاڈی  
اپنی رائے اے تے فیر اسانوں انج د ب کے صلح کرن دی لوڑ نیں۔  
حضور صلی اللہ علیہ وسلم جو انان دی ہمت دی تعریف کیتی تے انصار نے  
مہاجر اں لئی ایہ دعا منگی

اللَّهُمَّ إِنَّهُ لَآخِرُ الْآخِرِ الْآخِرَةِ ۖ فَبَارِكْ فِي الْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ

یا اللہ بے شک برکت آخرت دالی برکت اے۔ انصاریاں مہاجرین  
دی ایہدے و توح شرکت اے۔

کھائی پیڈیاں پیڈیاں اک ڈاہڈی چٹان آگئی سی۔ حضرت سلیمان  
فارسی عرصن کر دے نیں۔ یا رسول اللہ! ایہ چٹان بیس ٹڈی  
آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے پانی دا اک پیالہ منگوایا۔ اوہدے اُتے  
اپنا تھک سٹ کے چٹان اُتے ترو نکھیا تے حضرت سلیمان رضی اللہ عنہ



کولوں گینتی لے کے تن سٹاں اوہدے اُتے لایاں۔ گینتی وِ توں اگ  
 نکلی تے باراں حضور صلی اللہ علیہ وسلم کولوں پچھیا۔ ایہہ کیہہ سی؟  
 آپ صلی اللہ علیہ وسلم دسیا جے پہلی سٹ اُتے مینوں شام دوجی  
 سٹ اُتے ایران تے تیجی سٹ اُتے بین دی فتح دی خوشخبری  
 دتی گئی اے۔ چٹان وی اپنے نال ای ٹوٹے ٹوٹے ہو گئی سی  
 منافقاں وی دشمن دی فوج دیکھ کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 کولوں اپنے گھراں ول جان دی اجازت منگی۔ پر قرآن نے اوہناں ا

پول کھول کے رکھ دتا۔  
 اِنْ يَرِيْدُوْنَ اِلَّا فِرَادًا۔

یہی ایہہ تے جنگ توں نسا چاہندے نیں  
 شہر دے گرد گھیرا اک مہینہ رہیا۔ دشمن دویوں ای نیر سٹا  
 رہیا۔ کافر جرنیل اک اک کر کے اپنے اپنے جتھے نال کھائی پٹن دی  
 کوشش وی کر دے رہے پر کیسے دی واہ نہ لگی۔  
 آخیر اک دن سوڑھی تھاؤں ہزارا، جبیر، نوفل تے عبیدود  
 کھائی نوں ٹپ ای آئے

۹ سال دا بڈھا عبیدود لکارا ماردا اے۔

”کوئی جاناں مقابلے تے ہے اے؟“

حضرت علی رضی اللہ عنہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم کولوں اجازت  
 لے کے مقابلے اُتے آؤندے نیں تے پہلے ای وار وِج اوہنوں  
 دوزخ اُپر ادبندے نیں۔ باقی ایہہ دیکھ کے نس پوندے نیں  
 نوفل کھائی وِج ڈھیبہ پیندا اے۔ حضرت علی اُوہداوی خاتمہ کر



دیندے تیں۔ لڑائی سارا دن ہندی رہی۔ دشمن تیردوروں  
 ای سٹڈا رہیا۔ مسلمان بندے وی اپنی اپنی تھاں اتے ڈٹے  
 رہے۔ مسلمان زنانیاں وی اک قلعہ وچ بند سن۔ ایہہ قلعہ تیردور  
 دے نیڑے سی۔ اک یہودی شرارتاً قلعے دے نیڑے گیا۔ حضرت  
 صفیہ رضی اللہ عنہا اوس یہودی دے سر اتے اک ڈانگ ماری  
 تے فیرا دیا سیر لاه کے قلعیوں باہر سٹ دتا۔ ایہہ دیکھ کے یہودی  
 ڈر گئے جے پتہ نیٹس قلعے وچ کتے کو فوجی تیں۔ ایس لئی کسے  
 نوں قلعے ول ویکھن دی جرات وی نہ ہوئی

نجیم بن مسعود اشجعی غسطنانی نوں نوں مسلمان ہوئے سن۔ قریش  
 تے یہود دو نوں اوہناں دی عزت کر دے سن۔ اوہناں دے ایمان  
 داد وہاں نوں کوئی پتہ نیٹس سی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم کو لوں اجازت  
 لے کے اوہناں نہیں دوہاں وچ ارج پھٹ پوائی۔ یہودیاں نوں جا کے  
 آکھیا جے قریش تے کچھ دناں پچھوں لڑایا جانا اے۔ تساں ہمیشہ  
 ایچھے ای رہیا اے۔ تسی قریشیاں دا سنگ کیوں دیندے او؟ جے  
 سنگ نبھاتا ای جے تاں فیرا اوہناں کو لوں کچھ بندے ضمانت دی تھانویں  
 منگ لوؤ

اودھر قریش نوں آپ رضی اللہ عنہ نے جا کے آکھیا۔ ”یہود پیرے  
 مکار نہیں اوہ تہاڈے بندے اپنے کوں قیدی بنا کے رکھنا چاہندے  
 نہیں۔ اوہناں دے مکر وچ نہ آؤناں۔“

حدوں یہودیاں قریشیاں کو لوں ضمانت دا مطالبہ کیتا۔ تے  
 قریش وگڑ گئے نجیم رضی اللہ عنہ دی گل سچ من لئی تے یہودیاں لگے



بندے دین توں انکاری ہو گئے۔ ایس طراں دوہاں دھڑیاں وچ  
چھٹ پئے گئی۔

موسم دی سختی، محاصرے دالماں ہونا، ہنیری داترور، خوراک دا گھٹا  
تے یہودیوں دے دکھ ہون نے قریشیاں نوں ڈیرہ چان اتے مجبور کر دتا۔  
تے اوہ ڈیرہ چاکے مئے ٹر پئے۔

ایسے جنگ وچ حضرت سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ تیر لکن نال  
زخمی ہو گئے سن۔ جنگ ختم ہو گئی تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے یاراں  
نوں اکھیا۔ اہے ہتھیار نہ لاہو۔ ذرا بنو قریظہ دی خبر لے لیئے۔ حضرت  
علی رضی اللہ عنہ نے اوہناں نوں گھیر لیا۔ یہود منافق تے پہلاں ای سن  
حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں برا بھلا آکھن لگ پئے۔ حضرت علی رضی اللہ عنہ  
دا گھیرا اک مہینہ رہیا۔ اخیر ابولہبانہ رضی اللہ عنہ دے مشورے اتے  
یہود نے حضرت سعد بن معاذ نوں اپنا بیخ من لیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
نے وی ایہ گل منظور کر لی۔ حضرت سعد رضی اللہ عنہ لاچار ہندیاں سول  
دی یہود تے مسلماناں وچ گل مکاؤن لی اکھڈ والی تھا نویں بیج گئے۔  
تے اوہ تھے اوہ ای فیصلہ سنایا۔ جیہڑا رب تے رب دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم  
نوں منظور سی۔ پیٹی بنو قریظہ دے سارے جوان مرد وعدہ خلائی دی کسرا  
وچ قتل کر دتے جان۔ مال تے جا پیدا مسلماناں وچ وند دتی جاوے  
زنائیاں، بڈھیاں تے بچیاں نال قیدیاں والاسوک کیتا جائے۔  
تے یہودیاں نال ایہ ای سلوک کیتا گیا۔ ایس توں پہلاں اوہ کعب بن اسد  
دا فیصلہ رد کر چکے سن۔ جے "مسلمان ہو جاؤ"۔ اپنے بال بچے تے زنائیاں  
نوں قتل کر کے مسلماناں نال بھڑو۔ یاں سہنے والے دن مسلماناں اتے



رات نوں حملہ کر دیو۔ پیر اوہناں دی اخیر آئی ہونی سی۔ یہودیوں نے ایہناں  
وچوں کوئی دی شرط نہ مٹی تے اپنے آپ نوں حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے سپرد کر دتا۔

تے سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ نوں اپنا حکم من لیا۔ حضرت سعد رضی اللہ عنہ  
د ا فیصلہ تساں ویکھ ای لیا اے

۱۱۰ و توح عینیہ بن حصین نے مدینے دی چراگاہ اُتے حملہ کر دتا تے  
مسلماناں دے کچھ اُوٹھ لے گیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نہ صرف اوہدے کو لوں  
اپنے اُوٹھ کھوہے سگوں اوہناں دے اُوٹھ لے آئے۔ پیر آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
نوں پتہ لگا جے یہودی بنو لکیر نال رل کے تے مدینے اتے حملہ کرنا چاہندے نیں  
آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت علی رضی اللہ عنہ نوں دوسو بندے دے کے  
مکے ول گھلایا۔ راہ وچ اک جاسوس پھڑیا گیا۔ چہتے بوز بکر دے اکٹھ دا  
پتہ دس دتا۔ حضرت علی رضی اللہ عنہ ہنیری وانگوں بنو بکر اتے جا  
پئے تے اوہناں نوں گٹ کڈھیا۔ ڈھیر سارا مال دولت لے کے مدینے  
آئے۔

ایسے ورہے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے کچھ بندے نچد ول گھلے اوہناں  
واپسی اُتے تمامہ بن اثال نوں پھڑیا تے اوہنوں مدینے لے آئے۔ اوہنوں  
حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے حکم نال مسیت دے اک محکم نال بختہ دتا گیا۔ حضور  
صلی اللہ علیہ وسلم اوہدے کوں آئے تے حال احوال پچھیا۔ اوہنے کہیا۔ ”جیکر  
تسی میرے قتل دا حکم دیو۔ تاں اک ٹھوئی نوں ختم کرو گے۔ جے انعام کرو گے  
تاں شکر گزاری دا موقع دیو گے۔ جے تہا نوں مال دولت چاہییدی اے تے  
جتی دولت منگو لے سکرے او۔ دو دنوں پچھوں حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے تمامہ



نون چھڑ دین دا حکم دتا۔ اوہ اوٹھوں آزاد ہو کے اک باغ وچ گیا  
 نہاد صو کے مسیت وچ آیاتے کلمہ پڑھ کے مسلمان ہو گیا۔  
 حضور صلی اللہ علیہ وسلم نون آکھن لگا۔ یا رسول اللہ! قسم اے رب  
 دی ایس توں پہلاں میں خدای خدائی وچوں تہاڈا سب توں وڈا دشمن  
 ساں تے ہن تسی مینوں سب توں ودھ پیارے او۔ ایڈوں پہلاں تہاڈے  
 شہر نال مینوں نفرت سی ہن ایہہ شہر دنیا دے شہراں وچوں مینوں سب توں  
 ودھ پیارے۔ پہلوں تہاڈے دین نال میرے توں ودھ کے کیسے نون  
 حسد تے بعض نیس سی پر اج تہاڈا دین میری جان بن گیا اے۔  
 تمامہ عرض کردا اے جے او دیکھے عمرہ کرن لئی جا رہیا کسی تے راہ  
 وچ ای قابو آ گیا سی۔ ہن کہیہ حکم اے؟ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اوس نون  
 مسلمان ہون دی مبارک دتی تے عمرے دی وی اجازت دے دتی۔  
 تمامہ مکے پجیائے اک بندے اوہنوں دیکھیائے آکھیا۔ ”اوٹے توں صابی  
 ہو گیا ایں۔ تمامہ کہیا۔ میں نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دا دین من لیا اے۔ ہن  
 تسی یاد رکھو۔ تہا نون میرے ملک وچوں کنک دا اک دانہ وی نیس لھن لگا  
 حدوں تائیں حضور صلی اللہ علیہ وسلم مینوں اجازت نہ دیوں۔ مکے والے حضور  
 صلی اللہ علیہ وسلم اگے جا کے عرض کر دے نیں تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے تمامہ  
 نون کہہ دتا جے توں پہلاں دی طراں ای کنک ٹوردار ہوں۔ (معارف النبوة ص ۲۶۲)  
 ایسے سال مسلمان بیبیاں نون پردے دا حکم ہو یا۔ نالے حضرت جعفر طیار  
 رضی اللہ عنہ دی موجودگی وچ ام حبیبہ رضی اللہ عنہا دا نکاح حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 نال حبشی حاکم حبشہ نے پڑھ دتا۔ تے حق مہرو کی خود ای ادا کر دتا۔ نالے ام حبیبہ نون  
 اک قافلے نال مدینے شریف گھل دتا۔ ایہہ قافلہ فتح مکہ دے موقعے اُتے



حضور صلی اللہ علیہ وسلم نون آملیا تے ام حبیبہ رضی اللہ عنہا نون حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
دے حوالے کر دتا۔

## حضرت ریحانہ بنت شمعون نال نکاح

بند قریظہ و تچوں ریحانہ وی قید ہو کے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کول پچھیا  
حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اوس نون آزاد کر دتا تے اوہناں اپنی مرضی نال حضور  
صلی اللہ علیہ وسلم نال نکاح کر لیا

ایسے سال ۶۷ھ و توح لعان تے ظہار بارے وحی آئی تے غلط رواج  
نون رد کر دتا گیا۔ ظہار لئی کفارہ مقرر کتیا گیا۔ رسیرۃ النبی ص ۱۶ تا ۱۷  
تیمم دا حکم وی ایسے سال غزوہ بنو مصطلق توں پچھوں راہ و توح پانی نہ ملن  
اتے نازل ہو یا۔ ۶۸ھ و توح ای آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنی پچھیر بھین حضرت  
زینب رضی اللہ عنہا نال نکاح پڑھیا۔ اوہناں دا پہلا نکاح حضرت زید بن حارثہ  
رضی اللہ عنہ نال سی۔ اک پتر اسامہ وی پیدا ہو یا۔ پر تبھانہ ہو سکیا تے گل طلاق  
اتے آگئی۔ خدا دے حکم نال حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت زینب رضی اللہ عنہ  
نال نکاح کر لیا

قبیلہ عکلم دیاں بندیاں وی حضرت بسارہ رضی اللہ عنہ نون موقع تاڑ کے قبا  
دی چراگاہ و توح قتل کر دتا۔ حالانکہ اوہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم کولوں اجازت لے  
کے اُوٹھ چکا ندے سن۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نون پتہ لگاتے کر زبن جابر فہری  
نون وہیہ بندے دے کے اوہناں دے مگر گھلایا۔ جہنے اوہناں نون راہ و توح  
ای پھڑ لیا نڈا تے اوہناں ساریاں نون قتل کر دتا گیا۔ ایسے طراں عبیدہ بن حصین وی  
اجازت لے کے چراگاہ و توح اُوٹھ چکا نڈا رہیا۔ اوس وی بنو غفار دے اک بندے



نوں قتل کر دتا سی۔ اوہدی زنائی وی لے گیا سی۔ مسلمان اوہدا پچھا کر کے  
اپنے اوٹھ وی کھوہ لے تے اوہدے سے اوٹھ وی کھوہ لے آئے۔ اہذا ذکر پچھلے  
صفحے اُتے گزر چکیا اے

## حج وافرہ ہونا تے صلح حدیبیہ

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نوں مکے شہر دی پچھ تے حج دے شوق  
نے ایجھوں تیک پُجا دتا جے  
لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّسُلَ بِالْحَقِّ لَقَدْ خَلَقْنَا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ  
إِنشَاءَ اللَّهِ مُخَلِّقِينَ رُؤُوسِكُمْ وَمَقَصِّرِينَ  
بے شک اللہ نے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے خواب نوں سچ کر دکھایا۔  
تسی ضرور خانے کبے و توح داخل ہوو گے۔ سر مناؤ گے تے وال وی گناؤ گے۔  
نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے خواب ویکھیا سی جے اوہ یاراں دے نال کجے  
داطواف پے کر دے نیں۔ ایسے اشارے اُتے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
چودہ سو صحابی نال لے کے ہجرت توں چھوڑے پچھ مکے ول ٹر پے۔ مہینہ  
ذی قعدہ داسی۔ اک اک تلوار اوہ وی نیام و توح تے قربانی دے جانور نال لے  
کے جنہاں دے گلاں و توح پٹے تے کوباناں اُتے نشان سن۔ مکے ول ٹر پے۔  
حضرت ام سلمیٰ رضی اللہ عنہا وی نال سن حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے ذوالحلیفہ  
اُتے حج کے احرام بھتیا۔ غدیر دی تھاں اُتے حج کے آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
دے جاسوس بشیر بن سفیان نے آکے خبر دتی جے قریش حنفیاں نوں نال لے کے  
مکے نوں باہر آگئے نیں۔ اوہ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نوں مکے کیسے وی صورت و توح



نیس ورن دین گے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم اگا ہاں ٹر پئے تے حدیبیہ دی تھاں  
 اتے آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی ڈاچی قصویٰ بہہ گئی۔ اٹھا ڈن دی کوشش کیتی  
 گئی پر اوہ نہ اٹھی۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ایہہ ڈاچی ارج کدی نیس  
 بیٹھی۔ اج اللہ نے ای ایہنوں ایجھے بٹھایا اے

فیر آپ اک کھوہ ول آٹے جیہدے وچ بہوں گھٹ پانی سی۔ موسم سخت  
 گرم سی۔ اوہ پانی وی چھیتی ای مک گیا۔ یاراں نے عرض کیتی۔ یا رسول اللہ  
 صلی اللہ علیہ وسلم اسی تر ہائے پٹے مرنے آں۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم اک  
 کرولی پانی کھوہ وچ سٹیا تے کھوہ وچ پانی ای پانی ہو گیا۔ ایس توں پہلاں  
 آپ صلی اللہ علیہ وسلم تے اک پیالہ پانی دامنگو ایاتے ادہدے وچ اپنا ہتھ  
 ڈوب دتا۔ سارے لشکر نے رزح کے پانی وی پیتا تے مشکاں وی بھر لیاں  
 بنو خزاعہ داسردار بدیل بن ورقا کچھ بندے نال لے کے نبی پاک  
 صلی اللہ علیہ وسلم کول آیتے کہن لگا جے قریش ڈھیر ساری فوج لے کے زاہ  
 ڈک کھلوتے نیس۔ آپ نوں کدی وی کچے ول نیس جاون دیہن گے۔ آپ  
 صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ جا کے قریش نوں دس دیو۔ "اسی عمرہ کرن دی  
 خاطر آٹے ہاں۔ لڑائی اساد ا مقصد نیس۔ جنگ نے قریش نوں پہلاں  
 ای تباہ کر چھڈیا اے۔ چنگا اے جے کچھ چر لئی اوہ میرے نال معاہدہ  
 کر لین تے مینوں عرباں دے ہتھ وچ چھڈ دیہن تے جے اوہ ایہدے اتے  
 وی راضی نیس فیر خدا دی قسم!

"جیہدے قبضے وچ میری جان اے۔ میں ایہنوں تیک لڑاں گا جے  
 میرا سردھڑ توں دکھ ہو جائے تے خدا اپنا فیصلہ کھل دیوے۔"  
 بدیل نے ساری گل جا کے قریش نوں دس دتی۔ عروہ بن مسعود ثقفی



نے اٹھ کے اُکھیا۔ "میںوں اجازت دیو۔ میں خود جا کے معاملہ طے کر دیاں ے۔  
 عروہ آ کے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نوں کہیا۔ "محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم! فرض کرو تسلا  
 قریش نوں ختم دی کر دتا۔ ابہری کوئی مثال دُنیا اُتے لہجہ دی اے؟۔ جے کسے  
 اپنی ای قوم آپ ای ختم کر دتا ہووے۔ جے لڑائی دا رخ بدل گیا تے فیر تیرے ساتھی  
 دُھڑ دی طراں اُدھاون گے۔" حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ نہ رہ سکے تے اکھن  
 لگے۔ "اسی حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں کسے صورت وی چھڈ کے نیس نساں گے۔  
 عروہ نے حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی داڑھی نوں ہتھ لاکے گل کپتی تے مغیرہ بن شعبہ  
 رضی اللہ عنہ نے ڈانٹ کے کہیا۔ "خبردار! ہتھ ہٹالے نیس تے ایہ ہتھ سالم داپ  
 نیس جائے گا۔ عروہ جیہڑا نقشہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دیاں غلاماں دا قریش نوں دُسیا  
 اوہ انج سی۔" یس قبیر و کسری تے نجاشی دے دربار وی دیکھے نیس۔ پر ایہ عشق تے  
 عقیدت کدھرے وی نیس دیکھی۔ جے محمد صلی اللہ علیہ وسلم گل کر دے نیس۔ تے  
 مکمل خاموشی ہو جاندی اے۔ کوئی بندہ وی ادہناں دوتوں نظر بھر کے نیس دیکھ  
 سکدا۔ وضو کر دے نیس تے وضو دے پانی اُتے لوکی ٹٹ کے پیندے نیس۔  
 تھکا دی تھلے نیس ڈھبہن دیندے۔ ادہ پانی تے تھکا۔ اپنیاں چہریاں اُتے  
 مل لیندے نیس۔"

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے پہلاں فراتش بن امیہ رضی اللہ عنہ نوں قریش ورا گھلایا  
 قریش نے ابہری سوانی نوں مار رہا تے فراتش رضی اللہ عنہ بڑی مشکل نال جان بچا  
 کے واپس آئے۔

فیر حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت عمر رضی اللہ عنہ نوں کہیا جے تسلی جاو۔ ادہناں  
 عذہ پیش کیتا۔ جے قریش میری جان دے دشمن نیس نالے مکتے و توح میرا اک  
 دی حامی نیس۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ نوں گھلایا



اوہ اپنے اک عزیز ابان بن سعید دے سنگ مکے گئے تے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
 دا سینہا دتا۔ قریش نے اوہناں نوں قید کر لیا۔ ایہہ افواہ کھل گئی پئی حضرت عثمان  
 (اللہ بچائے) شہید کردتے گئے نیں۔ جدوں ایہہ خبر حضور صلی اللہ علیہ وسلم تائیں  
 پجی تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ "عثمان دے خون دا بدلہ لینا اساں اُتے فرض  
 اے۔" فیر آپ اک لکڑ دے تھلے بہہ گئے تے یاراں کو لوں جان قربان کرن دی بیعت  
 لئی۔ سب جنیاں زنا نیاں بڑے جوش خروش نال آپ صلی اللہ علیہ وسلم دے  
 ہتھ اُتے بیعت کیتی۔ ایس بیعت دے موقعے اُتے اللہ تعالیٰ نے ایہہ آیت نازل  
 فرمائی۔ لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ  
 مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا  
 "بے شک اللہ اوہناں مومناں اُتے راضی ہو گیا۔ جنہاں رکھ دے تھلے نبی پاک صلی اللہ

علیہ وسلم دے نال بیعت کیتی۔ رب نوں پتہ سی جے ایہناں دے دل وچ کپہہ سی۔ اللہ تعالیٰ  
 جل جلالہ نے اوہناں اُتے تسکین نازل کیتی تے حجب ہون والی فتح عطا فرمائی۔"

مخوڑے چہر پچھوں حضرت عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ خیریت نال واپس آ  
 گئے۔ ایس نوں پچھوں قریش نے سہیل بن عمرو نوں سفیر بنا کے گھلایا۔ اوہ پرا پڑھیا  
 لکھیا تے چنگا خطیب سی۔ لوک اوہنوں قریش دا خطیب سد دے سن۔ قریش نے  
 اوہنوں اکھیا جے سلح صرف ایس شرط اُتے ہو سکری اے۔ جے محمد صلی اللہ علیہ وسلم ایہوں  
 ای واپس مڑ جاوے۔ سہیل نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دی خدمت وچ حاضر ہو یا تے ڈھیر  
 چر گلّاں بانا ہندیوں رہیاں۔ انیر اُتے کچھ گلّاں اُتے اتفاق ہو گیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 حضرت علی رضی اللہ عنہ نوں بلا کے معاہدے دیاں گلّاں لکھن نوں کہیا۔

حضرت علی رضی اللہ عنہ نے بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ نال معاہدہ لکھنا  
 شروع کیتا۔ سہیل نے اعتراض کیتا جے بِاسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ لکھیا جاوے۔ جو یں عرب



داد ستورائے حضور صلی اللہ علیہ وسلم ایہہ دی منظور کر لیا۔ فیہ حضرت علی رضی اللہ عنہ لکھیا جے ایہہ معاہدہ محمد رسول اللہ تے سہیل بن عمرو دے وچکاراے۔ سہیل فیہ ٹپ کھلتا تے آکھن لگا جے اسی آپ صلی اللہ علیہ وسلم نوں رسول من لیئے تاں جھگڑا ای مکا جائے۔ تسی لکھو جے ایہہ معاہدہ محمد بن عبد اللہ تے سہیل بن عمرو دے وچکاراے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم ایہہ گل وی من لی۔ تے فرمایا۔ میں محمد بن عبد اللہ وی آں تے محمد رسول اللہ وی۔ ایس توں پچھوں صلح دیاں شرطان پنج دیاں لکھیاں گئیاں۔

۱: مسلمان ایس سال بخرچ دے واپس مدینے ٹر جاون۔

۲: اگلے سال آکے صرف مکے وچ تین دن ٹھہرن۔

۳: صرف اک اک تلوار لے کے آون تے اوہ وی نبام وچ تے نبام قبیلے

وچ ہووے۔

۴: مکے دے کسے مسلمان نوں اپنے نال نہ لے جاون۔ جے کوئی مسلمان

مکے رہنا چاہوے تے اوہنوں نہ روکن۔

۵: کافراں یاں مسلماناں دا کوئی بندہ مکیوں مدینے جاوے تے واپس کتیا

جاوے۔ جے کوئی مسلمان مکے آجاوے تے اوہ واپس نہیں کتیا جاوے گا۔

۶: عرب دے دو جے قبیلیاں نوں اختیاراے۔ جہدے نال

چاہوں معاہدہ کر لہوں۔

ایہہ معاہدہ لکھیا گیا تے چھیتی ای پچھوں سہیل دا اپنا پتر ابو جندل

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم داسن کے آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی خدمت وچ

سنے بیٹریاں حاضر ہو یا۔ کیوں جے اوہ مسلمان ہو گیا سی تے اوہدے پیو

نے اوہنوں بیٹریاں پاکے قید دی سنز ادتی ہوئی سی۔ سہیل نے آکھیا



معادہ کے مطابق میرا پتر میرے حوالے کر دیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ایہنوں ایچھے ای رہن دیو۔ سہیل نے نامنظور کیتا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے وی بڑا آکھیا پر اوہ نہ منیا۔ مجبور ہو کے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے اوہنوں سہیل دے حوالے کر دتا۔ حضرت عمر رضی اللہ عنہ ضبط نہ کر سکے تے عرض کرن لگے۔ یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اسی حق اتے نیس۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ہاں اسی حق اتے ہاں۔ فیر حضرت عمر رضی اللہ عنہ نے عرض کیتی ”اسی دب کے صلح کیوں کر رہے آں“۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ہاں اللہ و رسول ہاں تے خدادے حکم دے خلاف نیس کر سکدا۔ خدا میری مدد کرے گا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے ابو جندل رضی اللہ عنہ نوں فرمایا۔ صبر تے ضبط کولوں کم لوؤ۔ خدا تہاڈے جیہے منظر ماں ای کوئی نہ کوئی راہ ضرور کڈھے گا۔ ہن صلح ہو گئی اے تے اسی بد عہدی نیس کر سکدے۔“

ایس طراں ابو جندل رضی اللہ عنہ نوں سننے بیٹریاں واپس جانا پیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ”ایچھے ای قربانیاں کر دیو۔“ ام سلمہ رضی اللہ عنہ دے کہن اتے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے سب توں پہلاں قربانی کیتی۔ فیر قال منائے۔ ایس طراں لوکاں نوں پتہ لگا۔ جے ایہہ فیصلہ بدلن والا نیس۔ ساریاں نے قربانیاں دی کیتیاں تے سردی منبائے۔ صلح توں پچھوں ترے دن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حد بیہ وق ای رہے۔ فیر مدینے دل ٹر پئے راہ وق سورہ فتح اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا نازل ہوئی۔ پٹی اسان تہاں کھلی فتح عطا کیتی اے۔ حضرت عمر رضی اللہ عنہ نے ایہہ آیتاں سنیاں تے حیران ہو کے پچھن لگے۔ ایہہ کیہڑی فتح اے۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا ایہہ صلح ای فتح اے۔ آؤں والے حالات ای ایس رات نوں کھولن گے۔



معاہدے وچ ایہ شرط سی۔ ”بیتھرا مسلمان مکیتوں مدینے جائے گا  
 اوہ واپس کر دتا جائے گا۔ ایہدے وچ صرف مرد مسلمان شامل سن  
 زنانیاں لئی ایہ حکم نازل ہو چکیا سی  
 ”اے ایمان والیو! حدوں تہاڈے کول مہاجرہ زنانیاں آون تے تسی  
 اوہناں نوں جاتج لوؤ۔ رب اوہناں تے ایمان نوں جان دا اے۔ جے  
 تہا نوں علم ہو جاوے اوہ مسلمان ای نیں تے فیر اوہناں نوں کافراں دے  
 حوالے مت کرنا۔ اوہ کافراں لئی حلال نیں تے نہ ای کافر اوہناں لئی حلال  
 نیں۔ اوہناں نوں حق مہر دے کے اوہناں نال نکاح کر لوؤ تے کافر زنانیاں نوں  
 اپنے نکاح وچ نہ لیاؤ۔“

مکے وچوں ابولصیر (عقبہ بن اسید) کافراں کولوں نس کے مدینے آیا۔  
 قریش نے واپسی دا مطالبہ کیتا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے واپس جان دا کہیا  
 عقبہ نے ذوالحلیفہ تہج کے دو کافراں وچوں اک نوں قتل کر دتا تے دو جا جان بچا  
 کے نس گیا۔ ابولصیر عبیس تھاں جا کے رہن لگ پیا۔ دو جے مظلوم صحابی وی  
 اوہدے نال جا کے رہن لگ پئے تے راہ لنگھیاں قافلیاں نوں لٹن لگ پئے  
 مجبوراً قریش نے ایہ شرط معاہدے وچوں کڈھ دتی تے اجازت دے دتی  
 جیہدا دل چاہوے جا کے مدینے رہو۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے مسلماناں  
 نوں مدینے آون لئی کہیا تے ابو جندل سمیت سارے مسلمان مدینے  
 وچ آوستے۔ ایہ ای فتح سی۔ جیہدی خوشخبری رب نے انا فتحنا  
 وچ سنائی سی۔ عبداللطیف عارف گجراتی نے ایہوں سرکاری فتح نامہ اکھیا  
 اے۔



# خالد بن ولیدؓ سے عمرو بن العاصؓ کا اسلام قبول کرنا

صلح حدیبیہ توں کچھوں خالد بن ولیدؓ نے خواب و تح ڈٹھا جے اوہ بڑی تنگ تے ہنیری جگہ وچوں نکل کے کھلی تے ہری بھری دنیا و تح پج گیا ایدوں پہلاں خالدؓ نوں اپنے بھرا دا خط دی لہجہ گیا سی۔ جہدے و تح آکھیا گیا سی۔ "جے تیرے جہیا عقلمند بندہ اسلام توں دور نہیں رہ سکدا چنگا تے ایہہ ای لے جے توں ہن ضد چھڈ دیوے تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم دکی خدمت و تح حاضر ہو کے اسلام قبول کر لوے۔ خالد پہلاں ای شکر توں بیزار سی تے اسلام دی سچائی وی دل و تح گھر کر چکی سی۔ ہن پتے دلوں اوہنے مدینے شریف جاوے دا راہ دہ کر لیا تے عثمان بن طلحہؓ نوں وی نال لے لیا۔ فجریں دو جے دن دو نویں مدینے ول ٹر پئے۔ راہ وچ اوہناں نوں عمرو بن العاص رضی اللہ عنہ ملیا۔ اوہنے پچھیا۔ "کہہریے جاندا ہے او؟ خالد کہیا۔ "مسلمان ہوں لی مدینے پٹی جاندا ہے آں۔ عمرو خوش ہو کے کہیا۔ یس وی ایسے ای کم مدینے چلیا ہاں۔ ایہہ تے بزرگ مدینے پتے تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں خبر دینی گئی۔ آپ سرکار صلی اللہ علیہ وسلم ایہناں دا آؤناں سن کے بڑے خوش ہوئے۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ "مسلمانو! آج مکے والیاں اپنے کالجے دے ٹوٹے تہاڈے ول گھل دتے نیں۔" خالد تے اوہدے ساتھیوں نہادھو کے کلمہ پڑھ لیا تے مسلمان ہو گئے۔ خالد رضی اللہ عنہ نے عرض کیتی۔ "یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم میں ایدوں پہلاں چتیاں لڑایاں و تح آپ صلی اللہ علیہ وسلم دے مقابلے اتے لڑدا رہیا ہاں۔ دعا فرماؤ۔ اللہ تعالیٰ میرے اوہ گناہ معاف کر دیوے۔"



حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ اسلام قبول کرن والیاں دے سب گناہ  
 معاف ہو جائندے نیں۔ تے ایہ آیت نازل ہوئی۔  
 الَّذِينَ آمَنُوا وَتَابُوا وَيُؤْتُوا اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ -  
 ”جیہڑے بندے ایمان لے آؤندے نیں تے توبہ کر لیندے نیں۔ اللہ تعالیٰ  
 اوہناں دے گناہ نیکیاں وچ بدل دیندالے۔“ صفحہ نمبر ۳۴، ۳۳۳ سیرۃ ہشام (۱)

## غزوہ ذکی قرد

حضرت ابوذر غفاری رضی اللہ عنہ داپتر وادی غابہ وچ ڈاچیاں چکاندا  
 سی۔ اک راتیں بنو غطفان نے عینیہ بن حصن خزاعی سرکردگی وچ  
 چالی بندے تے کے ابوذر رضی اللہ عنہ دے پتر نوں قتل کر دتا۔ وہیہ  
 ڈاچیاں وہی لے گئے تے حضرت ابوذر رضی اللہ عنہ دی نہ ناتی وی نال  
 لے گئے۔ فخر بن عبد الرحمن بن عوف رضی اللہ عنہ دے غلام نے ایہ  
 گل مسلمہ بن اکوع رضی اللہ عنہ نوں دسی۔ اوہناں ثنیہ الوداع اُتے  
 کھلو کے تن واری یا صبا حاکہ (ہائے سویرے) پکاریاتے دشمن  
 مگر بھج پئے۔ بڑے تیز دوڑن والے سن پی گھوڑیاں نوں وی کچھے چھڈ  
 جائدے سن۔ نالے تیر چلان وچ وی بے مثل سن۔ حبیب اسی دشمن نوں  
 جالباتے تیر سٹ سٹ کے ڈاچیاں دشمن کو لوں چھڈا لیاں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 نوں وی پتہ لگ گاتے آپ صلی اللہ علیہ وسلم پنج سو بندے لے کے اوردی  
 مدد نوں نکل پئے۔ ذوقرد تہجے تے بنو غطفان نال مقابلہ ہو یا۔ اوہ نس  
 گئے۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم اک رات او تھے رُکے تے فیر پچھانہ پرت  
 آئے۔ (سیرت ابن ہشام)



## غزوه خیبر

غزوه غابہ توں پچھے تین دن بعد خیبر و توح یہودیوں نال بھڑیا ہویا۔  
 یہودی ہر ویلے اسلام دے خلاف سازشیاں کر رہے سن۔ قبیلہ غطفان  
 وی اوہناں نال جا رہا لیا۔ عبداللہ بن ابی وکی یہودیوں دا حوصلہ ودھایا جے  
 تہاڑی تعداد مسلماناں نالوں بہوں ودھ اے۔ گھبراؤن دی کوئی کوڑ نہیں  
 ایہہ محوڑے جیہے تے ہین نالے ایہناں کول ہتھیار وی پورے نیں۔  
 نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم اک ہزار چھ سو مجاہداں دا لشکر لے کے خیبر  
 ول ٹر پئے۔ دو سو سوار تے باقی پیڈل سن۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم جمع تھاں  
 اتے جا ڈیرا کیتا۔ تاں جے غطفانی یہودیوں نال نہ رل سکن تے اوہ  
 مدد دے وی نہ سکے۔

حضور صلی اللہ علیہ وسلم فجر دی نماز پڑھ کے خیبر ول ٹر پئے۔ حدوں بستی  
 نظر آئی تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔  
 اللَّهُ أَكْبَرُ خَبْرَتْ خَيْبَرُ إِنَّا إِذْ أَنْزَلْنَا بِسَاعَةِ قَوْمٍ فِئَاءَ صَبَاحٍ  
 الْمُنْذِرِينَ ۝

”بستی خیبر ویران ہو گیا۔ اسی حدوں وی کسے قوم و توح آؤ نے ہاں تے اس  
 ڈرائی جان والی قوم دی سویر بھڑیا ہو جاندی اے۔“ فرمایا آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے فتح لئی دعائنگی۔ ایس توں پچھے شہر و توح داخل ہوئے۔ سب توں پہلاں  
 ناعم دا قلعہ فتح ہويا۔ ایہتھے حضرت محمود بن مسلمہ انصاری شہید ہوئے۔ فیر  
 تموص دا قلعہ فتح ہويا۔ ابن ابی الحقیق دا خاندان تے مرحب پہلوان  
 ایسے قلعے و توح سن۔ حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ تے حضرت عمر فاروق



نبی اللہ عنہ کبھی واری قلعہ فتح کرن گئے پر فتح حضرت علی کرم اللہ وجہہ نے  
ہتھ لکھی ہوئی سی۔ ایس لئی حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اک دن فرمایا۔  
میں جھنڈا اوہدے ہتھ دیاں گا۔ جنہوں اللہ فتح نصیب کرے گا۔

صحابہ رضوان اللہ اجمعین ساری رات ایس انتظار وچ رہے جے اوہ  
دش نصیب کیہڑا اے۔ جنہوں جھنڈا ملے گا۔ سویر ہوئی تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
نے حضرت علی رضی اللہ عنہ نوں طلب کیتا۔ آپ رضی اللہ عنہ دیاں اکھاں  
کھدیاں سن۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنا تھک مبارک اوہناں دیاں اکھاں  
تے لایا تے اکھاں بالکل ٹھیک ہو گئیاں۔ فیر آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے جھنڈا  
دہناں دے ہتھ وچ دتا۔

جنگ دے میدان وچ سچے نوں پہلاں مرحب دا بھائی حارث پہلوان  
یا۔ حضرت علی رضی اللہ عنہ نے اوہدے دو ٹوٹے کر دتے۔ فیر مرحب خود  
فختے نال مہر یا ہو یا نکلیا۔ حضرت علی رضی اللہ عنہ نے اوہنوں وی ٹھکانے  
لا دتا۔ فیر اوہدا پتر یا سر نکلیا۔ اوہنوں حضرت زبیر رضی اللہ عنہ نے قتل کر دتا  
تے قلعہ فتح ہو گیا۔ غنیمت د مال مجاہداں وچ ونڈ یا گیا تے حی بن اخطب دی  
دھی صفیہ وی کنانہ بن ربیع دی قید وچ آئیاں سن۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے  
اوس نوں آزاد کر کے خود اپنے نال نکاح پڑھایا۔ اوہدا پیو حی تے خاوند خمیر  
دی لڑائی وچ مارے گئے سن۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اوہدی عزت تے  
رتبہ برقرار رکھیا تے اوہدا دکھ دور کرن لئی اوہدے نال نکاح کیتا سی۔ باقی  
قلعے وی اک اک کر کے فتح ہونڈے گئے۔ خیبر دی لڑائی وچ ۹۳ یہودی  
مارے گئے تے پندرہ مجاہد شہید ہوئے۔ فیر خیبر دی زمین ادھ  
پیداوار اُتے یہودیاں نوں ای واپس کر دتی گئی۔ فصل پکن اُتے حضرت



عبداللہ بن رواحہ رضی اللہ عنہ نے دو حصے برابر کر کے کہیا۔ جیہڑا حصہ چاہو لے لوؤ۔ یہودی دیکھ کے حیران ہو گئے۔ کہن لگے۔ "جے زمین اُسمان ایسے انصاف نال ای قائم نہیں؟"

فیر حضور صلی اللہ علیہ وسلم وادی القریٰ ول ٹر چھے۔ ایتھے وی یہودیاں اسلام دی دعوت نون ٹھکرا دیا تے لڑن مرن اُتے تیار ہو گئے۔ پر مجاہدیاں دے اگے کھلونہ سکے۔ زمین اُدھ پیداوار اتے اونہاں کول ای رہن دتی گئی۔ فدک تے وادی تیمار دے یہودیاں سُنیا تے جزیرہ یاں اُدھ پیداوار اتے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نال صلح کر لی۔

## حضور صلی اللہ علیہ وسلم نون زہر دتا حبان

سلام بن مشکم یہودی دی زانی زینب مرحب دی بھری جانی اک بکری مجھن کے اوہدی پٹھ اُتے زہر لکے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نون پیش کیتی سارے یار کھاون لگ پئے۔ تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ "ایہنوں نہ کھاؤ۔ ایہرے دتھ زہر لگا ہویا اے۔" یہودن نون بلا کے پھیا گیا۔ تے اوہنے من لیا۔ جے ایہ کم اوہنے جان بچھ کے کپتیا سی۔ ایس زہر نال بشیر بن براء رضی اللہ عنہ شہید ہوئے۔ یہودن نون اوہرے بدلے قتل کر دتا گیا باقیوں فصد کھلائے تے پنج گئے۔ کچھ بار ایس زہر نال مروی گئے۔

## عالمی تبلیغ

### بادشاہاں دے نال نخط مبارک

حدیبیہ دی صلح تون پچھوں مکے والیاں ولوں اطمینان ہو گیا سی



نجیبر والیاں دی وی کھنگی مک گئی سی۔ ہن دوجی دنیا نوں اسلام داسینہا  
 دین دا ویلا سی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے قاصد بنا کے دکھو دکھ ملکاں ورت  
 گھلے۔ جیہدا پڑا اثر ہو یا۔ سب توں پہلاں روم دے بادشاہ قیصر ول خط  
 دے کے دجیہ کلبی رضی اللہ عنہ نوں گھلیا گیا۔ راہ ورت شام وی آڈنڈا سی  
 دجیہ کلبی رضی اللہ عنہ نے خط عارت غسانی ول پچا دتا۔ اوہنے قیصر نوں  
 بیت المقدس گھل دتا۔ قیصر نے خط ملدیاں اسی حکم دتا جے عرب دا کوئی بند  
 لہجہ جاوے تے لے آؤ۔ ابوسفیان رضی اللہ عنہ تاجراں نال غزہ ورت ٹھہرے  
 ہوئے سن۔ قیصر دے بندے اوہنوں قیصر کول لے گئے۔

قیصر: نبی دا خاندان کیہو جہیا اے ؟

ابوسفیان: شریف اے۔

قیصر: ایس خاندان وچوں اگے وی کسے نبوت دا دعویٰ کیتا اے ؟

ابوسفیان: نہیں۔

قیصر: ایہنوں منن والے کیہو جہیے لوک نہیں ؟

ابوسفیان: غریب، کمزور تے ماڑے لوک نہیں۔

قیصر: منن والے گھٹ رہے نہیں یاں ودھ رہے نہیں ؟

ابوسفیان: منن والے دیہاڑے دیہاڑے وی ودھ رہے نہیں۔

قیصر: تہانوں کدی اوہدے جھوٹے دا وی تجربہ ہو یا اے ؟

ابوسفیان: بالکل نہیں۔

قیصر: کدی وعدہ خلافی وی کردا اے ؟

ابوسفیان: بالکل نہیں۔ دیکھئے معاہدہ کیویں بھدا اے ؟ (صلح حدیبیہ)

قیصر: کدی کوئی لڑائی وی تہاڈے دوہاں وچکار ہوئی اے ؟



ابوسفیان : ہاں

قیصر : نتیجہ کیہہ رہیا ؟

ابوسفیان : کدی اسی جتنے کدی اوہ غالب رہے۔

قیصر : اوہ اعلان کیہہ اے ؟

ابوسفیان : پاکی اختیار کرو۔ سچ بولوتے صدہ رحمی کرو۔

قیصر : تیس ایہہ گلّاں سن کے ابوسفیان ذن مترجم دے ذریعے دتیا

پتی اوہ ستچا بنی اے۔ مینوں یقین اے جے میرا وی اوہہ قبضے

وتح ہو جاوے گا۔ میں عرب و تح جاسکدا تے اوہہ سے پیر چمکدا۔ قیصر دے پادری

تے امیر ایہہ گل سن کے غصے ہو گئے۔ قیصر اوہناں توں ڈر گیا تے دھیہ کلی رضی اللہ

تعالے عنہ نوں ایہہ گل کہہ کے رخصت کر دتا۔ ”میں دین اسلام قبول کر لبیندا

پر میں بالکل بے بس ہاں۔“ خط ایہہ سی

”اللہ دے تاں نال شروع۔ جیہڑا رحمان تے رحیم اے۔ ایہہ خط محمد

صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اللہ دے بندے تے رسول دی طرفوں ہرقل روم دے بادشاہ

ول۔ سلامتی اوہہ لئی اے۔ جیہڑا ہدایت نوں سن لوے۔ ایس توں چھپے

میں تینوں دعوت دیندا ہاں۔ جے اسلام قبول کرے۔ سلامت رہویں دا

تے خدا تینوں دونا اجر دیوے گا۔ جے توں دین اسلام نہ منیا تے سارے

ملک دے بندیاں دا گناہ تیرے اُتے ہو سکے۔ اے اہل کتاب، اک سانجھی

شے ول آجاؤ۔ جیہڑی تہاڈے تے اساڈے وچکار سانجھی اے۔ جے

اللہ تعالیٰ دے سوا کسی ہود دی عبادت نہ کرو۔ اوہہ کوئی شریک نہ بناؤ۔

اللہ توں سوا کوئی ہور رب نیس۔ جے تسی خیر کوئی ہور رب من لیا تے گواہ

رہیو جے اسی مسلمان ہاں۔“



ایس خط دا جواب جدوں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نون ملیاتے آپ  
صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔

”اوہ جھوٹھا ہے۔ خدا دشمن ہے۔ مسلمان نہیں ہو یا۔ سگوں  
اپنی عیسائیت اُتے ای قائم ہے؟“

## کسریٰ خسرو پرویز ایران سے والی ول خط

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ  
اللہ دے ناں نال جیہڑا رحمان تے رحیم ہے۔ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم  
دی طرفوں فارس دے کسریٰ دے ناں۔

سلامتی اوس لئی ہے۔ جیہڑا اسلام قبول کر لوے نالے رب تے اوہدے  
رسول اُتے ایمان لے آوے۔ ایہہ دی گواہی دیوے جے رب تمہیں بناں  
کوئی عبادت دے لائق نہیں۔ محمد اللہ دے سچے بندے تے رسول نہیں۔  
یہ تینوں رب دی طرفے بلا نڈا ہاں۔ کیوں جے یس سب انساناں لئی رسول ہاں  
تاں جے جیونڈیاں نون ڈراواں تے حق کافراں اُتے ظاہر ہو جاوے۔ جے توں  
نہ منبئوں تے ساریاں مجوسیاں داگناہ تیرے ذمے ہر دے گا۔

ایہہ خط عبد اللہ بن حذیفہ رضی اللہ عنہ (قریشی سہمی لے کے بحرین اپڑے  
اوتھوں دا حاکم منذر بن سادی عبدی تمیمی سی۔ اوہ خسرو دا نائب سی۔  
منذر نے ایہہ خط خسرو نون گھل دتا۔ خسرو نے لکھن داؤ کھراڈھنگ لکھیا  
جے خط اللہ تے اللہ دے رسول دے ناں نال لکھیا گیا ہے۔ ایہہ ویکھ  
کے اوہ سڑبل گیا تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے خط دے ٹوٹے ٹوٹے کر چھڈ



اپنے غزوتے آکر ورتح آکھن لگا۔ ”میرا غلام ہو کے مینوں رنج لکھلاے۔“  
 حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں پتہ لگاتے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ”پرہیز  
 تے اوہدے خوشامدی ٹوٹے ٹوٹے ہو جاوون گے۔ جیویں اوہنے ساڈا خط  
 ٹوٹے ٹوٹے کیتا اے۔“ تے ہو یاوی رنج ای۔ خسرو نے اپنے گورنر باذان  
 یمن دے گورنر نوں لکھیا جے دو بندے گھل کے ایس نبی نوں پھڑ لباؤ۔ باذان نے  
 قہرمان تے خرخرہ نوں ایس کم لئی گھلیا۔ دونوں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
 کول چجے تے قہرمان بابوینے اصل گل دس دتی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے فرمایا۔ میں تہا نوں خسرو بارے گل دساں گا۔ دو بجے دن آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے فرمایا۔

خسرو نوں اوہدے پتر شیروہ نے قتل کر دتا اے۔ نالے ایہہ گل  
 باذان تائیں پچاؤن لئی آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ایہہ وی دس دیو۔ جے  
 میرا دین میری حکومت کسری دے ملک ورتح انخیر تیک چجے گی۔ خسرو  
 دے قتل دی رات تے وقت دی دس دتا۔ باذان بارے وی دسیا۔ جے  
 اوہ مسلمان ہو جائے گا۔ باذان نوں حدوں ایہہ پتہ لگاتے شیروہ دا خط  
 دی آگیا۔ جے میں اپنے پیو نوں قتل کر کے تخت لے لیا اے۔ توں آج توں  
 میری اطاعت قبول کر لے۔ باذان ایہہ سُن کے مسلمان ہو گیا۔ چھ مہینے  
 پچھوں شیروہ دی مر گیا۔ ایران دا انخیر لاکسری حضرت عثمان رضی اللہ عنہ  
 دے زمانے ورتح قتل ہو یا۔ اوہاناں یزدگرد سی۔ فیر ایران آتے مسلمان  
 دا قبضہ ہو گیا۔





## اصحہ نجاشی جہشہ دے بادشاہ ول خط

حضرت عمرو بن امیہ فہریؓ ایہہ خط لے کے اصحہ نجاشی ول گیا۔

”بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ“

اللہ دے ناں نال جیہڑا رحمن تے رحیم اے۔ محمد رسول اللہ دی طرف  
نجاشی بادشاہ اصحہ ول۔ توں سلامتی والا اپن۔ میں تیرے ول رب کی توفیق  
گھل رہیا ہاں۔ اوہ اللہ جہدے۔ بناں کوئی ہووے عبادت دے لائق نہیں

اوہ بادشاہ اے۔ پاک اے۔ سلامت اے۔ پناہ دین والا اے۔

تے نگہبان وی اے۔ میں گواہی دیندا ہاں۔ جے حضرت عیسیٰ علیہ السلام مریم

دے پتر تے اللہ دے روح تے کلمہ نہیں۔ اللہ تعالیٰ نے ادھناں نوں

مریم علیہا السلام نوں عطا کیتا۔ جیہڑیاں پاک، گناہاں توں بچیاں ہو پنا

تے با عصمت سن۔ فیر ادھناں دی ککھ وچوں عیسیٰ علیہ السلام پیدا ہوئے

اللہ تعالیٰ نے عیسیٰ علیہ السلام نوں انج ای پیدا کیتا۔ جیویں آدم علیہ السلام

نوں اپنے ہتھ نال بنایا سی۔ میں تینوں اللہ وحدہ لا شریک ول بلاندا ہاں

تے او سے دی اطاعت لیج دعوت دیندا ہاں جے توں میری اطاعت کریں

تے جیہڑا کلام میرے اُتے نازل ہو یا اے۔ اوس اُتے وی ایمان لے آویں

میں تہاڈے ول رب دار رسول ہاں۔ میں تینوں تے تیرے لشکر نوں

اللہ جل جلالہ، ول بلاندا ہاں۔ میں اللہ دا پیغام پچا دتا اے تے نصیحت

دی کر دتی اے۔ توں میری مرت من لے تے منق والا ای سلامت

رہندا اے۔“

حدیوں ایہہ خط نجاشی بادشاہ نوں لہجآ۔ اوہنے اکھاں اُتے رکھیا



تے تحت اُنوں اہم کے زمین اُتے بہہ گیا۔ فر اپنے مسلمان ہون دا اعلان کیتا  
تے جواب اِنج لکھ کے نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وُل گھلیا۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ - محمد رسول اللہ دی طرف اصمہ  
نجاشتی بادشاہ وُلوں -

”اے اللہ دے رسول! تہاڈے اُتے رب دا سلام ہووے  
تے اوہدیاں رحمتاں تے برکتاں وی ہوں۔ جہہدے بناں ہو رکوی عبادت  
دے لائق نیئیں تے اوہنے مینوں اسلام داراہ دُستیا۔ ایسی تون پچھے  
یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم! تہاڈا خط ملیا۔ تہاں جو جو ذکر حضرت عیسیٰ  
علیہ السلام دا کیتا اے۔ اللہ دی قسم! حضرت عیسیٰ علیہ السلام ایس تون اک  
تیل گھٹ و دھ نیئیں۔ جتاں رتہ اوہناں دا آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے دسیا  
اے۔ اساں ایہہ شان پچھان لی اے۔ جو کچھ آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
نے ساڈے وُل لکھ گھلیا اے۔ اساں من لیا اے۔ میں گواہی دیندا ہاں جے  
تسی اللہ دے سچے رسول او۔ میں تہاڈی بیعت تہاڈے چاچے دے  
پتر دے ہتھ اُتے کیتی اے۔ ایہہ ای اللہ دی بیعت اے۔ میں اپنے پتر  
آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی خدمت و تہ گھل رہیا ہاں۔ تے تسی ارشاد فرماؤ  
تے میں آپ وی آپ دی خدمت و تہ حاضر ہو جاواں۔ میں گواہی دیندا  
ہاں جے جو کچھ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا اے۔ حق اے۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
اُتے رب دی رحمت تے برکت ہووے۔

اصمہ دا پتر ا رہا ایہہ خط لے کے اک نئے جتے قافلے نال مدینے شریف  
اُپڑیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے آپ ایس قافلے دی آدرجھا کیتی۔ ا رہا  
وی مسلمان ہو گیا تے مدینے پاک ای رہیا۔ کچھ چہر پچھوں اصمہ دی وفات



دی خبر ۹ ص ۱ و ۲ ح مدینہ شریف اٹپری تاں حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اودری نماز جنازہ غائبانہ پڑھی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دا ایہ خط اچ وی حبشہ دا حقو پیام دے بادشاہ کول موجود اے۔

## مصرے بادشاہ مقوقش ول خط مبارک

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

محمد رسول اللہ دی طرفوں مقوقش عظیم قبطنی مصر دے بادشاہ دے ناں "سلامتی اوس لئی اے جیہڑا اسلام قبول کر لوے۔ ایس توں پچھے یس تینوں اسلام قبول کر لین دی دعوت دیندا ہاں۔ من لیس گاتے پنج جاہیں گا۔ جے نہ منیں گاتے ساریاں قبطنیاں دا گناہ تیرے سر ہووے گا اے اہل کتاب اک اجیہی گل نوں من لوؤ۔ جیہڑی اساڈے تساڈے وچکار ساخجی اے جے اسی رب توں بناں کیسے ہووے عبادت نہ کریے۔ نہ اودھا شریک بنائیے رب توں بناں کیسے نوں اپنا پار نہ بنائیے۔ جیکر نہ منو گے تے گواہ نہ ہووے جے اسی مسلمان آں۔

حاطب بن ابی بلتعہ رضی اللہ عنہ ایہ خط لے کے مصر گئے۔ مقوقش نوں ایہ خط دے وچ ملیا۔ اوہنے ایہنوں ہاتھی وند دی ڈتی وچ بند کر لیا۔ اودے اُتے اپنی مہر لادتی۔ اتفاقاً ایہ خط فرانس دے سیاح اجمیم نوں گرے وچوں ملیا۔ اوہنے ایہ خط سلطان عبدالحمید خاں ترکی دے سلطان دی خدمت وچ ہدیہ پیش کیتا۔ اچ وی ایہ خط استنبول وچ موجود اے۔

ساریاں خطاں اُتے حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی مہر لگدی سی۔ جیہڑا



نمونہ ایہہ سی۔ (رسول اللہ محمد) مہروی ایسے خط اتوں پڑھی گئی اسے

ایس خط دا جواب مہر دے بادشاہ نے اینج لکھ کے گھلایا۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

محمد بن عبد اللہ ول مقوقش عظیم قبلی دی طرفوں۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم اتے سلامتی ہووے۔ ایہوں پچھے میں آپ صلی اللہ علیہ وسلم دا خط پڑھیا اے۔ تے جیہڑی گل تساں کہیتی اے۔ سمجھ گیا ہاں۔ جو دعوت تساں دتی اے۔ اوہا وی پتہ لگ گیا اے۔ میں جان دا ساں جے اک نبی آؤن والا اے۔ میرا خیال سی جے اوہ شام ولوں آوے گا۔ میں آپ دی خدمت و ترح دو خادماں گھل رہیا ہاں۔ ایہہ دونوں تے خچر بہہ یہ نہیں۔ آپ اتے رب دی رحمت ہووے تے سلامتی۔ ایہہ دو سکیاں بھیناں مار یہ تے سیرین سن۔ دو ہاں کلمہ پڑھ لیا۔ تے مارنہ نون آزاد کر کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنے نال نکاح کر لیا تے سیرین رضی اللہ عنہا حضرت حسان بن ثابت رضی اللہ عنہ نون عطا ہو یاں۔

حضرت حاطب رضی اللہ عنہ نے واپس آ کے مقوقش دا حال دتیا تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ”اوہ بادشاہی دے لالچ و ترح اسلام توں محروم رہ گیا اے۔ اوہا ملک وی اوہ دے کول نہیں رہوے گا۔“

حضرت عمر رضی اللہ عنہ دے زمانے و ترح مصر مسلماناں فتح کر لیا تے ایہہ ملک وی اسلامی ریاست بن گیا۔



## ہوزہ بن علی الحنفی والی عامہ ول خط

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی طرفوں ہوزہ بن علی الحنفی ول۔  
سلامتی اوہے لئی اے۔ جیہڑا من لوے۔ میرا دین ایہوں تیکر  
اُپڑ جائے گا۔ جیہوں تیکر اُدھتے چتر جانڈے نیں۔ توں اسلام لے  
آ۔ پچ جائیں گا۔ تیرا ملک تینوں ای دتا جائے گا۔

حضرت سلیط بن عمرو عامری رضی اللہ عنہ ایہہ خط لے کے ہوزہ  
ول گئے۔ ارکون دمشق دا والی اوہے کول سی۔ اوں اوہوں پچھیا  
حضور صلی اللہ علیہ وسلم بارے۔ تے اوہنے آکھیا۔ توں اسلام  
کیوں قبول نہیں کر لیندا۔ اوہنے آکھیا جے میں مسلمان ہو جاواں تے  
مُلک جانڈا رہے گا۔ ارکون جواب دتا۔ اوہ سچا نبی اے۔ جے  
توں اوہوں من لیں گا۔ تے اوہ ضرور تیرا ملک تینوں دے دے  
گا۔ ایس نبی دی بشارت حضرت عیسیٰ علیہ السلام وی دے گئے نیں  
حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اوہا انکار سنیا تے فرمایا۔ ہوزہ تباہ ہو گیا  
اے۔ مکتے توں واپس آؤندیاں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم توں اطلاع  
میلی جے ہوزہ مر گیا اے۔

## حارث بن ابی شمر غسانی ول خط مبارک

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی طرفوں حارث بن ابی شمر غسانی



دے ناں - جیٹھرا من لوے گا - اوہرے لئی سلامتی اے - اللہ اُتے ایمان لے اُوے تے اوہری تصدیق کرے - میں تینوں اللہ اُتے ایمان لیاؤن لئی دعوت دیندا ہاں - جے توں اوہرا شریک نہ بنا لیں تے تیرا ملک بچیا رہوے گا -

حضرت شجاع بن وہب رضی اللہ عنہ ایہہ خط لے کے دمشق اُپڑے - رومی دربان مری نال ملاقات ہوئی تے اوہنے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دی تصدیق کیتی - حارث نے قیصر وُل لکھیا تے قیصر نے چڑھائی نوں منج کیتا - فیر حضرت شجاع رضی اللہ عنہ نوں کچھ سونا تے زادِ راہ دا خرچ دے کے وداع کیتا حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں جدوں پتہ لگاتے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا - اود تباہ ہو جائے گا تے مری پج جائے گا - جدوں حارث نے خط پڑھیا سی تے پڑھدیاں سار ای سٹ دتا سی - اکر وچ اے کے اکھن لگا سی - "میرے کولوں میرا ملک کون لے سکدا اے - نالے فوج نوں چڑھائی دا حکم دتا - پر قیصر دے مٹھا کن نال فیر رک گیا سی انجیر موتہ تے تنوک دیاں لڑائیاں ایسے غزور نوں دبان لئی لڑیاں گئیاں سن تے رومی حکومت دیاں ایہہ ریاستاں اسلامی ریاست دا حصہ بن گئیاں سن -

## منذر بن ساوی والی بحرین ول خط

سنہ ۴ وچ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت علاء بن الحضرمی رضی اللہ عنہ دے ہتھ بیں دے والی منذر بن ساوی نوں اسلام دی دعوت دا خط لکھ کے گھلایا - اوہنوں پڑھدیاں ای



منذرتے اودھے ساتھ مسلمان ہو گئے۔ پر یہودی تے مجوسی  
منکر ای رہے۔ منذرتے واپس حضور صلی اللہ علیہ وسلم نون لکھیا  
تے پچھیا ہسن کی کیتا جاوے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے ایہہ جواب دتا۔  
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی طرفوں منذر بن ساوی دل  
تیرے اُتے سلامتی ہووے۔ میں تیرے سامنے اللہ دی تحریف کردا ہاں  
جیہدے بناں ہو کوئی عبادت دے لائق نیس۔ میں گو اہی دبیدا ہاں  
جے اودھے سوا کوئی معبود نیس تے محمد صلی اللہ علیہ وسلم اللہ دے بندے  
تے رسول نیس۔ ایدوں پچھے میں تینوں اللہ دا سینہا دبیدا ہاں۔  
جو خیر خواہی کردا اے۔ اپنے ای واسطے کردا اے۔ جیہڑا میرا  
قاصداں دا حکم من دا اے۔ جیہڑا اودھناں دی خیر خواہی کردا اے  
اوہ میری ای خیر خواہی کردا اے۔ میریاں قاصداں تیری تحریف کیتی  
تے میں تیری سفارش تیری قوم لئی قبول کیتی۔ مسلماناں نون اسلام  
اُتے آزادی دہیہ۔ میں گناہ گاراں دے گناہ بخش دتے۔ نون  
دی اودھناں دا اسلام قبول کر لے۔ چتاں چرتوں چنگے کم کردا  
رہی گا۔ اسی تینوں نبیں ہٹاواں گے۔

جیہڑا یہودی، نصرانی یاں مجوسی اے۔ اودھے کولوں جتہ یہ

وصول کرو۔

ایہہ خط وی سلطان عبدالمجید دے خزانے وچ موجود اے

تے محمد رسول اللہ دی مہر لگی ہوئی اے۔

سیرت رسول عربی ص ۲۲۷، ۲۰۸



## غزوه موتہ

حارث بن عمیر از دمی دے ہتھ بصرے دے امیر نون بنی پاک  
 صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنا خط گھلیا۔ جدوں آپ موتہ دے مقام  
 اتے پہنچے تے شرجیل بن عمرو غستانی نے اوہناں نون شہید کرا دتا  
 ایہ خبر جدوں نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم نون ملی تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 بڑے آزرده ہوئے۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے تین ہزار دالشکر  
 لے کے حضرت زید بن حارثہ رضی اللہ عنہ دی سردگی و فتح موتہ ول  
 گھلیا۔ نال ای حکم دتا۔ کہ جے حضرت زید رضی اللہ عنہ شہید  
 ہو جاون تے حضرت جعفر طیار بن ابی طالب رضی اللہ عنہ دی سردگی  
 فتح دی کمان سنبھال لیہن۔ اوہ وی شہید ہو جاون تے عبد اللہ  
 بن رواحہ رضی اللہ عنہ لشکر دے سردار ہون گئے۔ شرجیل نون  
 خبر ہوئی تے اک لکھ دالشکر لے کے تیار ہو گیا۔ قیصر روم وی اک  
 لکھ فوج لے کے بقاء دی تھاں اتے آڈیر لایا۔ مسلمان بچدے  
 بچاندے موتہ دے مقام اتے پہنچ گئے۔ حضرت زید رضی اللہ عنہ  
 حضرت جعفر رضی اللہ عنہ تے حضرت عبد اللہ بن رواحہ رضی اللہ عنہ  
 اک اک کر کے شہید ہو گئے۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم ایہ حال مدینے  
 فتح بہہ کے دیکھ رہے سن تے اپنیاں ساتھیوں نون دس دس رہے سن  
 قیر حضرت خالد بن ولید رضی اللہ عنہ مسلماناں دے مشورے نال  
 اسلامی لشکر دے امیر متھے گئے اوہ دسدے سن جے اوس دیہاڑ  
 کافر و ڈھدیاں اوہناں دے ہتھوں نون تلواراں ٹٹیاں تے دشمنان



دے دل ٹٹ گئے۔ مسلمانوں چال چلی تے کچھ پچھانہہ ہٹے۔ کافر دل  
 چھڑ بیٹھے سن۔ اوہ وی پچھانہہ ہٹ گئے۔ حضرت باران مسلمان شہید  
 ہوئے تے باقی صحیح سلامت مدینے شریف بچ گئے۔ نبی پاک  
 صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت خالد بن ولید رضی اللہ عنہ نوں سیف اللہ  
 دا خطاب دتا۔

## فتح مکہ

قریش نے حدود و بکھیا جے مسلمان صلح حدیبیہ پاروں ودھ رہے  
 نہیں تے مدینے فتح اسلام وی پھل پھل رہیا اے۔ مسلمان حضرت  
 ابولجیر رضی اللہ عنہ نال رُل کے سمندر دے کنڈے آباد ہو کے ایہناں  
 لئی خطرہ بن گئے نیں تے اوہناں حدیبیہ وی صلح توڑن دامتا پکا لیا۔  
 ایس صلح نامے فتح ایہہ وی شامل سی۔ جیہہ رُل کوں مسلماناں  
 نال رُل جاتے۔ جیہہ رُل کوں کافراں نال رُل کے ٹرے۔ بنو بکر قریش  
 دے سنگی بنے سن تے بنو خزاعہ مسلماناں نال رُلن دا فیصلہ کر لیا سی۔  
 مدنتاں توں ایہہ دونوں قبیلے اک دوجے دے خون دے ترہائے  
 سن۔ اک راتیں بنو بکر وچوں نوفل بن معاویہ و ملی بنو نفاثہ نوں نال  
 لے کے بنو خزاعہ دے علاقے فتح جاحملہ کنیا۔ قریش صلح حدیبیہ  
 دے مطابق اوہناں وی مدد کیتی۔ صفوان بن امیہ۔ نوفل بن  
 عبد العزیز، عکرمہ بن ابی جہل تے سہیل بن عمرو پ بدل بدل کے  
 بنو خزاعہ دے خلاف لڑ دے رہے۔ بنو خزاعہ نے گھبرا کے خانے کجھے  
 پناہ لئی تے بنو بکر رُل گئے۔ پر نوفل دے کہن اُتے جے اچھے موقعے



روزِ روز نہیں لہجہ سے - بنو بکر نے کچھ وترح وی بنو خزاعہ نون قتل کیا  
 جدوں عمرو بن سالم خزاعیؓ ایہہ خبر لے کے مدینے اُپڑیا تے نبی پاک  
 صلی اللہ علیہ وسلم مسیت وترح بیٹھے ہوئے سن - اوہنے اُکے ایہہ شعر پڑھے  
 يَا رَبِّ اِنِّي نَاثِدٌ مُحَمَّدًا  
 فَانصُرْ رَسُولَ اللّٰهِ نَصْرًا اَعْتَدًا  
 اِنْ قُرَيْشًا اَخْلَفُوهُ الْمَوْعِدًا  
 هُمْ يَبِيْتُونَا بِالْوَتْرِ هَجْدًا  
 حَلْفُ اَبِنَا وَاَبِيهِ اِلَّا تَلْدًا  
 وَاُدْعُ عِبَادَ اللّٰهِ يَا نُوْدًا مَدَدًا  
 وَنَقَضُوا حَيْثَا فَكَّ الْمُؤَكِّدًا  
 وَقَتَلُوْنَا رُكْعًا وَّسُجْدًا

سیرت رسول عربی صفحہ ۲۵۰ / ۲۳۶

یا مولا تیرے رسول اُگے میں اِنج عرض گزار داہاں  
 بیوہ دادے دے پرانے عہد خاطر میں ایہہ گل چتار داہاں  
 رسول اللہ اُتے ہُن فرض ہوئی اے مدد اساڈی کرنی  
 نالے بلا دسن ساریاں مومناں نون ایہہ گل ای میں پکار داہاں  
 بلا شک قریش رد کیا جیہڑا قول اقرار بھنصیا سی  
 اوہناں پکا عہد ترور یا اے میں پکی گل سناوندا ہاں  
 اسی وترح و تیرستے سال اوہ آساں اُتے اُن سنے  
 کچھ وی اسانوں چھڈیا نہ مدد لئی میں اتھر وگاندا ہاں  
 ایہہ گل سن کے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا - اے عمرو! تینوں  
 مدد ضرور ملے گی - او سے ویلے حضرت صمرہ رضی اللہ عنہ نون مکے گھلیا  
 تے شرطیں پیش کیتیاں جے ایہناں وچوں کوئی اِک گل چن لووے -  
 ۱: بنو خزاعہ دے مویاں بندیاں دا خون بہا دے دیوے -



۲ : قریش بنو بکر دی حمایت چھڑ دیوں - یاں  
 ۳ : صلح حدیبیہ توڑن دا اعلان کرو -  
 قریش ولوں قرظ بن عمر نے کہیا - اسانوں تھی گل منظور اسے  
 پر قاصد دے ٹر جاون پچھوں پچھتاے - فیر ابوسفیان نون مدینے گھلایا  
 جے معاہدہ نویں سر یوں کر آوے - ابوسفیان مدینے تے گیا - پر اوہرے  
 نال کیے اکھ وی نہ ملائی تے ادھ وی یوس ہو کے مکے ٹر یا - اوہری دھی  
 ام حبیبہ رضی اللہ عنہا وی اوہرا آدر بھاء کرن توں معذوری ظاہر کیتی سی -  
 فیر نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم لشکر نون تیاری دا حکم دتا - مکے والیاں توں خبر چھپان  
 دی وی ہدایت کیتی - پر حاطب بن ابی بلتعہ نے قریش نون اک خط چوری لکھوا ای  
 دتا - خط راہ وچ پھڑ یا گیا - حضرت حاطب ہوراں نون پچھ گچھ ہوئی تے اوہناں  
 عذر پیش کیتا پی اوہناں دے سارے عزیز مکے وچ نیں - تے ادھ قریش تے  
 احسان کرنا چاہندے سن تاں جے اوہناں دے عزیز قریش توں بچے رہن  
 اوہناں دا ایہ عذر حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے من لثباتے حضرت حاطب رضی اللہ عنہ  
 ہوراں نون معاف کر دتا - حضور صلی اللہ علیہ وسلم دس ہزار دال شکر لے کے  
 ۱۰ رمضان سنہ ۶ نون مکے ول ٹر پے - مکے توں اک منزل اُتے لشکر نے  
 پڑا کیتا - جدوں رات نون اگ بلی تاں مکے والے و بچھ کے سٹ پٹائے جے  
 ہن کیہہ کیتا جائے - حکیم بن حزام ، ابوسفیان تے بدیل نون حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 ول گھلایا - حضرت عباس رضی اللہ عنہ اپنے بال بچے نون نال لے کے مدینے جا رہے  
 سن - حجفہ دے مقام اُتے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نال ملاقات ہوئی - آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 دے حکم دے مطابق حضرت عباس رضی اللہ عنہ نے بچے تے مدینے گھل دتے تے  
 خود لشکر نال مدینے آگئے - ابوسفیان تے اوہرے سماعتی جا سوسی کر دے راتیں پھڑ



گئے۔ حضرت عباس رضی اللہ عنہ نے ابوسفیان نوں کچپان لیا سی۔ اوہنوں اپنے  
 خچر اُتے اپنے پچھے بٹھا کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم کول لے آئے۔ حضرت عمر  
 رضی اللہ عنہ ابوسفیان نوں سپہان کے تلوار میان ورتوں کڈھ لیندے نیں۔ پر  
 حضرت عباس رضی اللہ عنہ خچر دوڑا کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم کول پہنچ جانڈے  
 نیں تے عرض کردے نیں جے میں ابوسفیان نوں پناہ دے چکیا ہاں۔ اخیر ابوسفیان  
 حضرت عباس رضی اللہ عنہ دے کہن اُتے کلمہ پڑھ کے مسلمان ہو جانڈا اے  
 حضور صلی اللہ علیہ وسلم فرمانڈے نیں جے ابوسفیان وڈیائی پسند کردا اے  
 ایہدے لئی کوئی وڈیائی دی گل کردیو۔ حضرت عباس رضی اللہ عنہ فرمانڈے نیں  
 جیہڑا ابوسفیان دے گھر تڑ جاوے گا۔ یاں خانے کجے ورت پناہ لوے گا  
 اوہ محفوظ رہوے گا۔

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے فرمان اُتے ابوسفیان نوں پہاڑی دے درے  
 کول کھلہار دتا گیا۔ تاں جے رتی فوج دانظارہ اکھتیں ویکھ لئی۔ حضرت عباس  
 رضی اللہ عنہ دسدے نیں۔ سب توں پہلاں جیہڑا لشکر گزریا اوہ قبیلہ غفار  
 دا لشکر سی۔ قیر بنو جہینہ، بنو ندیم، بنو سلیم دے قبیلے دے ہتھیار بند لشکر گزریا  
 اوہ نعرے مار دے ننگھے۔ ابوسفیان ویکھ ویکھ کے حیران ہندا گیا۔ اخیر اُتے انصار  
 دا لشکر گزریا تے ابوسفیان رضی اللہ عنہ ہو حیران ہو یا تے پچھیا جے ایہ کپہا لشکر  
 اے۔ حضرت عباس رضی اللہ عنہ نے دتیا کہ ایہ مدینے دے انصار نیں حضرت  
 سعد بن عبادہ رضی اللہ عنہ بول اُٹھے۔ "الْيَوْمَ يَوْمَ الْمَاحِثَةِ"۔ الْيَوْمَ  
 تَسْلِحُ الْكَعْبَةِ۔ ارج دا دہاڑا سخت لڑائی دادن اے۔ ارج کعبہ حلال کر  
 دتا جاوے گا۔ ایہناں دے پچھے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم سن۔ ایس لشکر دا جھنڈا  
 حضرت زبیر بن العوام رضی اللہ عنہ دے ہتھتہ سی۔ ابوسفیان رضی اللہ عنہ حضرت



سعد رضی اللہ عنہ دے لفظ دے۔ تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم فرماؤن لگے۔  
 ” اچ کجے دی وڈیائی داؤن اے۔ نالے جھنڈالے کے اوہناں دے پترنوں  
 دے دتا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے مکے پیچ کے حکم دتا جے جھنڈا جیون دے  
 تھاں اُتے گڈ یا جاوے۔ تے حضرت خالد بن ولید رضی اللہ عنہ نوں اکھیا جے  
 اوہ اُتے پاسیوں شہر و توح آون۔ ایہہ اعلان وی کر دتا گیا سی پٹی جھپڑا ہتھیار سٹ  
 دے گا یاں ابوسفیان رضی اللہ عنہ دے گھر پناہ لے لے گا۔ یاں اپنے گھر داروازہ  
 بند کر لے گا۔ اوہ امن و توح رہوے گا۔ فیروی قریش دے اک جھتھے نے جنہاں و توح  
 صفوان بن امیہ۔ عکرمہ بن ابی جہل تے سہیل بن عمرو ورگے بندے سن۔ اوہناں  
 مسلماناں داراہ ڈکیا۔ حضرت خالد بن ولید رضی اللہ عنہ نوں حکم سی جے لڑائی نہیں  
 کرنی تے صفادے مقام اُتے آکے رُجے لشکر و توح آر لں۔ پر قریش نے تیر سٹنے  
 شروع کر رتے۔ دو بندے حضرت جیش بن اشتر رضی اللہ عنہ تے حضرت کرن  
 بن جابر فہری رضی اللہ عنہ شہید ہو گئے۔ حضرت خالد بن ولید رضی اللہ عنہ نے مجبور  
 ہو کے حملہ کر دتا تے تیر چلان والے تیراں توں ودھ لاشاں چھڈ کے نس گئے  
 نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نوں لڑائی دا پتہ لگا۔ ناں حضرت خالد بن ولید رضی اللہ عنہ  
 کولوں حقیقت چھپی۔ اوہناں عرض کیتی پٹی پہل مکے والیاں کیتی سی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے فرمایا۔ اللہ دا امر ای اجیہا سی۔

فیر حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنے تبنو و توح آرام کیتا۔ نہادھو کے ہتھیار  
 لاہے تے ڈاچی قصوی اُتے سوار ہوئے۔ حضرت اسامہ بن زید رضی اللہ عنہ نوں  
 اپنے پیچھے بٹھالیا۔ جھپڑے اُجے نیچے ای سن۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم اُگے پیچھے  
 تے سبجے کھبے انصار تے مہاجر بے شمار تعداد و توح سن۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 سیدھے خانہ کعبہ ول گئے۔ سب توں پہلاں حجر اسود نوں چمیا۔ فیر اپنی ڈاچی اُتے



ای طواف کیتا۔ ایس توں پچھے کجے نوں بتاں توں صاف کیتا۔ اک اک بت سوتی  
نال ہیٹھاں سُدے سن تے فرماندے جانڈے سن۔

قُلْ حَبَاءُ الْحَقِّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ - إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا

”حق آگیا اے تے باطل مٹ گیا اے۔ باطل مٹن والی ای شے اے۔

فیرخانے کجے دا دروازہ بند کر کے عثمان بن طلحہ رضی اللہ عنہ تے بلال رضی اللہ

نال نماز پڑھی۔ حضرت اسامہ رضی اللہ عنہ وی نال سن۔ ہر پاسے آپ نے

نجیر آکھ کے دروازہ کھول دتا۔“

کجے وتر تل دھرن دی تھاں نیس سی۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے کجے دی

چوکھٹ نوں پھڑ کے اک عالی شان خطاب فرمایا۔

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ - صَدَقَ وَعْدُهُ وَنَصْرُ عَبْدِهِ

هَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ أَلَا كُلُّ مَأْتِرَةٍ أَوْ دَمْرٍ أَوْ مَالٍ يُدْعَى فَهُوَ

تَحْتَ قَدْحِي هَاتَيْنِ إِلَّا سَدَأْتَهُ الْبَيْتِ وَسَقَايَةَ الْحَجَّاجِ - أَلَا

وَقَوْلِ الْخَطَاءِ شِبْهَ الْعَمْدِ بِالسَّوَاطِ وَالْعَصَافِيَةِ الدِّيَةِ مَا تَنَزَّ

مِنَ الْأَيْلِ مِنْهَا أَرْبَعُونَ فِي نَطُونِهَا أَوْلَادُهَا - يَا أَيُّهَا الْقُرَشِيُّ

إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكَ نَخْوَةَ الْجَاهِلِيَّةِ وَتَعْظِيمَ الْأَبَاءِ

النَّاسِ مِنْ آدَمَ وَآدَمَ مِنْ تَوَابِ ه - يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ

مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ه - إِنَّ

أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ه - إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ه

”یہی اللہ توں بناں ہوو کوئی عبادت دے لائق نیس۔ اوہ اک اے۔ اوہرا

کوئی شریک نیس۔ اوہنے اپنا وعدہ پورا کر دتا اے تے اپنے بندے دی مدد

کردتی اے۔ تے کلیاں ساریاں کافر جتھیاں نوں ہرا دتا اے۔ خبردار!



ساریاں وڈیاں، قتل یاں مال ہر قسم دامیرے ایہناں دو پیراں دے تھلے آئے  
 سوا کیجے دی پاکی تے حاجیاں نوں پانی پیاون دے۔ خیردار! قتل یاں خطا  
 جیہڑی جان بچھ کے کرن دے برابر ہووے۔ بھانویں کوڑے نال ہووے  
 یاں سوٹے نال اوہنا نوں بہا اک سو اوٹھ اے۔ اوہناں اوٹھاں وچوں  
 چالیاں دے ڈھڈاں وچ بچے ہوون۔ اے قریش دے جتھے! بے شک خدانے  
 تہاڈا فخر غرورتے نسب سب کچھ مٹا دتا اے۔ سارے بندے آدم دی  
 اولاد نیں تے آدم مٹی توں بنے سن۔ اے لوکو! بے شک اساں تہانوں  
 نرتے مادہ بنایا۔ تہاڈے قبیلے بناٹے۔ تاں جے تسی پچھانے جاوؤ۔  
 بے شک تہاڈے وچوں اوہ ودھ عزت والا اے۔ جیہڑا ودھ تقوے  
 والا اے۔ بے شک اللہ تعالیٰ جانن والا تے خبر رکھن والا اے۔

ایدوں پچھے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے مجمعے ول ویکھیا۔ جیہڑے  
 وچ وڈے وڈے جابر قریش سن۔ اوہ وی او تھے ای سن۔ جیہڑے  
 اسلام مٹاؤن لٹی اگے اگے سن۔ اوہ وی سن۔ جیہڑے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 نوں گاہلاں کڈھدے سن۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم دے راہ وچ کنڈے  
 کھلاؤن والے تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نوں پتھراں نال لہولہان کرن والے  
 وی او تھے ای سن۔ مدینے اُتے چڑھائی کرن والے تے مسلماناں نوں  
 تتیاں ریتیاں اُتے لٹان والے وی موجود سن۔ مسلماناں نوں سولی دیوں  
 والے وی او تھے ای سن حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اوہناں ساریاں ول  
 ویکھیا تے رعب دار آواز وچ فرمایا۔

”اے قریش! میرے کولوں کیہو جیہے سلوک دی توقع رکھدے او؟“  
 قریش بڑے مزاج پچھانن والے سن۔ جھٹ کہن لگے۔



خَيْرًا، أَخْ كَرِيمًا وَابْنُ أَخٍ كَرِيمٍ

”چنگے سلوک دی توقع اسے کیوں ہے تسی شریف بھرتے شریف بھرا  
دے پتر او۔“ ایہ جواب سن کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔

”لَا تَشْرِيْبُ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ هِذِهِ وَذَهَبُوا ط فَانْتُمْ الطَّلَقَاءُ“

”یہی آج کوئی بدلہ نہیں لٹیا جائے گا۔ جاؤ تسی سارے ای آزاداؤ۔“

ایس معافی دے اعلان پچھوں آپ کیسے وتر بہہ گئے۔ کیسے دی چابی آپ

دے ہتھ وتر سی۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے عثمان بن طلحہ رضی اللہ عنہ نون بلایا

تے ہجرت توں پہلاں والا واقعہ یاد کرایا۔ حدوں حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے

ایسے عثمان کولوں نچانے کیسے دی چابی منگوائی سی تے ایہنے انکار کر دتا سی

فیر آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ عثمان! ہن چابی کیہدے ہتھ اسے؟

عثمان: حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے ہتھ۔

حضور صلی اللہ علیہ وسلم: میں جنہوں چاہوں چاہوں چابی دے سکتاں۔

عثمان: حضور صلی اللہ علیہ وسلم مختار نہیں۔

حضور صلی اللہ علیہ وسلم: ایہ لے چابی! ایہ تیرے کول ای رہوے گی۔

اتنے وتر نماز دا وقت ہو گیا۔ حضرت بلال رضی اللہ عنہ نے کیسے دی تھت

اُتے کھلو کے بانگ آکھی۔ ایہ بانگ سن کے عتاب بن السجید نے کہیا۔

میرا پیو ایہ آواز سنن توں زچ گیا۔ حارث کہن لگا۔ جے ایہ حق ہوندا

تے میں من لیندا۔ ابوسفیان نے کہیا۔ میں کچھ نہیں کہندا جے کچھ اکھاں

گاتے ایہ روٹیاں حضور صلی اللہ علیہ وسلم نون دس دین گئیاں۔

ایس توں پچھے حدوں حضور صلی اللہ علیہ وسلم اوہناں کولوں لنگھے تاں

فرمان لگے۔ ”جیہڑیاں گلاں تساں کیتیاں نہیں۔ مینوں ساریاں گلاں معلوم



ہو گئیاں نیں۔ ایہہ سن کے حارث تے عتاب دی مسلمان ہو گئے۔ کیوں جے

ایہناں گلاں دا علم ایہناں تتاں توں بناں کیسے ہو رہوں نہیں سی۔

فیر آپ صفا دی پہاڑی اُتے چڑھ گئے۔ پہلاں مرداں دی بیعت

لیٹی فیر زنائیاں دی بیعت لیٹی۔ ابو سفیان دی زنائی ہندہ دی آئی تے

گستاخی نال گلاں کر دی رہی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اوہنوں دی

معاف کر دتا۔ حضرت امیر معاویہ رضی اللہ عنہ دی او سے دن مسلمان

ہوئے۔ نو دس بندیاں نوں معافی نہ مل سکی۔ ایہہ دی وجہ ذاتی دشمنی نہیں

سی سگوں اسلام دشمنی سی۔ ایہہ اعلان کر دنا گیا۔ جھٹھے دی ایہہ لوک

لجھن اوہناں نوں قتل کر دیو۔ اوہناں وچوں عبداللہ بن خططل تے مقیس

بن صنابہ قصاص وچ قتل کیتے گئے۔ اک زنائی قریمہ نوں اسلام دی

ہجو گاؤن اُتے قتل کیتا گیا۔ صفوان بن امیہ حد سے نس گیا۔ عبداللہ بن

زبیری اسلام دشمن شاعر نجران نس گئے۔ عکرمہ بن ابی جہل بین نس گیا

سارے امان پاکے ٹراٹے تے مسلمان ہو گئے۔ حرم وچ جھپڑے

خزرا نے سن اوہ محفوظ کر لے گئے۔ صرف تصویراں تے بت مٹا دتے گئے

حضور صلی اللہ علیہ وسلم پندرہ دن مکے وچ رہے۔

روانجی اُتے حضرت معاذ بن جبل رضی اللہ عنہ نوں مکے تہلیخ لی

چھڈ گئے۔ کجے وچ سب توں وڈا بت ہبل سی۔ ایہہ انسانی شکل

دا تے سونے یا قوت دا بنیا ہو یا سی۔ خزیمہ بن مدرکہ نے ایہنوں لیا

کے رکھیا ہو یا سی۔ غزی قریش دا بت تے لات طائف والیاں دا بت

سی۔ منات ازد، عنان اوس تے خزرج دا بت سی۔ ایہہ بت عمر

بن لُحی نے لیا کے رکھیا سی۔ سوارع قبیلہ ہذیل دا بت سی۔ ساریاں بتا



دی مٹی پلٹ ہوئی تے ایہناں اناں نشان مٹ گئیا۔

## غزوہ حنین

فتح مکہ دی خبر سن کے ہوازن قبیلے توں بناں ساریاں قبیلیاں نے اسلام قبول کر لیا۔ اوہ پہلاں ای حملے دیاں تیاریاں کر رہے سن نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم عبداللہ بن حرد اسلمی رضی اللہ عنہ نوں جاسوس بنا کے گھلایا۔ اوہناں واپس آ کے دشمنوں دی جنگی تیاری دا دسیا ہوازن دے نال بنو ثقیف، بنو نضر، بنو حنظلہ تے سعد بن ابی بکر دے لگے بنو ہلال دی اوہناں دے سنگی سن۔ سپہ سالار مالک بن عوف سی۔ مشورے لئی درید بن صمہ وی نال سی۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے دس ہزار توں ودھ رقم عبداللہ بن ابی ربیعہ رضی اللہ عنہ کو لوں قرض لے تے صفوان بن امیہ کو لوں اک سو زریاں ادھار لئیاں۔

سہ ماہی سوال دے مہینے وچ بارہ ہزار دا لشکر لے کے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم طائف ول ٹر پئے۔ چوکھا لشکر دیکھ کے کئی مسلماناں اکھیا۔ ”آج اساڈے اتے کون غالب آسکدا اے؟ مسلمان سویرے سویرے فجر ویلے ای حنین دی وادی وچ اُپر گئے۔ دشمن پہلوں ای تیاریاں۔ اوہناں دے آگے سوار۔ پیچھے پیادے تے اوہناں دے پیچھے زنانیاں سن۔ زنانیاں دے پیچھے اُوٹھ تے بکریاں سن۔ کچھ فوج پہاڑاں دیاں گھاٹیاں وچ چھپی ہوئی سی۔ مسلماناں اجمہی جرات تے بہادری نال حملہ کیتا پئی دشمن دے دے پیر نہ ٹیک سکے۔ دشمن فوج تس گئی تے مسلماناں مال دولت لٹنی شروع کر دتی۔ کافراں فیر پرت کے حملہ کر دتا۔ ہوازن تے بنو نضر تیرمازن



لگ پئے۔ مسلماناں دی پہلی قطار نسن لگ پئی۔ باقی فوج وی اوسہاں  
 دے مکر ٹر پئی۔ بہوں گھٹ یار نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نال رو گئے  
 حضرت عباس رضی اللہ عنہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے گھوڑے دی  
 لگام تے اوس سفیان رضی اللہ عنہ پیراں والی رکاب پھڑی کھلوتے سن  
 نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم فرما رہے سن۔

أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ - أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلَبِ - پئی میں جھوٹھا  
 نبی نہیں ہوں عبد المطلب دا پتر ہاں۔ حضرت عباس رضی اللہ عنہ نوں آپ  
 صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ انصاراں تے مہاجر اں نوں آواز دیو۔ اوسہاں  
 اچھی ساری آواز دتی۔ "یا معشر الانصار یا صاحب الشجرۃ یا  
 اصحاب سورۃ البقرۃ"

اے انصار یو! لکڑ دے رکھ تھلے بیعت کرن والیو! اے سورۃ بقرہ  
 وچ نازل ہون والی شان والیو! سارے لبیک لبیک آکھدے ٹرائے  
 فی صفاں بناٹیاں گٹیاں۔ لڑائی فی شروع ہوئی۔ لڑائی دا نقشہ ای بدل گیا  
 مسلمان حوصلے تے تسلی نال لڑے۔ کافراں وی اپنی اکھیں آسماناں  
 توں فرشتے اتر دے دیکھے۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے اک مٹھی ریت  
 مٹی لے کے شاہت الوحیہ پڑھدیاں کافراں ول سٹی۔ کوئی کافر زندہ  
 نہ بچیا۔ جہدے منہ وچ مٹی ریت نہ پئی ہووے۔ کافر نسن گئے تے  
 مسلمان جت گئے۔ فیر کافر اوطاس وچ جا اکھٹے ہوئے۔ کچھ طائف شہر  
 وچ جا جمع ہوئے۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم ابو عامر اشعری رضی اللہ عنہ  
 نوں کچھ فوج دے کے اوطاس گھلیا۔ دریدین الصمہ ایچھے مار یا گیا۔ ابو عامر  
 اشعری رضی اللہ عنہ شہید ہو گئے۔ حضرت ابو موسیٰ اشعری رضی اللہ عنہ جہنم دا



ہتھ کر لیا۔ قیدیوں و فتح حضرت شیمار رضی اللہ عنہ وی آئیاں۔ جب پڑھیاں  
 نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دیاں دُودھ بھین سن۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے اوسناں نوں پچھانن توں پچھے اوسناں نوں اختیار دے دتا جے دل کرے  
 تے عزت تے وقار نال حضور صلی اللہ علیہ وسلم کول رہ پین جے چاہوں تے  
 واپس اپنے قبیلے و فتح ٹر جاون۔ حضرت شیمار رضی اللہ عنہا مسلمان ہو گئیاں  
 تے اپنے قبیلے بنو سعد و فتح ٹر گئیاں۔

آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے ابو عامر رضی اللہ عنہ تے عبداللہ بن قیس رضی اللہ  
 عنہ لئی بخشش دی دعا کیتی

”اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبِيدِ مُحَمَّدٍ عَامِرٍ ط اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ  
 فَوْقَ كَثِيرٍ مِّنْ خَلْقِكَ وَمِنَ النَّاسِ ط اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ  
 بِنِ قَيْسِ ذُنُوبَهُ وَأَدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَدْخَلًا كَرِيمًا ۝“

”اے اللہ! توں ابو عامر عبید نوں بخش دے۔ قیامت دے دیہارے  
 اپنی مخلوق انساناں و پھولوں اوہنوں بہتیاں نالوں اچا رکھتیں۔ اے اللہ!  
 توں عبداللہ بن قیس دے گناہ بخش دے تے قیامت نوں اوہنوں عزت والی  
 تھاں و فتح داخل فرمائیں۔“ (سیرت رسول عربی، صفحہ ۲۵۲، ۲۵۰)

کچھ فوج لے کے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم طائف و ل ٹر پئے۔ طفیل  
 بن عمرو رضی اللہ عنہ نوں بیت ذوالکفین ڈھاہن لئی گھلایا۔ اوہ بیت سار  
 کے اپنے چار سو بندیاں نال آپ صلی اللہ علیہ وسلم نال طائف و فتح آر لیا۔  
 بنو ثقیف وی طائف و فتح قلعہ بند ہو گئے۔ بڑا ڈاڈا مقابلہ ہو یا۔  
 باہروں مخنیق نال اندر پھتر سٹے گئے۔ اندروں لوہے دیاں گرم سیکھاں  
 سٹیاں گئیاں۔ پھتر سٹن والی مشین دبابہ سٹر گئی تے باراں مجاہد شہید ہو گئے



حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اعلان کر دیا۔ کہ جبیر اعلام اسٹڈ سے  
تیک بیج جاوے گا۔ اوہنوں آزاد کر دتا جائے گا۔ ایہہ اعلان سن دیا  
ای ترٹی غلام قلعے وچوں نکل کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم کول آ اٹرے  
اوہ سارے آزاد کر دتے گئے تے مسلمان اوہناں دے روٹی پالی دے  
ذتے دار بنے۔ دو ہفتیاں پچھوں مسلمان جحرانہ آ گئے۔ ایجھے غنیمت دا  
مال اکٹھا کیتا گیا سی۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے صحابہ دے کہن اتے بنو ثقیف  
لی دعا کیتی۔

”اے خدا! بنو ثقیف نوں ہدایت دیہ تے ایہناں نوں اسلام قبول  
کرن دی توفیق عطا فرما۔ ایس دعا دا ایہ اثر ہو یا جے بنو ثقیف ۹  
وہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی بارگاہ وچ حاضر ہوئے تے مسلمان ہو گئے۔ جحرانہ  
وہ مال غنیمت چھ ہزار قیدی، چوبی ہزار اٹھ۔ چالی ہزار بکریاں تے چار  
ہزار اوقیہ چاندی سی۔ دس دناں تیکر نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے بنو ہوازن  
دا انتظار کیتا۔ پر کوئی نہ پر تیا۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے ایہہ مال غنیمت  
مکے دیاں نویاں نویاں مسلماناں تے مہاجرناں وچ وندیا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
نے انصار نوں فرمایا۔

”کیہہ تہا نوں ایہہ گل پسند نہیں جے لوک تے اٹھ، بکریاں تے چاندی  
لے جاوون تے تسی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نوں اپنے نال لے جاؤ۔“

انصار اچھی ساری عرض کر دے نیں۔ یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اسی  
راضی آں۔ اسانوں کوئی اعتراض نہیں۔“ اعتراض کرن والیاں دیاں داڑھیاں  
رورور کے اٹھوڑواں نال بھیج گئیاں۔ مال غنیمت وندن توں کچھے بنو ہوازن  
اک ٹولے دی شکل وچ حضور صلی اللہ علیہ وسلم کول حاضر ہوئے تے اسلام



قبول کر لیا۔ نالے جنگی قیدیوں لئی سفارش کیتی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
سے فرمان اُتے چھ ہزار قیدی بخیر کیسے معاوضے دے آزاد کر دتے گئے

سیرۃ ابن ہشام جلد اول صفحہ ۵۲۸، ۵۱۸

ایسے سال نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم اپنے یاراں وِتھ پیٹھے ہوئے سن  
تے ابو رافع رضی اللہ عنہ بھجدے ہوئے آئے تے آؤندیاں ساہ چڑھے  
ہوئے وِتھ ای نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نوں مبارک دتی۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
نے فرمایا۔ مبارک کبھی؟ تے ابو رافع رضی اللہ عنہ دُسرے نبی جے  
اللہ تعالیٰ اجلہ جلالتہ نے تہا نوں ماریہ رضی اللہ عنہا وِچوں پتر عطا کیتا  
اے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم اللہ پاک دے ایسے فضل اُتے بڑے خوش  
ہوئے۔ تے ابو رافع رضی اللہ عنہ نوں ایسے خوشی وِتھ اک نوکر عطا فرمایا۔  
ابو رافع رضی اللہ عنہ مدینے دیاں گلیاں وِتھ بھجدے پھر دے  
تیں تے مبارک مبارک کہندے جانڈے نیں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دتوں  
اُٹھ کھلوندے نیں تے فرمانڈے نیں۔

لو کو! اج میرے گھر رب نے پتر دتا اے۔ میں اپنے دادے دے  
نال اُتے اودھاناں ابراہیم رکھیا اے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے  
ستویں دن پتر دی جھنڈ لہائی۔ دو چھترے عقیتے لئی ذبح کرائے  
سردے والاں برابر چاندی صدقہ کیتی۔ وال زمین وِتھ دَب دیتے  
حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا بچے نوں ویکھ ویکھ کے سوچ وِچ  
پے جانڈیاں تیں جے اوہ کیوں نہ ایسے نپے دی ماں بنی۔ پر رب نوں  
انجے ای منظور سی۔

فیر اک دن بریرہ رضی اللہ عنہا بھجدی آئی تے اُکے حضرت عائشہ



رضی اللہ عنہا نون ایہہ افسوس ناک خبر دسی۔ جے ابراہیم رضی اللہ عنہ  
 فوت ہو گئے نیں۔ حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا اوہناں دے دفن  
 وتر شریک ہویاں۔ ابراہیم دے مرن اُتے دن نوں گرسن لگ گیا۔  
 حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔

”لو کو! سُنو جِن تے دیہو رب دیاں نشانیاں نیں۔ ایہناں دا کسے دے  
 مرن تے پیدا ہون نال کوئی تعلق نیں۔ ابراہیم نوں قبر وتر رکھن نوں پچھے  
 نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دیاں اکھاں وتر اُتھرو آگئے تے یاراں پچھیا۔  
 یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم۔ تسی وی روندے او۔ حدوں دوجیاں نوں منح  
 کر دے او۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ”جے یں وی بندہ ہاں۔ اکھ  
 روندی اے تے دل کڑھدا اے۔ فیروی زبان اُتے اجہی گل نیں لیاوئی  
 جہیدے نال رب رنج ہووے۔ موت دا ویلا مقرر اے۔ ابراہیم دے  
 مرن دا اسانوں غم اے۔“

## جنتیاں دے جتنے اسلام و تر

۱: وفد دوس دا اسلام قبول کرنا

طفیل بن عمر رضی اللہ عنہ دوسی حدوں گھر پُچھیا تے اپنے  
 پیو نوں اسلام لیاؤن دا دُسیا۔ اوس وی اسلام قبول کر لیا۔ طفیل رضی اللہ عنہ  
 دی زمانی وی مسلمان ہو گئی۔ تاہم اوہ ستر بندے لے کے مدینے اُٹریا  
 سی تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم خیمہ وتر سن۔ او جتنے ای طفیل رضی اللہ عنہ  
 نال ملاقات ہوئی۔ حضرت جعفر طیار رضی اللہ عنہ وی خیمہ وتر ام حبیبہ  
 دے نال اپنے حبش والے قافلے سنگ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں ملے سن۔



یہودیوں کی ایٹاں ای کافی سی۔ اوہناں ویکھیا جے لوک دُوروں دُوروں  
آکے پٹے حاضر ہوندے نیں۔ تے ساڈی کپہہ مجال اے۔ اوہناں دی  
ہتھیار سٹ دتے سن

۲ : وفد صداء دا اسلام قبول کرنا

ایہہ وفد سنہ ۶۱۰ وچ مدینے حضور صلی اللہ علیہ وسلم کول حاضر ہویا  
زیادین حاضر جیہڑے پہلاں ای مسلمان سن۔ پنڈراں بندے نال  
لے کے مدینے آئے۔ اوہناں دے واپس جان اُتے سارے قبیلیاں  
اسلام قبول کر لیا۔

۳ : وفد بنو نقیف دا اسلام قبولنا

ایہناں وچوں سب توں پہلاں عروہ بن مسعود ثقفی مسلمان ہوئے  
عروہ آپ تاں شہید ہو گئے سن۔ پر جیہڑی گل قبیلے دے کتاں وچ  
پاگئے سن اوہا بڑا اثر ہویا سی۔ کچھ بندے چھپتی ای عبد یالیل دی اکوئی  
وچ مدینے حاضر ہوئے۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے مسیت بنوئی وچ  
ڈیرا لویا تے عبد یالیل ایہو جیہے سوال ٹھہر ٹھہر کے پچھے۔  
۱ : زنا بارے کی حکم اے ؟

جواب : زنا حرام اے۔

لَا تَقْرَبُوا الزَّانِيَةَ إِنَّهَا كَانَتْ فَاحِشَةً طَوْسَاءَ سَبِيلًا ط

زنا دے نیڑے وی نہ جاؤ۔ ایہہ بُرا کم اے تے بے حیائی اے۔

۲ : سُود دے بارے کپہہ حکم اے ؟

جواب : سُود حرام اے تے تسی اصل رقم لے سکرے او۔

۳ : شراب بارے کپہہ ارشاد اے ؟



جواب : شراب حرام ہے۔  
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ  
 وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوا لَعَلَّكُمْ  
 تَفْلِحُونَ ۗ اے ایمان والو! بے شک شراب، جو، بت تے تیر  
 قسمت معلوم کرن والے پلٹتے شیطانی کم نہیں۔ ایہناں توں بچو تے تسی  
 فلاح پا جاؤ گے۔

۴ : رتبہ دیکھ کر بیٹے۔ (رتبہ ایک بت مانا سی)

جواب : ایہوں ڈھاہ دیو جے تسی نیس ڈھاہ سکدے تے بی  
 ڈھاہن والا گھل دیاں گا۔

ایہہ سارے بندے مسلمان ہو گئے تے واپس آکے سارے قبیلے  
 نوں مسلمان کر لیا۔ کچھ دیناں پچھوں حضرت خالد بن ولید رضی اللہ عنہ  
 دی آگوائی و توح کچھ بندے بت ڈھاہن لئی او تھے پہنچ گئے۔ اوہناں  
 لات تے رتبہ نوں چور چور کردتا۔ مندر دیاں نیہناں وی پٹ چھڑیاں۔

۴ : وفد عبد القیس دا اسلام قبول کرنا

جب ایہہ وفد نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کول اُپر یا تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 پچھیا۔ تسی کون او؟ اوہناں جواب دتا۔ اسی قوم رہ بیج ہاں۔ حضور  
 صلی اللہ علیہ وسلم نے اوہناں نوں جی آئیاں نوں آکھیا۔ توحید، نماز، روزہ  
 تے زکوٰۃ دا حکم دتا۔ تانبے، لاکھی بھانڈے، شراب لئی لکڑ دے برتن فیر  
 نال بھریا ہو یا بھانڈا منع کردتا۔ ہر گل دی وضاحت وی کردتی۔  
 ایسے روزہ نوں مشک دا پانی پین دی تلقین لیتی۔ ایہناں نال جبار و عسیا وی



اوس عرض کیتی - یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم جے اسی مسلمان ہو جائیے  
تے تسی اساڈے ضامن ہو جاؤ گے - آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا  
ہاں! میں ضامن ہواں گا - ایہ سن کے اوہ عیسائی تے اوہ ساتھی وی مسلمان  
ہو گئے۔

۵ : بنو حنیفہ دے وفد دا ایمان لیاؤناں

ایہہ وفد وی نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دی بارگاہ وچ حاضر  
ہو یا - ایہناں وچ مسیلمہ کذاب وی سی - اوس لوکاں نوں اکھیاریں  
بیعت تے کر لواں جے حضور صلی اللہ علیہ وسلم مینوں اپنا نائب بنالین  
دا وعدہ کرن - حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا - میں اجھے جھوٹے  
جھوٹے مارن والے نوں اک سوئی دین داوی وعدہ نہیں کردا -

۶ : قبیلہ طے دے وفد دا ایمان لیاؤناں

ایہناں دا سردار زید الجحیل سی - حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
نے اہلاناں زید الجحیر رکھیا - ایہہ لوک وی کچھ گلاں سن کے مسلمان ہو گئے۔  
۷ : اشحریہ دے وفد دا قبول اسلام

ایہہ لوکی یمن توں آئے تے مدینے وڑ دیاں ای ایہہ شہر  
پڑھ رہے سن -

نَحْمَدُكَ مُلَاقِي لِأَحِبِّهِ  
مُحَمَّدٌ وَحَزْبُهُ

اُسی کل ملاں گے پیاریاں نوں

محمد دے پاراں نیاریاں نوں

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے ایہناں بارے فرمایا -

یمن والے دل دے نرم نہیں - ایمان تے حکمت ایہناں کوں ہے۔



مسکین بکریاں والیاں کول تے فخر اے تے عزور اڈو مھاں الیاں کول اے۔  
۸ : قبیلہ ازد دا اسلام قبول کرتا

ایس قبیلے دے ست بندے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کول آئے  
آپ نے اوہناں کولوں پیار نال پچھیا۔ تسی کون او ؟ تاں اوہناں جواب دتا  
اسی مومن آں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے دلیل منگی تے کہن لگے اساڈے  
وہج پنڈراں خصلتاں نیں۔ پنج اعتقاد دیاں۔ پنج عمل دیاں تے پنج پہلیاں  
دی پابندی لئی۔ اعتقاد لئی اللہ، اوہدے فرشتیاں۔ کتاباں تے  
رسولاں اُتے ایمان، مرن توں چھجے جی اُٹھن اُتے یقین ضروری اے۔  
عمل لئی، کلمہ، نماز، زکوٰۃ، روزے تے حج نبی

پابندی لئی : خوشحالی و ہج شکر، مصیبت و ہج صبر، رضا اُتے راضی  
امتحان ویلے سچ تے دشمن نوں وی گاہل نہ کڈھنی نیں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم

نے فرمایا۔ پنج چیزاں میں وی دسدا ہاں۔ اوہ وی نال رلا لوؤ۔

۱ : اچھیاں چیزاں اکھٹیاں نہ کرو۔ جیہڑیاں کھا نہ سکو۔

۲ : اوہ مکان نہ بناؤ۔ جہناں و ہج رہ نہ سکو۔

۳ : جیہڑیاں گلّاں کل چھڈنیاں ہوون اوہناں و ہج مقابلہ نہ کرو۔

۴ : خدا اُتے تقویٰ رکھو۔

۵ : آخرت لئی تیاری کرو۔

۹ : استنبول والیاں دے۔ وفد دا ایمان لیاؤ تاں

ایہداناں اودوں قسطنطنیہ سی۔ فروہ بن عمرو دی آگوائی و ہج حضور

صلی اللہ علیہ وسلم دے خط اُتے ایہناں اسلام قبول کیتا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
دی بارگاہ و ہج اک قیمتی خچر ہدیہ کھلیا۔ فروہ نوں اسلام لیاؤن اُتے عیسائیاں



گورنری توں ہٹا دیتا تے اخیر چھانسی وی لا دیتا۔ پھانسی لگن توں پہلاں اوہ

ایہہ شجر پڑھ رہیا سی۔

عَلَى مَا يَحْضُرُونَ أَحَدًا لَرَوَّاحِلَ  
مُشَدِّ بَنَاتِهِ أَطْرَافِهَا بِالْمُنَاجِلِ  
سَلَّمَ وَبِحِمْ أَعْظَمِي وَمَقَامِي

أَلَا هَلْ أَتَى سَلَمًا بِأَنْ خَلِيهَا  
عَلَى نَاقَتِهِ لَمْ يُضْرَبِ الْفَجْلُ أَمَّهَا  
بَلَّغَ سِرًّا الْمُسْلِمِينَ بِأَسَى  
۱۰: وفد سہلان دا اسلام قبول کرنا

ایہہ قبیلہ وی بمبئی سی۔ حضرت علی رضی اللہ عنہ دی تبلیغ نال سارے ا  
سارا قبیلہ مسلمان ہو گیا۔ مالک بن عطف دی سرکردگی وچ ایہہ لوگ حضور صلی اللہ علیہ  
دی بارگاہ وچ حاضر ہوئے

۱۱: وفد طارق بن عبد اللہ رضی اللہ عنہ

ایہہ اوہ ای طارق تیں۔ جنہاں شروع وچ آنحضور صلی اللہ علیہ وسلم  
نوں مکے وچ تبلیغ کردیاں تے ابو لہب نون کنکریاں مار دیاں ویکھیا سی  
طارق اک واری تجارت لٹی مدینے پچیا۔ شہروں باہر حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
نال ملاقات ہوئی پر حضور صلی اللہ علیہ وسلم نون پچان نہ سکیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
نے اوہے نال اک سوہے اوٹھ داسودا کیتا۔ اوٹھ دی ٹیکیل پھڑی تے  
شہر وچ آگئے۔ طارق بن عبد اللہ رضی اللہ عنہ دے ساتھی جیران ہو  
گئے جے اسان اک ان جانو نوں اوٹھ دے دتا اے تے لیا وی کچھ نہیں  
تھوڑے جیہے چر پھڑوں اک صحابی اوٹھ دی قیمت دیاں کھجوراں لے کے  
اوسناں کول آگئے تے اوسناں نوں کہن لگے۔ اپنے اوٹھ دیاں کھجوراں پوریا  
کر لوو تے جدوں ایہہ بندے مدینے اٹھے تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں  
منبر آتے و عطف کردیاں ویکھیا تے مسلمان ہو گئے۔



### ۱۲ : وفد تجیب ایمان لیاؤناں

ایس وفد وفتح تیراں بندے سن - ایہہ وی مدینے شریف چجئے تے  
نال زکوٰۃ دا مال وی لیاٹے سن - نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے خوش ہو کے  
حضرت بلال رضی اللہ عنہ نوں ادسہاں دی خدمت لئی مقررہ کیتا - ادسہاں نوں  
قرآن تے حدیث سنن دا بڑا شوق سی - ایہہ لوکی واپس جان لئی بڑے کالے  
سن - یاراں پچھیا - اپنی چھیننی کیہہ اے ؟ اوہ کہن لگے جا کے اپنے قبیلے  
والیاں نوں دسن لئی کالے آں - جے اساڈی کئی تواضح ہوئی اے -

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے دیدار - گل بات تے انوار توں اساں نوں  
فائدے ملے نیں - اوہ کس طرحاں دے نیں - ایہناں وفتح اک بچہ ویسی - اوہ  
نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نوں سب توں اخیر اُتے ملیا - کیوں جے اوہ  
ماں دی حفاظت کر رہیا سی - اوس صرف دعا لئی عرض کیتی - حضور  
صلی اللہ علیہ وسلم نے انج دعا فرمائی - جیویں ادہنے عرض کیتی سی  
” خدا مینوں بخش دیوے - میرے اُتے رحم کرے - میرا دل غنی کر دیوے “  
فیرا وہدے جہیا بندہ پورے قبیلے وچوں نیس سی لھیدا -

### ۱۳ : وفد بنی سعد دا ایمان لیاؤناں

ایہہ قبیلہ مسیت بنوی وفتح نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نوں ملیا تے  
اسلام دی دولت نال پہلاں ای مالا مال سی - واپسی اُتے جیہڑے بندے  
پہلاں مسلمان نیس سن اوہ وی مسلمان ہو گئے -

### ۱۴ : وفد بنی اسد دا اسلام قبول کرنا

ایس وفد وفتح دس بندے سن - ایہناں مسیت بنوی وفتح جا کے  
کلمہ پڑھیا - نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم ایہناں نوں جانوراں دیاں بولیاں



تے تگنوں تھیں فال لین توں منح کیتا۔ اوہناں علم رمل بارے دی  
 حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تھیں پچھیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا  
 ایہہ علم حضرت الیاس علیہ السلام داسی۔ جنہوں اصل علم بل جاتے۔  
 چنگا اے۔ پر اصل علم دا ملنا مشکل اے۔ ایہناں لوکاں بارے ایہہ  
 آیات نازل ہوئیاں

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قُلْ لَا تَمْنُوْا عَلٰى اِسْلَامِكُمْ  
 بِلِ اللّٰهِ يَمُنْ عَلَيْكُمْ اِنْ هٰذَا كُمْ اِلٰى اِيْمَانٍ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ  
 ”اے محبوب! ایہہ لوکی تہاڈے ایمان لیاؤن دا احسان جتانڈے  
 نیں۔ فرمادیو۔ تہاڈے اسلام قبول کرن دا کوئی احسان نیں۔ احسان  
 تے اللہ دا اے۔ جنہے تہانوں اسلام قبولن دی ہدایت دتی۔ جے  
 کر تسی سچے او“

منت منہ کہ خدمت سلطان مے کنی منت شناس کہ او ترا بخدمت دا <sup>منت</sup> منت  
 احسان نہ رکھ جے توں خادم اپی شاہا احسان جان جے توں اپی خادم بارگاہا  
 حقیقت وی تے ایہہ ای اے جے اسانوں ایمان نبی پاک صلعم دے  
 صدقے ای تے ملیا اے۔

۱۵ : وفد بھرا دا قبول اسلام

ایہہ لوک مدینے وچ حضرت مقداد رضی اللہ عنہ دے پروہنے  
 بنے تے اوہناں کھاؤن لئی حبیبس پیش کیتا۔ کچھ حبیبس نبی پاک  
 صلی اللہ علیہ وسلم نوں وی گھلایا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے کچھ حبیبس  
 کھا کے باقی واپس کر دتا۔ حضرت مقداد رضی اللہ عنہ اوہ ای پیالہ  
 ہر روز پروہنیاں اگے رکھدے رہے تے اوہ کھا کھا کے رُکدے رہے



آخر اوسہاں پچھ ای لیا جے ایہدے وتر کپہہ حکمت اے۔ حضرت  
مقداد رضی اللہ عنہ نے فرمایا۔ ایہہ سب حضور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم  
دی برکت اے جے اوسہاں دیاں انگلیاں ایتھے لگ کئیاں نیں۔ نہ  
ای ایہہ سب تھوڑا ہودے گاتے نہ ای ایہدی لذت گھٹ  
ہودے گی۔ ایہہ سن کے ساریاں کلمہ شہادت پڑھیا۔ کچھ چر مدینے ہے۔  
۱۶: وفد عذرہ دا ایمان لیاؤناں

ایسی قبیلے دے اتی بندے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کول بدینے  
شرعیٹے۔ ایہناں وتر حمزہ بن نمان رضی اللہ عنہ وی سی حضور  
صلی اللہ علیہ وسلم نے اوسہاں نوں شام ملک فتح ہون دی خوشخبری دتی  
تے کاہناں کولوں پچھن توں منع کیتا۔ صرف عید قربان دی قربانی دے۔  
باقی ساریاں قربانیاں منع کردتیاں۔ ایہہ لوک کچھ دن مدینے رہ کے  
اپنے گھراں نوں راہی ہوئے۔

۱۷: وفد خولان دا قبول اسلام

شعبان ۳ھ حج وتر دس بندے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
دی خدمت وتر حاضر ہوئے۔ اوسہاں اسلام قبول کر لیا تے ایہہ سارا  
حضور صلی اللہ علیہ وسلم دا احسان منیا۔ ایہہ وی عرض کرن لگے جے  
اساں ایناں سفر آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی زیارت لئی کیتا اے۔ حضور  
صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ صَنْ زَارْتِي فِي الْمَدِينَةِ كَأَنَّ فِي  
حَوَارِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ۔

بے شک جہنم میں توں مدینے وتر دیکھیا۔ قیامت نوں اوہ میرا  
گواہندی ہودے گا۔ فیر نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کولوں عم بت بار پچھیا



ایہنوں ایس علاقے دے لوک پوجہ دے سن۔ اوہناں عرض کیتی۔  
 اللہ تعالیٰ دے فضل نال ایسی اوس بُت تھیں چک گئے ہن۔ کچھ  
 بڈھے بڈھیاں اوہنوں پوجہ دے ہن۔ اسی واپس جا کے اوہنوں  
 دیاں گے۔ جہالت و تح اوس بُت لئی اک سو داند ذبح کرن دا وی اوہناں  
 لوکاں حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں دسیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا  
 فرض ادا کرو۔ وعدہ پورا کرو۔ امانت واپس کرو۔ گواہنڈیاں نال  
 نیک سلوک کرو۔ کیسے اُتے ظلم نہ کرو۔ کیوں جے ظلم قیامت نوں ہنیر  
 بن کے ساہنے آوے گا۔

### ۱۸ : وفدِ فخارِ بَدَا قبولِ اسلام

دس بندے ایس قبیلے دے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کو لہجہ  
 و تح آئے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اوہناں ول پوری توجہ دتی تے  
 فرمایا۔ اسلام کفر دے وقت دے سارے گناہ مٹا دیندا ہے۔ ایہناں  
 وچوں اک بندہ پہلاں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم آگے گستاخی کر بیٹھا  
 سی۔ اوس معافی لئی درخواست کیتی سی تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے اسلام نال کفر دے گناہ مٹ جاوون دا دسیا سی۔

### ۱۹ : وفدِ غستان دا اعلانِ لیاؤناں

قبیلہ غستان دے تین بندے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے  
 حضور و تح حاضر ہوئے۔ اسلام قبول کیتا تے قوم نوں کلمہ پڑھاوون  
 دا ارادہ لے کے واپس ٹر گئے۔ ایہناں و تح اک یار اوس ویلے تیکر  
 جیوندار ہیا سی۔ جدوں ملک شام حضرت ابو عبیدہ الجراح رضی اللہ عنہ  
 نے فتح کیتی سی۔



## ۲۰ : وفد بنی الحارث دا اسلام و توح آؤ ناں

حضرت خالد بن ولید رضی اللہ عنہ اینہاں و توح تبلیغ لئی گئے سن۔ کچھ بندے مسلمان ہو گئے تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم اونہاں نوں لکھیا جے واپس آ جاؤ۔ نالے کچھ اونہاں تے بندے وی نال لیندے آؤ۔ ایہہ وفد حضور صلی اللہ علیہ وسلم کول پجیاتے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے اونہاں نوں پچھیا۔ جاہلیت و توح جتنے وی تہاڈے نال ٹکڑ لئی اوہ مار یا گیا۔ اونہاں عرض کیتی۔ یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اسان پہل کدے نیں کیتی۔ جے کوئی چڑھ آوے تے اسی نئے کدی نیں۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ایہہ ای تہاڈی فتح دی وجہ آ۔

## ۲۱ : وفد بنی عیش دا قبول اسلام

ایہہ وفد سن دس ہجری دے آخر و توح مدینے آیا۔ ایہہ نجران تے رہن والے سن۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کولوں پچھن لگے۔ یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم! کیہہ اساڈے لئی ہجرت لازمی اے؟ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ "جتنے وی رہو۔ خداتوں ڈر دے رہو۔" فیر اوہ لوکی گھرانوں مڑ گئے۔

## ۲۲ : وفد غامد دا ایمان لسیاؤ ناں

ایس وفد و توح دس بندے سن۔ سلسلہ و توح حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی خدمت و توح ایہہ وفد حاضر ہو یا۔ اینہاں وی اک منڈا اپنے سامان کول بیٹھایا ہو یا سی۔ باقی سارے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دی خدمت و توح حاضر ہو گئے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ اوہ منڈا سوں گیا اے تے چور خمر جی لے کے جاندا اے پیا۔ پر منڈے جاگ کے خمر جی کھو لئی اے



ایہہ دیکھ کے اوہ سارے بندے مسلمان ہو گئے۔ حضرت ابی بن کعب رضی اللہ عنہ نے اوہناں نوں دین سکھایا تے ٹرن لگیاں اسلام دے طریقے لکھوادیتے۔

### ۲۳: وفد بنی فزارہ دا ایمان لیاؤناں

جنگ تبوک توں پچھتے ایہہ دساں پندراں بندیاں دا اک ٹولہ بندے آیا۔ اوہناں اپنے علاقے وچ کال، بد حالی تے اوڑوسی حضور صلعم تے دعا منگی۔ تے اوہ واپس ٹر گئے۔ ایہہ سارے بندے مسلمان ہو کے وطن مٹے تے موقع اُتے اوہناں دناں وچ ای اوہناں دے علاقے وچ بارش ہو گئی۔

### ۲۴: وفد سلاخان دا قبول اسلام

شوال سنہ ۶ھ وچ ایہہ وفد مدینے آیا۔ ایس وفد وچ ستاراں بندے سن۔ اوہناں پچھیا۔ یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم! سب توں چنگا عمل کیہہ اے؟ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ وقت اُتے نماز پڑھنا۔ اوہناں بارش دی دعائیٰ عرض کیتی تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے ہتھ اٹھا کے دعا منگی۔ اوہ وطن واپس گئے تاں پتہ لگا جے اوہ دن اوس علاقے وچ بدل ہو گیا سی۔

### ۲۵: وفد نجران دا اسلام قبول کرناں

عیسائیاں دا ایہہ جھٹا نجران توں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دی خدمت وچ آیا سی۔ جدوں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے ایہناں نوں خط لکھیا سی تاں ایہناں دے پادری نے ساریاں نوں بلا کے ایہہ خط پڑھ کے ستاؤنا سی تے ساریاں دے مشورے نال ایہناں شرجیل بن وداعہ، عبداللہ بن شرجیل



تے جبار بن عقیل نوں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دی خدمت وچ گھلیا۔  
ایہ بندے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کول کچھ دیہاڑے ٹھہرے۔ تے  
حضرت عیسیٰ علیہ السلام بارے سوال کردے رہے۔ قرآن مجید راہیں  
اوسناں نوں سوالاں دا جواب وی لہجہ رہیا۔ آخر اُتے ایہ لوک مباہلے  
توں ڈر گئے تے جزیہ دین اُتے راضی ہو گئے۔ جدوں ایہ بندے  
پچھتاہہ اپنے گھراں نوں پر تے تے اوسناں دیاں پادریاں تے دو جیہا  
لوکاں ایہناں دا سواگت اک منزل اگانہہ آکے کیتا۔ اوسناں دے  
پادری دے چاچے دا پترو وی ایہناں بندیاں نال سی۔ جیہہ نان بشیر  
بن معاویہ سی۔ اوس وی حضور صلی اللہ علیہ وسلم دا خط پڑھ لیا۔ تے  
بے خبری وچ ای ڈاچی توں نکلے آ پٹیا۔ ڈگدیاں اوس آکھیا۔ "اوس  
بندے نوں اللہ خراب کرے۔ جہنے اسانوں ایسی تکلیف دتی اے  
اوبہ اشارہ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم ول سی۔ پادری اسقف نے کہیا  
اوہ تے اللہ دا سچا نبی اے۔ فیر بشیر او تھے نہ کھلوتا۔ اوسنے اپنی  
ڈاچی دا منہ مدینے ول کر لیا۔ سارے موڑ دے ای رہے۔ پراوہ  
مدینے اُپر کے ای رہیا تے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے قدماں وچ  
جباتی گزارن لگ پیا۔

آخر اُتے اوہ کفر دے خلاف لڑا لڑدا شہید ہو گیا۔ ایہ خبر اک  
راہب نے وی سنی تے اوہ وی مدینے پُجا۔ مسلمان ہو کے مدینے  
ای رہن لگ پیا تے اودوں تیک مدینے ای رہیا۔ جدوں تیک  
نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم ایس دُنیا اُتے رہے۔ فیر اسقف ابوالحارث  
وی سٹھ بندے لے کے مدینے شریف حاضر ہویا تے مسیت بنوی وچ



اک پاسے نمازاں پڑھنا رہیا۔ حضرت ابراہیم علیہ السلام بارے یہودی  
تے عیسائی جھگڑن لگ پئے۔ فریہ آیتاں نازل ہوئیاں۔  
مَا كَانَ اِبْرَاهِيْمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا  
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۝

”حضرت ابراہیم علیہ السلام نہ یہودی سن تے نہ عیسائی سن۔ اوہ تے  
پچھے حنفی سن۔ اوہ مُشرک ہرگز نہیں سن۔“ فی صرف اک خدا دی پوجا  
بارے آیتاں نازل ہوئیاں۔ واپسی اُتے ایس وفد تے بنی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
کو لوں ایہ گل لکھوالی۔ جیہدے وق گرجیاں تے پادریاں بارے کھل  
کے دستیا گیا سی۔ حضرت عبیدہ بن الجراح اوہناں دی درخواست اُتے  
اوہناں دے نال گئے سن۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے ایہناں بارے  
فرمایا سی۔ ایہ میری اُمت دے امین نیں تے آپ رضی اللہ عنہ دی  
کوشش نال سارا علاقہ مسلمان ہو گیا۔“

۲۰ : وفد نخب دا اسلام قبول کرنا

پندرہ محرم سنہ ۶ و قح ایہ وفد بنی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دی  
خدمت وق مدینے اُپڑیا۔ ایہدے وق دوسو بندے سن۔ معاذ بن جبل  
رضی اللہ عنہ دے ہتھ اُتے ایہ بندے مسلمان ہو کے مدینے آئے سن  
حضرت زرارہ بن عمر رضی اللہ عنہ نے عرض کیتی۔

”یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم میں زاہ وق اک عجیب وغریب خواب  
دیکھیا اے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ”خواب بیان کرو۔“ خواب ایہ  
سی۔ ”میں اک بکری دیکھی اے۔ جہتے اک بچہ دتا اے۔ اوہ چٹاتے  
کالا اے۔“ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ”بکری گھروالی دے بچہ ہون



والا اے۔ تیرے برص دے داغ دی بنا اُتے اوس اُتے وی ایس داغ  
دا اثر اے۔ زرارہ رضی اللہ عنہ کہن لگے۔ ”میرے توں بخیر ایس گل نوں  
دو جا کوئی نہیں جان دا۔ تسی اللہ دے سچے نبی او؟“

اک ہور خواب نعمان بن منذر رضی اللہ عنہ نے دسیا۔ جہیدے وچ  
اوسنے کناں دے بندے، کڑے تے خلخال پائے ہوئے سن۔ حضور  
صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ”جے ملک عرب خوشحال ہور ہی اے“  
اک ہور خواب وچ اک یار نے اک بڈھی زنانی دیکھی سی۔ جہیدے  
کچھ وال چٹے تے کچھ وال کالے سن۔ زمین وچوں باہر نکلی سی۔ اُس حضور  
صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ ”ایہہ دنیا اے۔ جتنی زمین توں باہر اے  
اونی اے باقی اے“

ایسے طراں اک ہور خواب اک یار نے دیکھیا جے زمین وچوں اگ  
نکلی تے اوہدے تے اوہدے پتر وچکار آگئی۔ اوہ اگ پیٹی اکھدی سی  
”سٹرو، سٹرو، سٹرو، سٹرو، سٹرو“ سجا کھے او۔ بھانویں اکتھے او۔ اپنی  
خوراک، ٹبر دے بندے تے مال دولت مینوں دیو۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
نے ایہدی تعبیر ارج فرمائی۔ جے  
ایہہ آخیر زمانے دا اک نقشہ اے۔ لوک اپنے امام نوں قتل کرن  
گے۔“

ایہہ گل زرارہ دے پتر حضرت عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ  
دی شہادت دی شکل وچ دیکھی۔





## غزوہ تبوک

مُلک شام توں اک قافلہ مدینے آیاتے اوسنے دُستیا پئی قیصر روم  
 دیاں فوجاں مدینے اُتے حملے دیاں تیاریاں کر رہیاں نہیں۔ نبی پاک  
 صلی اللہ علیہ وسلم نے مجاہداں نوں جنگ دی تیاری دا حکم دے دتا۔  
 مسلماناں نوں بغیر سامان دے دُور دراوڑے علاقے وچ۔ عرب دی  
 سخت گرمی وچ جانا پیا۔ پھل تے میوے وی پکے ہوئے چھڈنے  
 پئے۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے مسلماناں نوں جہاد لئی چندہ دین دا اکھیا  
 نے حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ اپنے گھر دا سارا مال سوئی سلائی تیکے  
 پیش کر دتا۔ حضرت عمر رضی اللہ عنہ نے گھر دا ادھا مال پیش کیتا حضرت  
 عثمان رضی اللہ عنہ نے نو سو اوٹھ، سو گھوڑے تے اک ہزار دینار پیش  
 کر دتے۔ ابو عقیل انصاری رضی اللہ عنہ دو سیر چھو ہارے ای لے آئے  
 جیہڑی اوسناں دی اک رات دی پوری مزدوری سن۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے ایہہ ہدیہ قبول کر لیا تے سارے مال اُتے چھو ہارے کھلا روتے  
 بیاسی بندے بہانے بنا بنا کے پچھے بہہ رہے۔ اوسناں عبداللہ بن  
 ابی سلول دا سنگ کیتا۔ اوسنوں یقین سی جے مسلمان ہن قیصر دے ہتھوں  
 نیس پچ سکدے۔

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم ترہیم ہزار دالشکر لے کے تبوک نوں ٹر پئے۔  
 حضرت علی رضی اللہ عنہ اہلبیت لئی مدینے ای رہے۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 نوں ایہہ دیکھ کے تسلی ہوئی جے دوہو ریا نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے  
 دی مدینے وچ حضرت علی رضی اللہ عنہ دے نال ای سن۔



سباع بن عرفظہ خلیفہ بنے۔ سواری دے جانور گھٹ سن۔ اٹھالٹھ  
 بتدیاں لیٹ ایک ایک اٹھ سی۔ خوراک وی بہوں مختوری سی۔ مجاہد  
 رکھاں دے پتڑ کھاندے رہے۔ پانی وی نیٹ سی لہجدا۔ فیروہ ایس تنگی  
 نوں جھل دیاں مجاہد تبوک و توح اُپر گئے۔ لوکاں دیاں طعنیاں توں تنگ آ  
 کے حضرت علی کرم اللہ وجہہ وی کئی منزلاں کٹ کے حضور صلی اللہ علیہ  
 نوں جا ملے۔ پر حضور علیہ السلام نے ایہ فرما کے واپس کر دتا۔  
 ”تسی میرے واسطے رنج او۔ جیویں ہارون علیہ السلام موسیٰ علیہ السلام

لیٹ سن؟

حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے تبوک و توح جا کے قیام کیتا۔ پر قبیر دیاں  
 فوجاں نوں سامنے آؤں دی جرات نہ ہوسکی۔ اک دن فجر دی نماز چھے  
 نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے اک پُرمغز تے دل روشن کرن والا خطبہ  
 دتا۔ جہڑا اک بے مثال کلام اے۔ حمد و ثنا توں بعد آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے فرمایا۔ ”سب توں ودھیا کتاب قرآن اے۔ سب توں ودھتے  
 مجھ و سدھ کرن والی شے تقویٰ اے۔ سب توں چنگی ملت ابراہیم علیہ السلام  
 دی اے تے سب توں چنگا طریقہ محمد رسول اللہ دا اے۔ سب توں چنگا  
 ذکر اللہ داتے ودھیا بیان قرآن مجید دا اے۔ سب توں چنگے کم  
 اچھے حوصلے دے تے مندے کم بدعت دے نیں۔ سب توں چنگا  
 طریقہ نبیاں دا اے تے ودھیا موت شہیداں والی موت اے۔ ہدایت  
 توں چھے گمراہی بُری گمراہی اے۔ سب توں چنگے عمل فائدہ دین والے  
 نیں۔ بہترین ہدایت اوہ اے جہڑی اتباع ہوسکے تے بھڑا انسان  
 دل دا اٹھا اے۔ دین والا ہتھ لہین والے ہتھ توں چنگا اے۔



تصورِ اعمال کافی اے چو کھے مال نالوں - جیہڑا غفلت و زحمت دیکھے  
 بہترین عذر لوبہ اے - جیہڑی موت ویلے کیتی جاوے - بُری شرمندگی  
 قیامت دے دن دی اے - لوک جھوٹ پڑھن تے آؤندے نیں پر  
 دھیان پچھانہہ ای رہندا اے - کئی بندے اللہ نون کدی کدی یاد  
 کردے نیں - وڈا گناہ جھوٹ اے تے اصل امیری دل دی امیری اے  
 سب توں چنگا سفر خرچ نقوے اے تے وڈی عقلمندی رب دا  
 خوف اے - دل نون منان لئی یقین تے نیک عمل دا اخیر چنگا اے  
 شک شبہ کفر دی اک شاخ اے - مُردیاں اُتے رونا پٹنا جاہلیت  
 اے - چوری عذاب دا اک سبب اے - بدست وی دوزخ و زح  
 ڈھیہن گے - فضول شکر گوئی شیطانی کم اے - شراب گناہاں دی  
 ماں تے یتیم داماں بدترین رزق اے - نیک بخت اوہ اے  
 جیہڑا دوجے نون دیکھ کے مت پھڑے - اصل بد بخت ازلی بد بخت  
 اے - بدترین خواب جھوٹا خواب اے - آؤن والی گھڑی نیڑے  
 اے تے مومن نون گاہل کڈھنی فسق تے قتل کرنا کفر اے - کندھ کچھے  
 بُریائی بیان کرن والا خدا دا فرمان اے تے مومن مہابی دا گوشت  
 کھانا اے - مومن داماں وی ایسے طراں حرام اے - جس طراں اوہدا  
 خون حرام اے - خدا توں جیہڑا بے نیاز ہوندا اے - خدا اوہنوں  
 جھوٹیاں کردا اے - جیہڑا کیسے دے عیب چھپاندا اے - خدا  
 وی اوہدے عیب چھپاندا اے - جیہڑا دوجیاں نون معاف کر  
 دیندا اے خدا وی اوہنوں معاف کر دیندا اے - غصہ پی جان  
 والے تے نقصان اُتے صبر کرن والے نون چنگا بدلہ لھیدا اے



غیبت کرن والے نوں رُسواٹی تے صبر کرن والے نوں ترقی ملدی اے  
خدا دی نافرمانی کرن والے نوں خدا عذاب دیندا اے ۔

ایس توں پچھے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے تن واری استنظار  
پڑھی ۔ تبوک دے قیام و توح ذوالحجہ دین عبد اللہ رضی اللہ عنہ تاپ  
چڑھن نال فوت ہوئے ۔ ایہ اوہ اسی عبد اللہ نبی ۔ جیہڑے فتح مکہ  
توں پچھے اپنے چاچے نوں خدا حافظ کہہ کے تے سب کچھ اوہدے  
حوالے کر کے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کول بیج گئے سن تے اصحاب صفہ  
وتوح رل گئے سن ۔ آپ رضی اللہ عنہ دے دفن دا واقعہ حضرت بلال  
رضی اللہ عنہ بن حارث منزنی انج دسدے نیں ۔

رات دا وقت سی ۔ بلال رضی اللہ عنہ دے ہتھ و توح دیوا سی ۔  
حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ نے حضرت عمر رضی اللہ عنہ لاش نوں قبر  
وتوح رکھ رہے سن ۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم خود قبر و توح اترے تے  
دوجیاں نوں فرما رہے سن ۔ اپنے بھائی دا ادب کرو ۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
نے قرأتے خود اٹاں رکھیاں تے دعا فرمائی ۔

” اے اللہ ! اج تک میں ایہدے اُتے خوش رہیا ہاں ۔ توں  
وی ایہدے اُتے راضی ہو جاؤ ۔“

ابن مسعود رضی اللہ عنہ فرماندے سن ۔ ” کاش ! میں ایس  
قبر و توح ہندا ۔“





## کعب بن مالک رضی اللہ عنہ دا امتحان

حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نبوک تون واپس آئے تے منافقان عذر پیش کرنے شروع کر دتے۔ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے تن یاراں نوں چھڈ کے باقی ساریاں نوں معاف کر دتا۔ ایہہ تے سچے وی سن تے سستی دی بنا آئے نال نیں سن جا سکے۔ ایہہ تن اصحابی کعب بن مالک رضی اللہ عنہ، ہلال بن امیہ رضی اللہ عنہ تے مرارہ بن ربیع رضی اللہ عنہ سن۔ کعب بن مالک انصاری رضی اللہ عنہ سابقین وچوں سن۔ تے دو اُوٹھ وی ایس کم لئی خرید لے سن۔ پر ایس خیال نال جے چھپتی ای رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نوں جا ملن گے نال نہ رُٹے تے فیر سستی دی بنا آئے بالکل ای رہ گئے۔ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم حدوں واپس مدینے آئے تے آپ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم دے حضور جا کے ساری حقیقت دس دتی۔ فیر اوہنوں تسلی ہوئی جے دوہور اصحابی وی اوہناں دے نال دے نیں۔

فیر ایہناں یاراں نال باٹیکاٹ ہو یا۔ ایہتوں تیکر باٹیکاٹ سی جے اپنے وی بیگانے بن گئے۔ نیکے بھائی ابو قتادہ رضی اللہ عنہ ہوریں وی گل تیک کرنا چھڈ گئے۔ ایہناں دیناں وچ اک عیسیٰ غسان دے بادشاہ داخلے کے حضرت کعب بن مالک رضی اللہ عنہ نوں ملیا جیہدے وچ لکھیا ہو یا سی۔

”پتہ لگا اے جے تہاڈے آقا تہاڈے نال اُجکل رنج نیں۔  
تہاڈا باٹیکاٹ وی ہو گیا اے۔ لوک وی سنگ چھڈ گئے نیں۔“



میں تہاڑی شان تے رُنبہ جان داہاں - خط ملدیاں امی میرے کول ٹر  
 آوتے دیکھو میں تہاڑی کیدڑی عزت کردا ہاں - حضرت کعب بنی اللہ  
 نے خط پڑھدیاں سارا امی پاڑ چھڈیا تے قاصد نوں صاف صاف دس  
 دتا جے مینوں کسے غیر دی پناہ دی لوڑ نیئیں - جدوں آپ رضی اللہ عنہ  
 گھر اُپڑے تے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دا خادم اونہاں دے گھر بیٹھاسی -

حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اونہاں نوں دیکھیا تے غصے نال کہیا - کعب!  
 توں پچھے کیوں رہ گیا سئیں - کیہہ تیرے کول سامان نیئیں سی - ؟ اونہاں  
 عرض کیتی - یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم میرے نفس مینوں غافل کردتا  
 سی - سامان تے موجود سی - سستی غالب ہوئی نالے شیطان روک لیا سی -  
 حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا - اپنے گھر وچ بند ہو جاؤ - تے  
 اللہ دے حکم دا انتظار کرو - لوکاں آکھیا - توں وی کوئی بہانہ بنا  
 لیندوں - اونہاں عرض کیتی - رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دا حکم اے  
 جے بیوی توں وی دکھ رہوؤ - میں ایہہ سُن دیاں سارا ای زانی نوں پیکے  
 گھل ویا - ایس طراں پنجاہ دن خستہ حالی تے زاری وچ لنگھ گئے - اک  
 راتیں اوہ چھت اُتے سٹتے ہوئے سن تے حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ  
 نے سلح دی پہاڑی اُتے چڑھ کے آواز دیتی -

”کعب ہو راں نوں مبارک ہووے جے اونہاں دی توبہ قبول  
 ہو گئی اے“

ایہہ سن دیاں سارا ای اونہاں دے بار، رشتے دار تے سببی ساریں  
 دے گھر وچ دوڑ پئے تے مبارکاں دین لگ پئے -



اوسہاں سن دیاں سالہاں ہی سر سجدے سے دتہ رکھ دتا تے شکرانے دا سجدہ کیتا۔  
 فرستدے ہوئے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کول آئے۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے اوسہاں توں مبارک دتی۔ کعب پوراں اپنا سارا مال رب دے راہ  
 دتہ صدقہ گون دی پیش کش کیتی۔ پر نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے ٹھاک دتا  
 فر اوسہاں ادا مال پیش کیتا۔ فر حضور صلی اللہ علیہ وسلم نہ منے۔ تیجا حقہ  
 پیش کیتا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے ناپسند فرمایا تے ایہہ مال دی چوکھا  
 دسیا۔ توبہ رب قبول کیتی مہ تے تیناں یاراں دی توبہ قبول ہوئی سی۔ بتوک  
 دی ایہہ لڑائی اتیری غزوہ سی۔

سفر کردیاں لاه دتہ قوم ثمود دی بستی آئی تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے فرمایا۔ نہ ایٹھوں پانی پیو۔ نہ ای ایٹھے ٹھہرو۔ ایٹھوں روز یا روزیاں  
 لنگھو۔ لاه دتہ حجر دے مقام آتے آہ۔ دی ڈاچی گم ہو گئی تے منافق زید بن  
 لیث کہن لگا۔ جے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم آسمان دیاں خبراں دے دیندے  
 نیں پورا اپنی ڈاچی دا کچھ پتہ پیش۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم توں اللہ نے وحی دے  
 ذریعے ایس خیال توں خبردار کردتا۔ تے زید بڑا شرمندہ ہو یا۔ پر لہجہ دتہ اوسہ  
 توبہ کر لئی۔

بتوک دے مقام آتے یوحنا بن زبیر آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی خدمت دتہ حاضر  
 ہو یا تے سو دینار سالانہ جزیہ آتے صلح کر لئی نالے چٹا نچر دی آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 توں پیش کیتا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے اوسہوں اک چادر عطا فرمائی۔ اوتھوں یاں  
 یہودیاں دی جزیہ آتے صلح کر لئی۔ کیدر بن عبد الممالک کنڈی نصرانی دومتہ الجند  
 دے والی توں حضرت خالد بن ولید رضی اللہ عنہ نے حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی پیش گوئی دے  
 مطابق رات ویلے نیل گانہ شکار کردیاں پچھریاں تسی۔ جیٹری اوہدے محل دے دروازے



## واقعہ ایلاتے خیار

ایلاتے معنی نہیں قسم کھانے خیار کا مطلب اسے۔ اختیار دینا۔  
 نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دیاں بیویاں ایک دوجی اتے رشاک کردیاں سن۔  
 ایک واری آپ صلی اللہ علیہ وسلم حضرت زینب رضی اللہ عنہا کول چوکھا چر  
 بیٹھے سن۔ اوہناں آپ صلی اللہ علیہ وسلم نوں شہد پیش کیتا سی تے شہد  
 آپ صلی اللہ علیہ وسلم بڑے شوق نال کھاندے سن۔ دوجیاں بیویاں رُل کے  
 صلاح کیتی جے اسی رُل کے اکھاں گئیاں جے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
 دے منہ دچوں مضافیردی بوچی آؤندی اے۔ تے قیر آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 شہد کھانا چھڑ دین گے۔ نہ ای کیے بیوی کول چکھا چھرت گے۔

حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا تے حضرت حفصہ رضی اللہ عنہا  
 نے ایہہ متا پکایا تے جدوں حضور صلی اللہ علیہ وسلم اوہناں کول تشریف لیا تے  
 تے ایہناں آکھیا جے اوہناں دے منہ دچوں مضافیردی بوچی آؤندی اے  
 حضور صلی اللہ علیہ وسلم شہد نہ کھان دی قسم کھالی۔ پر قرآن دی ایہہ آیت  
 نازل ہو گئی۔

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ وَتَتَّبِعِي مَرْضَاتِ أَزْوَاجِكَ  
 اے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم حلال شے نوں حرام کیوں کر دے او۔ کیہ تھی  
 اپنیاں بیویاں دی مرضی لوڑ دے او؟

رشاک دی ایک ہور وجہ ایہہ وی سی جے آپ صلی اللہ علیہ وسلم دیاں بیویاں  
 بیویاں اچیاں گھرانیاں دیاں سن۔ مال غنیمت وکیر وکیر کے اوہناں وی آسودہ  
 زندگی گزارن دی خواہش ظاہر کیتی تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم توں دنیا و امال



دیون لئی فرمائش کیتی۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم رب کے حکم دا انتظار کر رہے  
منافقاں وی اپنی چال دکھائی۔

حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا تے حضرت حفصہ رضی اللہ عنہا  
نوں عیش دی حیاتی گزارن لئی پریریا۔ تاں جے حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ  
تے حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ وی اپنیاں دھیاں دی بنائے تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
نال رنج ہو جاون۔ پر اوہناں بھولیاں نوں ایہہ بتائیے سی جے اوہ اپنے اللہ علیہ وسلم  
اُتوں دھیاں وی وار سکدے نیں۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنیاں بیویاں  
فرمائشاں توں تنگ آکے قسم کھالی جے اک مہینہ ایہناں نوں نیں ملن گے  
اتفاق نال اوہناں ای دناں وچ آپ صلی اللہ علیہ وسلم گھوڑے اُتوں ڈگے  
تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی اک پتی وی زخمی ہو گئی سی تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
مکان دی اُتلی منزل اُتے گٹھے لگ کے رہن لگ پئے۔

منافقاں بے پردی دی اڈا دتی جے دتھوذا اللہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
نے اپنیاں بیویاں نوں طلاق دے دتی اے۔ حضرت عمر رضی اللہ عنہ فرماتے  
نیں جے یس تے اوس بن خولی رضی اللہ عنہ اک دن حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
دی خدمت وچ اکھٹے کدھرے جا رہے سن۔ جے کلاں کلاں وچوں پتہ لگا  
پئی مدینے دیاں بیبیاں نوں ویجھ ویجھ کے سہا جراں نہ تانیاں وی اپنیاں  
خاوندناں نوں اکوں جواب دیون لگ پئیاں نیں۔ حضرت عمر رضی اللہ عنہ نوں  
پتہ دی لگ گیا جے۔ حضرت حفصہ رضی اللہ عنہا دی نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
نوں اکوں جواب سنا دیندیاں نیں تے نالے پوری پوری رات رستیاں دیندیاں نیں۔  
فیر حضرت ام سلمہ رضی اللہ عنہا تے وی ایس گل دی تصدیق کر دتی۔ اوہناں  
فرمایا۔ ” عمر رضی اللہ عنہ! ہن تسی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دیاں بیویاں



دے معاملات و ترح وی دخل دین لگ پے او۔ فیر اک دن ایہہ رولا پے  
 گیا جے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے بیویاں نوں طلاق دے دتی اے۔ حضرت عمر  
 رضی اللہ عنہ نے بڑی مشکل نال حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں ملن دی اجازت  
 لی تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم کول جا کے آپ دی بے سرو سامانی اتے پریشانی  
 ظاہر کیتی نالے طلاق بارے افواہ بابت وی پچھیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے  
 فرمایا۔ " ایہہ دے و ترح کوئی حقیقت نیس؟

ایلا والا مہینہ وی گزر گیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم اتلی منزل توں ہٹیا  
 لہتے تے عام بندیاں نوں ملاقات دا شرف بخشیا۔ اپنیاں بیویاں نوں آپ  
 صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔ "جے دُنیا چاہندیاں او تے می تہا نوں دولت تے  
 کپڑے دے کے رخصت کر دیندا ہاں تے جے اللہ تے اللہ دے رسول نوں چاہندیاں

او۔ تے فیر اللہ دے بندیاں اسطے ہونڈے اجرا۔"

سب توں پہلاں حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا نے اللہ تے اللہ دے  
 رسول اتے آخرت نوں پسند کرن دا اعلان کیتا۔ فیر باقی بیویاں وی اوہناں دا  
 ساتھ دتا۔ کیوں جے عمر و بچوں آپ رضی اللہ عنہا سب توں نکیاں سن۔  
 اللہ تعالیٰ جل جلالہ نے ایہہ ساریاں گلاں قرآن مجید و ترح کھول کھول کے  
 دس دتیاں۔

بیویاں دا دنیا منگنا۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دا اختیار دینا۔ بیویاں  
 دا ایکا کر لیناں تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں وحی دے ذریعے  
 علم ہو جانا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دا قسم کھانا تے مدت دا پورا ہونا۔ ایہہ سب  
 کچھ سورت تحریم اٹھا بیویاں سپارے و ترح موجود اے۔

(معارف النبوة - جلد سوم، صفحہ ۴۱۱، ۴۱۰)



## ضرار مسیت دا ڈیہنا

مدینے دیاں منافقاں مسلماناں نوں فنڈن تے ایہناں وتر چھٹ  
 پواؤن لئی اک دکھری مسیت چا بنوائی۔ ایہہ مسیت قباء دے کول سی۔ ابوہریرہ  
 مرتد نے شام وچوں ایہناں منافقاں نوں ایہہ مسیت بناؤن لئی اکھیسی۔ غزوہ  
 تبوک توں تھچے حدوں نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم مدینے واپس آٹے تے منافقاں ل  
 کے کہیا۔ "یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم! اساں ایہہ مسیت بیماریاں مندو  
 تے کمزوراں لئی بنائی اے۔ ایہدے وتر نماز وی پڑھاؤ تے دعاوی فرماؤ۔"  
 حضور صلی اللہ علیہ وسلم اے مدینے توں باہرای سن تے ایہہ آیتیاں نازل ہوئیاں۔  
 "جے تھی مسیت ضرار ول بالکل نیس جانا۔ سگوں مسیت تقویٰ پٹی مسیت قباول  
 ای جانا اے۔ ایہہ منافقاں دی چال اے۔ تسان ایس مسیت وتر کدی  
 دی نیس جانا۔"

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے مالک بن خشم رضی اللہ عنہ تے محن بن عدی  
 عجلانی رضی اللہ عنہ نوں حکم دتا جے ایس مسیت نوں ڈھاہ دیو۔ ایہہ اسامان وی  
 ساڑ دیو۔ یاراں نے آپ صلی اللہ علیہ وسلم دے حکم مطابق ای کم کپتاتے مسیت ضرار  
 ساڑ کے ایہہاناں نشان وی مٹا دتا گیا۔ ایہدے وتر راز ایہہ سی جے منافقاں  
 نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نوں ایس مسیت وتر بلا کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں  
 اک پتھر اتوں ریڑھ کے مکاؤن دامت پکا ایسی۔ رب نیس آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 نوں پہلاں ای دس چھڈیا تے آپ مسیت وتر جاؤن توں انکار کردتا سی تے  
 مسیت نوں ساڑ کے ایہہوں بے نشان کرن دا حکم دے دتا سی۔

(معارض النبوة، جلد سوم، صفحہ نمبر ۳۵، ۳۴، ۳۳)



## حج و افرض ہونا

نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے سترہ حج و تہ و تہ ایک خواب ڈکھا جے اوہ یا لالہ  
نال رزل کے خانے کجے دا طواف کر رہے نیں۔ ایہہ خواب آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
نے یاراں نوں دتیا۔ نالے حج لئی تیاری دا حکم وی دتا۔ جیہڑا نتیجہ نکلیا سی  
اوہ پہلاں صلح حدیبیہ دے بیان و تہ گزڑ چکیا اے۔ ایسے صلح نوں رب نے  
فتح مبین آکھیا سی۔ ایہہ خوش خبری سورۃ فتح دے شروع و تہ دی گئی  
صلح حدیبیہ دے مطابق سترہ حج و تہ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
اپنے یاراں نوں نال لے کے عمرہ ادا کرن مکے آٹے بطن باج و تہ اپنے ہتھیار  
دو سو بندیاں دی نگرانی و تہ دے کے مکے و تہ داخل ہوئے۔ عبد اللہ  
بن رواحہ رضی اللہ عنہ اگے اگے ایہہ شجر پڑھ رہے سن۔

أَلْيَوْمَ نُنْظِرُكُمْ عَلَىٰ تَنْزِيلِهِ

وَيَذُفُّ عَنْ خَلِيلِهِ

ما رو دیاں گے جے کر رو کیا جے

یار یاراں نوں ٹھہرن تسی ویکھیا جے

خَلَوْا بَيْنَ الْكُفَّارِ مِنْ سَبِيلِهِ

ضَرْبًا بَيْنَ يَدِ الْمُحْضَمِّ عَنِ مَقِيلِهِ

ہٹ جاؤ کافر و رستہ دے دیو

اجیہا وار کر ساں سرکٹے جاو

مکے والے مسلماناں نوں کمزور سمجھدے سن۔ نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم

یاراں نوں حکم دتا جے پہلے تن پھیرے طواف و تہ آکر آکر کے ٹرو۔

اج تیک ایہہ سنت باقی اے۔ مکے والیاں مسلماناں نوں حج دی اجازت

تے دے ای دتی سی۔ پراوہ مسلمان دی ایس شان نوں ویکھ نہ سکے۔

وڈے وڈے سردار شہروں باہر نکل کے پہاڑی اتے ٹر گئے۔

تیجے دن ایہناں سرداراں نے حضرت علی رضی اللہ عنہ نوں کہیا۔ جے



حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوح عرین کر دیو۔ جسے تین دن پور سے ہو گئے ہیں۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم اس وقت مکے توں ٹر پئے۔ ٹرن ویلے حضرت امیر حمزہ رضی اللہ عنہ دی نکی جیہی دھی امامہ رضی اللہ عنہا وی آپ صلی اللہ علیہ وسلم کول اپر گئی فیر سہ و تہ حج بارے ایہ آیت نازل ہوئی۔ **وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْمَبِیْتِ مِنْ اَسْتَطَاعَ الْبَیِّنَاتِ سَبِیْلًا** پٹی جیہڑے بندے حج دی طاقت رکھدے نیں۔ اوہ اللہ دے گھر دا حج کرن پئی۔ اوہناں اتے خانے کجھے دا حج کرنا فرض اے۔ ایسے سال آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ نوں حج کرن والیاں دا امیر بنا کے تین سو صحابہ رضوان اللہ اجمعین نال مکے گھلیا۔ کچھ پھ پچھوں حضرت علی رضی اللہ عنہ سورت برآة دیاں اوہ آیتیاں لے کے مکے پجئے۔ جیہناں و تہ ایہ گل واضح کیتا گیا سی جسے ایس سال توں پچھے کوئی مُشرک بیت اللہ و تہ داخل نہیں ہو سکدا۔ کوئی بندہ ننگیاں خانے کجھے دا طواف نہیں کر سکے گا۔ کافراں نال کیتے ہوئے قول قرار اچ توں چار مہینے پچھوں ٹر جاون گے۔ شبلی نعمان نے ایس حج نوں حج اکبر کہیا اے۔ تے قربانی دیہاں اوتھاں دی دستی اے۔

## حجۃ الوداع

سنہ ۱۰ و تہ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے حج دا ارادہ کیتا۔ نالے ہر پاسے اعلان کروا دتا۔ جسے حج اُتے جاون والے تیار ہو جاون۔ ایہ خبر سن دیاں ساری ہر پاسیوں مسلمان مدینے و تہ جمع ہونے شروع ہو گئے۔ ذی قعدہ سنہ ۱۰ و تہ آپ صلی اللہ علیہ وسلم مکے ول یاراں نوں نال لے کے ٹر پئے۔ ذوالحلیفہ اپر کے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے یاراں نے احرام بچھے۔ **تَجْمِیْر لِبَیْتِکَ**



لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ الْمَلِكُ  
لَا شَرِيكَ لَكَ۔

”پڑھدیاں صحابہ رضوان اللہ اجمعین مکے ول ٹرپے۔ ایک لکھ صحابہ اوس  
ویسے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نال سن چار ذوالحجہ نوں آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
دن دے وقت مکے وتر داخل ہوئے۔“

سب توں پہلاں آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے خانے کعبے دا طواف کیتا۔  
ایتھوں فارغ ہو کے آپ صفا مروا اتے گئے۔ اوہ مخے کھلو کے آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
نے کعبے ول منہ کر کے ایہہ تکبیر پڑھی۔

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ - وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَلَهُ الْمُلْكُ وَالْحَمْدُ  
وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ الْخَيْرُ - وَعْدَهُ  
وَنَصْرُ عَبْدِهِ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ -

”رب توں بناں کوئی عبادت دے لائق نہیں۔ اوہ بلا شریک اکلّائے  
اوسے دی بادشاہی اے۔ اوسے دی تعریف اے۔ اوہ ہر شے اتے قادر  
اے۔ اوہ دے بغیر کوئی عبادت دے لائق نہیں۔ اوہ اکلّائے۔ اوہ تے  
اپنا وعدہ پورا کردتا اے۔ اپنے بندے دی مدد کیتی اے تے اکلّیاں  
ساریاں ٹولیاں نوں شکست دتی اے۔“

آپ صلی اللہ علیہ وسلم ۸ ذی الحجہ نوں منی وتر گئے۔ پستی توں فجر توڑی  
پنج نمازاں اوہ مخے پڑھیاں۔ ۹ ذی الحجہ نوں عرفات وتر آگے تے  
دن ڈھلے پچھوں آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنی ڈاچی تصوی اتے بہہ  
کے ایہہ خطبہ دتا۔ جیہڑا حجة الوداع دا خطبہ اکھواندا اے۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
نے فرمایا۔



۱ : لوگو! ہو سکتا ہے۔ اسی تسی فیر اکٹھے نہ ہو سکیے۔  
 ۲ : تہاڑے مال، تھون، تے عزت اک دو جے اتے ارج ای  
 حرام نیں۔ جوہی ارج دا دن۔ ایہہ شہرتے ایہہ دن حرمت والے نیں۔  
 لوگو! ساریاں رب اگے حاضر ہونا ای تے رب تہاڑے عملاں بابت پچھے  
 گا۔ خبردار! اک دو جے نون قتل نہ کرنا۔

۳ : جاہلیت دی ہر گل ارج ختم کر دتی گئی اے۔

۴ : میں جاہلیت دے ویلے دے سارے قتل دے جھگڑے  
 ختم کر دایاں۔ سب توں پہلاں ابن ربیعہ دا خون معاف کیتا جاندا ہے۔  
 ۵ : جاہلیت دا سود معاف کیتا جاندا ہے۔ پہلاں اپنے مبر  
 دا سود میں معاف کر دایاں۔

۶ : اپنیاں بیویاں بارے اللہ توں ڈر دے رہو۔ خدا دے  
 ناں نال تساں اوہناں نال نکاح کیتا۔ اوہناں دا وجود تہاڑے لئی  
 حلال کیتا گیا۔ اوہناں اُتے فرض اے جے تہاڑے بستر اُتے کسے  
 غیر نون نہ آؤن دیہن۔ جے اوہ ارج کرن تے اوہناں نون بچاویں مار  
 مارو۔ اوہناں نون کھان لئی تے پہن لئی چنگا دیو۔ ایہہ اوہناں دا  
 حق اے۔

۷ : لوگو! میرے پچھے کوئی نبی نہیں۔ نہ کوئی ہور امت ہو گی۔  
 چنگی طراں سن لوؤ۔ رب دی عبادت پنج وقتی نماز، سال وچ اک مہینے  
 دے روزے، سال وچ اک واری مال دی زکوٰۃ تے عمر وچ اک  
 واری خانے کعبے دا حج کرنا مسلماناں اُتے فرض اے۔ اپنے حاکماں  
 دا حکم منو۔ ایہہ ہی جزا رب دی جنت اے۔



۸، میری بابت قیامت نون تہاڑ سے کولوں پچھیا جاوے گا۔ دستو کہیہ  
 جواب دیو گے؛ سب نے اک آواز نال کہیا۔ ”اسی شہادت دیندے ہاں  
 جے تہاں اسانوں رب دا حکم بچا دتا اے۔ تہاں نبوت دا حق ادا کر دتا اے  
 اسانوں کھرے تے کھوٹے دی پچھان کرا دتی اے۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے شہادت دی انگلی آسمان دل کیتی تے لوکاں دل اشارہ کر کے فرمایا۔  
 ”اے خدا گواہ رہنا۔ تیرے بندے کہیہ کہہ رہے نیں۔“ ایہہ لفظ آپ  
 صلی اللہ علیہ وسلم نے تن واری آکھے۔ فیر آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔  
 لوکو! جیہڑے بندے تہاڑے وچوں ایچھے موجود نیں۔ اوہ اوہناں  
 نون دس دیون۔ جیہڑے ایچھے موجود نیں۔ سنن و البیان توں نہ سنن  
 والے ودھ کے سنن والے تے حفاظت کرن والے ہو سکدے نیں۔ ایسے  
 تھاں اُتے آیت۔ اَلْيَوْمَ اَخْلَعْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ اَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ  
 نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا  
 ”آج دے دن میں تہاڑے لئی تہاڑا دین مکیل کر دتا اے تے تہاڑے اُتے  
 اپنی نعمت وی تمام کر دتی اے تے تہاڑے لئی دین اسلام پسند کیتا اے۔“  
 نازل ہوئی۔  
 دس ذوالحجہ نون حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے سٹھ اوٹھ قربانی دتے  
 حضرت علی کرم اللہ وجہہ نے ۳ اوٹھاں دی قربانی دتی۔ قربانی منی دے  
 میدان و تہاڑے ہوئی۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم نے خانے کجے دا فیر طواف کیتا  
 یاراں وی حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی پیروی کیتی۔



## خطبہ خم غدیر

مکے توں واپسی اُتے راہ وچ بریدہ اسلمی رضی اللہ عنہ نے حضرت علی رضی اللہ عنہ دے بارے حضور صلی اللہ علیہ وسلم اگے کچھ شکایتیاں کیتیاں۔ ایہ بریدہ اسلمی رضی اللہ عنہ دی غلط فہمی دا نتیجہ سی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے خم غدیر دے مقام اُتے اُپڑ کے اک واضح تے جامع خطبہ دتا۔ ایہ دے وچ اہلبیت دی عزت تے شان بیان کیتی۔ حضرت علی کرم اللہ وجہہ دا ہتھ پھڑکے حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔

مَنْ كُنْتُ مَوْلَاَهُ فَعَلَيْهِ مَوْلَاةٌ

جیہدا میں مولا ہاں۔ اوہدا علی دی مولا اے۔

حضرت عمر رضی اللہ عنہ نے حضرت علی رضی اللہ عنہ نوں ایس وڈیانی اُتے مبارک دتی۔

## نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم دا دنیا اوتوں کوچ فرمانا

رمضان سنہ ۱۰ھ وچ حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے ویہ دناں دا اعتکاف کیتا۔ حالانکہ ایس توں پہلاں ہر سال دس دن اعتکاف بہندے سن۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے صرف حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا نوں ایہ گل دتی جے ادسناں دا دنیا اُتے ایہ آخری اعتکاف اے۔ خطبہ حجۃ الوداع وچ وی آپ ایہ فرما چکے سن جے لوکو! شاید ایہ ملاقات میری تے تہاڈی آخری ملاقات ہووے۔

سنہ ۱۱ھ صفر وچ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے آخرت دی تیاری شروع



کر دتی۔ ایک دن آپ صلی اللہ علیہ وسلم میدانِ احد و توح تشریف لے گئے تھے گنج شہیداں اُتے نماز پڑھی۔ واپس آ کے منبر اُتے بہہ کے ارشاد فرمایا۔  
 ”میں تہاڑے توں پہلاں جان والا ہوں۔ تے تہاڑی شہادت وی دین والا ہوں۔ میں حوض کوثر و یکھ رہیا ہوں۔ مینوں ڈرنیسیں جے تسی میرے پچھوں مُشرک ہو جاؤ گے۔ مینوں خدشہ اے جے تسی اک دُورے توں اگے نکلتی دی دُور و توح لگ پوؤ گے۔ فیر اُدھی راتیں جنت البقیع و توح گئے تے قبراں والیاں واسطے دعا منگی۔“

۲۹ صفر النہج سوموار والے دہاڑے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نوں اک جنازے توں واپس آؤندیاں ای سردرد شروع ہو گیا۔ فیر نال تاپ وی پڑھ گیا۔ پنڈا ایناں گرم سی جے ہتھ نیسیں سی لاؤن ہندا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا جے بنیاں نوں سب توں زیادہ تکلیف ہندی لے۔ کیوں جے اوہناں دا رتہ وی سب توں ودھ اُچا ہوندا اے۔ بیماری و توح وی ۱۱ دن مسیت آ کے نماز پڑھانڈے رہے۔ آخری ہفتہ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا دے حجرے و توح گزاریا۔ جدول اوہناں  
 ”اَوْ هَبِ الْبَائِسِ رَبِّ النَّاسِ وَأَشْفِ أَنْتَ شَافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءُ يُغَادِرُ“ اے انساناں دے رب! ایس بیماری نوں لے جا تے اینہاں نوں شفا عطا کر۔ کیوں جے توں ای شفا دیوں والا ایں۔ اجیہی شفا عطا فرما جے کوئی تکلیف نہ رہ جائے۔“ آپ رضی اللہ عنہا نے ایہ دعا پڑھ کے حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے جسم مبارک اُتے ہتھ پھیرنا چاہیا تے اوہناں آپ رضی اللہ عنہا دا ہتھ پچھانہ ہٹا دتا تے فرمایا۔  
 اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ وَالْحَقِّيْ بِالرَّسْفِيْقِ الْاَعْلٰی۔ اے اللہ اتوں



میںوں بخش دے تے اعلیٰ دوست نال ملا دے ۱۱

بُدھ دے دن آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے اک ٹپ وچ بہہ کے ستاں  
کھو ہواں دا پانی سکت مشکاں اپنے سر اُتے پوایا۔ کچھ آرام آیتے آپ  
صلی اللہ علیہ وسلم مسیت ول گئے۔ او تھے جا کے آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
نے فرمایا۔ ”تھاڑے توں پہلاں دو جیاں قوماں نبی دی قبروں سجد گاہ  
بنالیندیاں سن۔ تسی ارج ہرگز نہ کرنا۔ میری قبروں پوجنا ای شروع  
نہ کر دیتا۔ اللہ تعالیٰ دا اوس قوم اُتے سخت عذاب ہوندا اے  
جیہڑی قوم نبی دی قبروں مسیت بنالیندی اے۔“  
فیر آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا۔

”یس تھاڑوں انصاریاں بارے وصیت کر دایاں۔ ایہہ لوک میرے  
لئی جسم دالباس نیں۔ اوہناں اپنے فرض پورے کر دیتے نیں ہن  
اوہناں دے حق باقی نیں۔ ایہناں دیچوں جے کوئی چنگا کم کرے  
تے اوہدی قدر کرنا۔ جے کوئی غلطی کرے تے درگزر کرنا۔“  
فیر فرمایا۔

”اک بندے دے سامنے دنیا تے آخرت پیش کیتیاں گئیاں۔  
اوہتے آخرت نوں ای پسند فرمایا۔“ ایس گل نوں حضرت ابو بکر صدیق  
رضی اللہ عنہ ای سمجھے سن۔ اوہ عرض کر دے نیں۔ اساڈے ماں باپ  
تے اساڈیاں جاناں تے مال آپ صلی اللہ علیہ وسلم اُتے قربان نیں۔  
جمہرات نوں آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے تن نصیحتاں فرمائیاں۔  
۱ : یہودیوں نوں ملک دیچوں کڈھ دیو۔  
۲ : وفد آؤن تے اوہناں دی خدمت تواضع کرو۔



۳: قرآن مجید نوں مضبوطی نال پھر لوؤ۔

سوئے (عشاء) دی نماز وچ حضور صلی اللہ علیہ وسلم مسیت نہ جاسکے۔  
 تے حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ نوں نماز پڑھاؤن لئی کہیا۔ حضرت ابو بکر  
 صدیق رضی اللہ عنہ نے ستاراں نمازاں آپ دی زندگی وچ پڑھایاں  
 وصال توں اک دو دن پہلاں آپ صلی اللہ علیہ وسلم ظہر (پیشی)  
 دی نماز ویلے حضرت عباس رضی اللہ عنہ دے موڈیاں دا سہارا لے کے  
 مسیت وچ آئے۔ حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ نے کچھانہہ ٹٹنا  
 چاہیا۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے اشارے نال فرمایا جے کچھانہہ نہ  
 پڑھو۔ تے آپ صلی اللہ علیہ وسلم حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ دے برابر  
 بیٹھ گئے۔ حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 دی اتباع کر رہے سن۔ باقی لوک آپ رضی اللہ عنہ دی اتباع کر  
 رہے سن۔ انوار دے دیہاڑے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے سارے  
 غلاماں نوں آزاد کر دتا۔ جیہڑے گنتی وچ چالی سن۔ ست دینار  
 گھر وچ موجود سن۔ اوہ وی آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے غزیاں وچ  
 وڈ دتے۔ سو مواردے دن فجر دی نماز پڑھیاں آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے مسلماناں نوں وکھیا تے بڑے خوش ہوئے۔ امامت حضرت  
 ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ نے ای کرائی۔ دن چڑھیا تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے اپنی پیاری دھی حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا نوں تیرے بلایا تے  
 اوہناں دے کن وچ کچھ کہیا تے آپ رضی اللہ عنہا رو پٹیاں۔  
 فیر کچھ ہو رکن وچ کہیا تے آپ رضی اللہ عنہا مسکرا پٹیاں حضرت  
 فاطمہ رضی اللہ عنہا کو لوں کچھیا گیا تے اوہناں فرمایا۔ پہلی واری



حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے دسیا جے اوہ دنیا چھڈ کے جا رہے نیں۔  
 دو جی داری آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا جے سمجھ توں پہلاں اونہاں  
 کول میں پہنچاں گی۔ ایسے دن حضور صلی اللہ علیہ وسلم نے حضرت  
 فاطمہ رضی اللہ عنہا نوں سب عورتاں دی سردار ہون دی خوشخبری  
 دتی۔ فیر حضرت حسن رضی اللہ عنہ تے حضرت حسین رضی اللہ عنہ  
 نوں بلایا تے اونہاں نال پیار کیتا۔ ایس توں پچھے بیویاں پاکانوں  
 وصیت کیتی۔

### نزع دا وقت

ایدوں پچھے نزع دی حالت طاری ہو گئی۔ حضرت عائشہ صدیقہ  
 رضی اللہ عنہا نے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نوں جھولی وچ لے کے بٹھایا  
 ہو یا سی۔ پیالے دا پیالہ کٹ دیوے۔

پانی دا مہیر یا ہو یا پیالہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے سر ہانے  
 پیا ہو یا سی۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم اپنا ہتھ پانی وچ بھیندے سن  
 تے چہرے اُتے پھیر لیندے سن۔ چہرہ مبارک کدی سرخ ہو  
 جاندا سی تے کدی پیلا۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم ایہ فرما رہے سن  
 لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ لِلَّهِ وَتِ سَكْرَاتٍ۔

رَب تُوں پناں کوئی عبادت دے لائق نیس۔ بیشک موت بڑی  
 کوڑی اے۔ اپنے وچ حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ  
 دے صاحبزادے حضرت عبدالرحمن رضی اللہ عنہ آجاندے نیں۔

اونہاں دے ہتھ وچ تازہ مسواک سی۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم  
 نے مسواک ول ویکھیا تے حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا سمجھ  
 گئیاں۔ اونہاں مسواک لے کے اپنیاں دنداں نال اوہوں نرم



کہتے تھے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نون دیتی۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے  
مسواک کہتی تھے فیر ہتھ اُتانا نہ کر کے ایسے فرمایا۔

اللَّهُمَّ رَفِيقُ الْأَعْلَى - ہتھ لٹک گیا۔ اکھ دی پستی  
اتنا نہ چڑھ گئی۔ ۱۲ ربیع الاول نون تقریباً چھ ماہ ویسے آن حضور  
صلی اللہ علیہ وسلم دی روح پاک اپنے خالق نال جاملی۔ آپ  
صلی اللہ علیہ وسلم دی عمر مبارک ۶۳ سال ۴ دن سی۔

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ  
بے شک رب لی ہاں نے اوسے دی طرف جانا ہیں

مردی گئے تھے فیر اوتھے ہمیشہ رہنا ہیں

تحریر ترجمہ : بے شک اسی اللہ جل شانہ لی ہاں نے اوسے دی طرف  
جان والے۔ حدوں ایچوں ٹر جاناں اپنی فیر ہمیشہ ہو جاناں اپنی۔

حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا نے فرمایا۔ پیارے ابا جی نے  
میں دا بلاوا من لیا اے تے جنت فردوس وچ ڈیرا لیا اے  
جبرائیل نون ہن کون خبر دے گا۔ اے اللہ! میری روح نون  
نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم کول پچا دے۔ میںوں ایس مصیبت دے  
نواب توں بے نصیب نہ رکھ۔ قیامت دے دیہاڑے میںوں نبی  
پاک صلی اللہ علیہ وسلم دی شفاعت نصیب کریں۔

حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا نے فرمایا۔ افسوس! اوہ نبی  
جنہاں فقر نون غنا اُتے تے مسکینی نون امیری اُتے ترجیح دتی۔  
بڑی ثابت قدمی نال نفس نال جنگ کہیتی۔ رب دیاں منج کہتیاں  
ہو یاں شیواں ول دھیان نہ کہتیا۔ احسان دے دروازے ہر فقیر



تے محتاج لئی کھول رکھے۔ دشمن دا دل وی نہ دکھایا۔ اوہناں  
 کو لوں پتھر کھا کے وی دعا دتی۔ جنہاں دے نوراہی منجھے نون زخمی  
 کیتا گیا۔ اوہ ارج دُنیا توں جل وائے نیں۔“

پاراں نے ایہہ خبر سنی تے حیران پریشان ہو گئے۔ حضرت عمر  
 رضی اللہ عنہ نون یقین ای نہ آیا۔ حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ  
 آپ صلی اللہ علیہ وسلم دے گھر آئے تے نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم  
 دے چہرے مبارک اُتے نظر پئی۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم دے منجھے  
 پاک نون آپ رضی اللہ عنہ نے چم لیا تے فرمایا۔ میرے ماں بیوی  
 تہاڑے اُتے قربان! خدا دی قسم! آپ صلی اللہ علیہ وسلم اُتے اللہ  
 دو موتاں وارد نیں کرن لگا۔ ایہہ اک ای موت تہاڑے لئی  
 لکھی گئی سی۔ فر آپ رضی اللہ عنہ مسیت و توح آئے۔ اللہ تعالیٰ  
 دی حمد تے ثناء پڑھی۔ درود شریف پڑھیا تے ایہہ خطبہ ارشاد  
 فرمایا۔

”جان لوؤ۔ جیہڑا محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی عبادت کردا سی  
 اوہ تے فوت ہو گئے نیں۔ جیہڑا رب دی عبادت کردا رہے۔ اوہ اللہ  
 زندہ اے۔ اوہنوں موت ہے ای نہیں۔ اللہ خود فرمایا اے۔ محمد  
 صلی اللہ علیہ وسلم تے اک رسول نیں۔ ایہناں توں پہلاں وی رسول ہوئے  
 جے اوہ شہید کردتے جاوے یاں فوت ہو جاوے تے تسی دین توں بچر  
 جاؤ گے۔ جیہڑا مانج کرے گا۔ اللہ تعالیٰ دا کجھ وی نہیں وگاڑ سکدا  
 اللہ تعالیٰ دا شکر ادا کرن والیاں نون رب چنگا بدلہ دین والا اے۔“  
 حضرت علی کریم اللہ وجہہ نے آپ صلی اللہ علیہ وسلم نون غسل دتا۔



تے فرمایا۔ میرے ماں پوتہاڑے اتوں قربان! آپ صلی اللہ علیہ وسلم  
دی موت نال دوشیواں دُنیا اتوں ٹر گئیاں نیں۔

۱: نبوت ۲: وحی

آپ صلی اللہ علیہ وسلم دی موت اک بہوں وڈا صدمہ اے۔ دل  
گھنڈے پئے گئے نیں۔ ایس صدمے وچ سارے شامل نیں جے  
آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے صبرِ داحم نہ دتا ہندا۔ نالے روون پٹن توں  
منع نہ کیتا ہندا تے اسی اکتروڈاں دے ہر وگا دیندے۔ فیروی  
ایس درد دی دوا نہ ہندی۔ ایہ صدمہ فیروی گھٹ نہ ہندا۔ میرے  
ماں پوتہاڑے اتے قربان۔ رب اگے ساڈا ذکر کرناں تے اسانوں  
دلوں نہ مچلاناں۔ آپ صلی اللہ علیہ وسلم توں تن کپڑیاں دا کفن پوایا  
گیا۔ چھتے آچے فوت ہوئے سن۔ او تھے ای قبر مبارک کدھی گئی  
پہلاں جنازہ گھر والیاں نے پڑھیا۔ فی انصار تے مہاجر اں پڑھیا  
کوئی امام نیں سی۔ حجرے وچ دس بندے آؤندے سن تے دعا  
منگ کے ٹر جانڈے سن۔ تن دن ایہ ای سلسلہ رہیا۔ تیجے دن  
رات نوں بدھ دے دن حضور صلی اللہ علیہ وسلم نوں دفن کیتا گیا۔  
نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے جنازے اتے ایہ دعا پڑھی جانڈی سی  
ان اللہ وملكته یصلون علی النبی ط یا ایھا الذین امنوا  
صلوا علیہ وسلم واطیبوا تسلیما ۲ اللھم ربنا لبیک وسعدیک وط  
صلوة اللہ البر الرحیم ۲ وملكته المقربین والنبیین  
والصدیقین وما سجد لك من شیء یا رب العالمین ۲ علی  
محمد بن عبد اللہ خاتم النبیین وسید المرسلین ۲ و امام



المتقين ورسول رب العلمين ط الشاهد المبشر الداعي  
بأذنك السراج المنير وبارك وسلم ط

ترجمہ :

بے شک اللہ تے فرشتے نبی اُتے پڑھن صلواتاں  
مسلمانو! تسی وی پڑھو درود سلام صلواتاں

اے اللہ! توں میرا رب رحیم این تیرے سب فرشتے  
نبیاں، ولیاں صدیقا، اُتے ہر کوئی پڑھے صلواتاں

عبداللہ دے چن محمد اُتے لکھاں سلام

نبیاں ولیاں دے سرتاج اُتے ہون لکھ صلواتاں

اوہ شاہد مبشراے حکم تیرے دابندہ  
روشن چراغ بن چکیا اوس تے لکھ صلواتاں

(معارض النبوة جلد سوم صفحہ ۵۱۸، ۴۷۸، سیرت رسول عربیؐ ۲۷۳، ۲۶۷)

اسوہ حسنہ تہاڈے کارن بنی دا اساں بنایا

دے قرآن دتیا اے اساں آپ وڈیا

دین دُنیا سب رستے دے آپے کفر مٹایا

جاء الحق وذهب الباطل آپے آکر سنایا

کفر وی پورا زور سی لایا کفر نوں نوایا

قیصر کسری مٹ گئے سارے دین غالب آیا

بہود نصاریٰ مٹ گئے آپوں پھند فریب بنایا

مٹن ایہہ ای آپوں بنے ہے جتدایا



کتنی داری مسلے مھلے تختوں سٹ وگایا

فیرجیت اسلام دی ہونی طارق جدو آیا

ایو بی تے محمد کیوں کفر نسایا

ترک اندر عرباں اندر فیر شیطاں وڈرایا

امریکی تے روسی دیکھو رل کے کوں مٹاوا

افتخاناں توں دونوں ہارے زور بہتر لایا

اردن پاکستان نالے لبنان وچاڑے

ایران عراق دی دیکھو سارے کپہہ فتور چایا

مسلے مرد پیسے پچھے ملک تے قوم وچین

عارفے بلہ سن راہ کدی نہ ورتی مہدی تے آیا

## قرآن

اللہ دی کتاب قرآن مجید محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اتے ۲۳ سال

دے ورتی نازل ہوئی۔ ایس کتاب نوں پڑھ کے، سمجھ کے تے ایہدے اتے

عمل کر کے عرب دی بدو تے جاہل قوم ساری دنیا دی سردار بن گئی

جنہاں دی اپنی حکومت نیہیں سی۔ اوہناں دنیا نوں حکومت دے

ول دستے۔ جیہڑے آپ جاہل سن۔ بھانوس اپنے آپ نوں عرب

(فیسح تے بلیغ) اکھواندے سن تے دو جیاں نوں عجمی دگونگے (کہندے

سن۔ اوہناں دو جیاں نوں بولنا، خطاب کرنا تے ادب دے موتی

پرودنا سکھایا۔ جیہڑے زانی نوں منڈی امال تے ہوس مٹان دا ذریعہ



سمجھدے سن۔ اوہناں ایہنوں ماں، بھین، دھی تے زبانی رہی  
 دا اچا درجہ دتا۔ جنہاں داکم دیر وٹے دتھ قتل غارت توں سوا  
 ہور کچھ دی نہیں سی۔ اوہناں جنگ دے اصول دتے۔ تے فص  
 جانوراں، بچیاں، بڈھیاں تے بے بس بیبیاں اُتے ظلم نہ کرن د  
 دسیا۔ جاہل قوم نے علم دی قدر دستی تے علم نوں ربنا ملن دا ذریعہ  
 کاٹنا دتھ غور کر کے ایہنوں زبیر کرنا حیاتی دا مقصد دسیا۔ انہ  
 دی پیدائیش، موت تے موت توں پچھے حیاتی بارے دی کھول کھ  
 کے دسیا۔ لباس تقویٰ دسیا تے تقویٰ ای عمرت دا معیار رکھیا۔  
 ایس قرآن دتھ کپہہ کچھ نہیں۔ کتاب لاریب اے۔ پٹی اہدے  
 شک دی گنجائیش ای نہیں۔ ہر شے دا ذکر اے۔ صرف عورتوں کے  
 تے سمجھن دی لوڑ اے۔ رب دی ذات دا ذکر اے۔ رب دیاں نبی  
 دا بیان اے۔ رب دیاں دناں دا وی دسیا گیا اے۔ پہلیاں اُم  
 دا حال دس کے رب اگے جھک جان دا کہیا گیا اے۔ قرآن شفا  
 ظاہری تے چھپیاں ہوئیاں بیماریاں دا علاج اے۔ عقل لوڑن وال  
 نوں ایہہ پڑھیاں عقل ملدی اے۔ سائینس دے راز ایہنوں پڑھیا  
 کھدے نیں۔ ایہنوں سمجھیاں انسانیت دے راز کھدے نیں۔ دل  
 روشن ہندے نیں۔ آنحضرت دا پتہ لگدا اے۔ دنیاوی حیاتی فانی نظر  
 جانڈی اے۔ ابدی حیاتی دا فکر پئے جاندا اے۔ عالم ارواح دا وی پتہ  
 لگ جاندا اے۔ دنیا اُتے آؤن توں پہلاں دی گل وی سمجھ جانڈی اے۔  
 ایہتھے رہ کے حیاتی گزارن دا طریقہ وی دسیا گیا اے۔ ایہتھے آؤن د  
 مقصد رب دی عبادت دی معلوم ہو جاندا اے۔ نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم



# غلطیاں یا چھوٹ آفاقی رسول

صفحہ نمبر	سطر نمبر	غلطی	صحیح لفظ	کیفیت
۴		خالی دائرہ	ابولہب	
۹	۴	زنج	رنج	
"	۶	جاں باد	جاں باؤ	
۱۱	۹	خالی جگہ	اج ہر	
۱۱	۱۰	حفیظ	حفیظ	
۲۲	بقیہ صفحہ نمبر	خالی جگہ	۱۴	
۲۵	۷	چن نے	چن تے	سورۃ یس
"	آخری سطر ختم تے	نشان نہیں	بقیہ صفحہ ۶۹ تے	
۲۶	پہلی توں پہلاں	عنوان رہ گیا ہے	پیش گوئیاں	
۳۰	۸	منظور	منظور	
۳۴	۱۱	ایہناں	زائد اے	
"	لکیروں تھلے	.....	بقیہ صفحہ نمبر ۱۹۲	
۴۸	۲۰	کردے.....	کردے نہیں	نہیں رہ گیا سی
۵۷	۲۰	مسیت... مکان	زائد لکھیا گیا	گٹ دیہو
۶۹	لکیروں تھلے	نشان نہیں	بقیہ صفحہ نمبر ۲۵	اشارہ لکھ لوؤ
۷۲	۵	مقنار	تعداد	
۷۸	۱۹	نوفل	حکم بن کیسان	
۸۴	۹	طقیمہ	طقیمہ	
"	۱۵	۴ بنت	بنت عقبہ	
"	"	۳ فناس	خناس	
۸۵	۷	کیش الکتیبہ	کیش الکتیبہ	



	لَدَى	لَدَى	۱۳	۸۶
	أَنْفَارِقُ	القَارِقُ	۱۴	۸۷
	عَتَبَ قَتَلَ	عَتَبَ قَتَلَ	۱۵	۸۸
نال رہ گیا سی	پررون نال	پررون	۱۰	۹۲
	عَضَلُ عَامِ	عَضَنُ عَامِ	۱۴	۹۵
	لَمَى	لَيْطُ	۲۱	۹۶
	وَصَلَ دَا جَامِ	وَصَلَ جَامِ دَا	۱	۹۸
	رَجَمَ كَيْدَ	رَجَمَ كَيْدَ	۱۵	۱۰۰
	تَسْتَجِلُّ	تَسْتَجِلُّ	۱۹	۱۲۰
	كِرْزِ بْنِ جَابِرِ	كِرْنِ	۱۱	۱۲۱
	عَمْرُ	عَمْرُ	۲۰	۱۲۵
	أَبِي عَامِرٍ	أَبِي عَامِرٍ	۹	۱۲۸
	وَيَهُونَ	وَيَهُونَ	۵	۱۵۱
	غَدَا	فَمَدَا	۱۷	۱۵۳
	مَالِ	مَالِ	۱۱	۱۵۷
	بَهْلَنَ	بَهْلَنَ	۱۰	۱۹۱
اشارہ رہ گیا سی	بقیہ صفحہ نمبر ۳۳	نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم	۲۱	۱۹۲







## ایس کتاب وچ

- (۱) پنجابی زبان وچ اک مکمل سیرت دی کتاب اے
- (۲) صرف تاریخ لحن اُتے ای بس نئیں کیتی گئی -
- (۳) حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی سیرت نوں نوں انداز وچ پیش کیتا گیا اے جے اسیں ایہدے توں کیمہ سبق لیندے ہاں -
- (۴) حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے خلیفیاں دے زمانے اسلام دا عمل دخل کس طرحاں ہويا -
- (۵) اسلام ساری دنیا لئی اک ابدی نظام اے ، ایہہ دنیا اُتے غالب کیوں نئیں ہويا -
- (۶) مسلماناں دیاں کمزوریاں تے اسلام وچ فرقے بنانا لے منافقت دا عمل دخل -
- (۷) اسیں ہن وی حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی سیرت نوں اپناکے غیراں نوں نیویاں کر سکدے آں -
- ایس کتاب دے دو حصے نیں پہلا حصہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم ہوراں دے وصال شریف تیکر اے تے دو جا حصہ اسلام دے زوال تیکر پئی موجودہ زمانے تیکر اے ۔

6419